

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE İŞ ADAMI DERNEKLERİ VE SİYASİ
FAALİYETLERİ: MÜSİAD ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ÜZMEZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sibel YAMAK

AĞUSTOS 2014

ÖNSÖZ

Öncelikle tez danışmanım Prof. Dr. Sibel Yamak’a tez çalışmam boyunca ve gerek eğitim-öğretim gerekse mesleki anlamda gelişimimi sürdürdüğüm tüm süreçlerde bana yol gösterdiği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Beraber çalıştığımız süre boyunca engin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşması, her alanda karşılaştığım sorunlara çözümler getirerek yardımcı olması ve tüm bunlardan öte eğitimim ve kariyerim konusunda bana gösterdiği örneklik ve sağladığı güven bu çalışmayı yaparken bana güç verdi. Kendisi ile çalışmanın verdiği gurur ve mutluluğu ömrüm boyunca unutmayacağım.

Tez danışmanım yanı sıra eğitim sürecimiz boyunca desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Ulun Akturan’a, Doç. Dr. Volkan Demir’e, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Babacan’a teşekkürü bir borç bilirim. Gerek önceki eğitim hayatımda gerekse yüksek lisans eğitimimde bana olan desteklerini ve güvenlerini göstermekten çekinmeyen aileme ve bu süreçte her daim desteğiyle beni teşvik eden eşim Semra’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam süresince hatalarımı düzelterek eksiklerimi tamamlayarak bana sabırla yardımcı olan değerli arkadaşlarım Yunus Babacan, Elif Cemek, Ali Aytaç, Elyesa Koytak ve isimlerini burada saymadığım diğer tüm arkadaşlarıma müteşekkirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	xv
LE RESUME.....	xxii
GİRİŞ	1
1. KURUMSAL SİYASİ FAALİYET.....	4
1.1. Kurumsal Siyasi Faaliyet Tanımı.....	4
1.2. Kurumsal Siyasi Faaliyet Türleri	6
1.2.1. Strateji Temelli Ayrımlar	8
1.2.1.1. Enformasyona Dayalı Kurumsal Siyasi Faaliyet Stratejileri	9
1.2.1.2. Finansal Teşvik ile Kurumsal Siyasi Faaliyet Stratejisi.....	9
1.2.1.3. Kamuoyu Oluşturma Yoluyla Kurumsal Siyasi Faaliyet Stratejisi	9
1.2.2. Katılım Düzeyi Temelli Ayrımlar	10
1.2.2.1. Katılım Düzeyi	10
1.2.2.2. Şirket Düzeyi Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamaları	11
1.2.2.3. Diğer Şirketlerle Birlikte Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamaları	12
1.3. Kurumsal Siyasi Faaliyetlere Kuramsal Yaklaşımlar	13
1.3.1. Şirket Stratejisi Teorisi.....	14
1.3.2. Kurumsal Teori	15
1.3.4. Çıkar Grubu Teorisi	17
1.3.4. Sınıf İttifakı/Birliği Teorisi	18
1.3.5. Kolektif Eylem Teorisi (Collective Action Theory)	20
1.4. Kurumsal Siyasi Faaliyeti Etkileyen Faktörler	21
1.4.1. Şirketin Büyüklüğü	21

1.4.2.	Şirketin Devlete/Hükümete Bağımlılığının Siyasi Faaliyetlerine Etkisi ...	22
1.4.3.	Şirket Faaliyetlerinin Çeşitlilik Düzeyinin Siyasi Faaliyetlerine Etkisi	23
1.4.4.	Şirketin Sahiplik Yapısı	23
1.4.5.	Şirketin Yaşı.....	24
1.5.	Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamaları ve Sonuçları	24
1.5.1.	Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamaları	24
1.5.2.	Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamalarının Kamu Politikası Sonuçları	27
1.5.3.	Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamalarının Şirket Performansına Etkisinin Sonuçları	29
1.5.4.	Ticari - İş Adamı Dernekleri Tarafından Gerçekleştirilen Siyasi Faaliyet Uygulamaları.....	30
2.	TÜRKİYE'DE DEVLET VE İŞ DÜNYASI.....	34
2.1.	Devlet ve İş Dünyası	34
2.2.	İş Adamı Dernekleri	38
2.2.1.	Yarı Resmi Çatı Kuruluş TOBB	42
2.2.2.	Erken Dönem Burjuvazi TÜSİAD	43
2.2.3.	Yereller, Genç İş Adamları ve Diğer SİAD'lar	46
2.2.4.	TUSKON	47
2.2.5.	MÜSİAD	49
3.	ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ANALİZİ.....	56
3.1.	Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	56
3.2.	Araştırmanın Yöntemi.....	57
3.3.	Tematik Analiz (Thematic Research) Yöntemi	59
3.4.	Araştırmanın Modeli	61
3.5.	Örnekleme.....	62
3.5.1.	Araştırmada Yer Alan Dergilere Genel Bir Bakış	62
4.	BULGULAR VE SONUÇ.....	65
4.1.	Bulgular.....	65
4.1.1.	Uluslararası Piyasalara Eklemlenme.....	67
4.1.2.	Devlet Politikalarının Etkin Olmaması.....	70
4.1.3.	Ticari Çıkarını Koruma (Lobicilik).....	74
4.1.4.	Rekabet Gücünü Artırma	78
4.1.5.	İdeoloji ve Kültürel Arka Plan	80

4.2. Sonuç.....	85
4.3. Araştırmanın Kısıtları, Tartışma ve Öneriler	87
KAYNAKÇA.....	89
ÖZGEÇMİŞ	103

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB: Avrupa Birliği
- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
- ANFED: Anadolu İş Adamları Federasyonu
- ANSİFED: Anadolu Sanayici ve İş Adamları Federasyonu
- AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi
- Ar-Ge: Araştırma Geliştirme
- A.Ş. : Anonim Şirketi
- BUSİAD: Bursa Sanayi ve İş Adamları Derneği
- ESİAD: Ege Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
- DASİDEF: Doğu Anadolu Sanayici ve İş Adamı Dernekleri Federasyonu
- DC: Detroit City
- GSMH: Gayri Safi Millî Hâsıla
- GÜNSİAD: Güneydoğu Sanayici ve İş Adamları Derneği
- GÜNSİAF: Güneydoğu Sanayici ve İş Adamı Dernekleri Federasyonu
- HAK-İŞ: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
- IMF: The International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
- IBF: International Business Forum (Uluslararası İş Forumu)
- İKT: İslam Konferansı Topluluğu
- İTO: İstanbul Ticaret Odası
- KASİF Karadeniz Sanayici ve İş Adamı Dernekleri Federasyonu,
- KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
- MARİFED: Marmara İş Hayatı Dernekleri Federasyonu
- MENA: Middle East and North Africa
- MÜSİAD: Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
- OECD: The Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
- Refah-Yol: Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi koalisyonunun oluşturduğu Türkiye Cumhuriyeti 54. Hükûmeti

SİAD: Sanayici ve İş adamları Derneği

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TUSKON: Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜGİAD: Türkiye Genç İşadamları Derneği

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

UNİCE: Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe
(Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonu Birliği)

US: United States

YES: European Confederation of Young Entrepreneurs (Avrupa Genç
Girişimciler Konfederasyonu)

TABLO LİSTESİ

Tablo 3-1 Araştırmanın Modeli	61
Tablo 3-2 Araştırmada Yer Alan Dergiler	62
Tablo 4-1 Temalar.....	66

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de faaliyet gösteren iş adamı derneklerinden MÜSİAD tarafından gerçekleştirilen kurumsal siyasi faaliyetlerin nedenlerini ve bu faaliyetleri uygulama biçimlerini ortaya koymaktır. Şirket sahipleri olarak iş adamlarının ve birçok iş adamının bir araya gelerek oluşturdukları iş adamı derneklerinin siyasi faaliyet yürütmelerine etki eden faktörler içinde bulundukları ülkelerin siyasi koşulları, şirketlerin kurumsal yapıları, şirketlerin büyüklüğü, şirketlerin devlete olan bağımlılık düzeyi gibi faktörlere göre farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada öncelikle kurumsal siyasi faaliyetin tanımı, kurumsal siyasi faaliyet çeşitleri, bu konuyla ilgili kuramsal yaklaşımlar, kurumsal siyasi faaliyeti etkileyen faktörler ve kurumsal siyasi faaliyet uygulamalarının sonuçlarıyla ilgili yazın taramasına yer verilmiştir. Ardından Türkiye’de iş adamı derneklerinin ortaya çıkışını ve yürüttükleri faaliyetleri anlamlandırmak üzere Türkiye’de devlet ve iş dünyası ilişkisi açıklanıp, ticaret odalarından iş adamı derneklerine geçiş serüveni anlatılmıştır. Daha sonra ise araştırma sürecinde kullanılan yöntem, araştırma modeli ve örnekleme yer verilmiştir. Son bölümde ise bu araştırmanın örneklemini oluşturan iş adamı derneklerinden MÜSİAD’ın süreli yayın olarak çıkardığı Çerçeve dergisinden derlenen veri setleri Tematik Analiz yöntemiyle incelenmiş ve MÜSİAD’ın siyasi faaliyet yürütmesine etki eden 5 tema ortaya çıkarılmıştır.

Gerek şirketlerin dış çevre unsurlarından biri olarak gerekse yasa/kanun/düzenleme yapıcı rolüyle devlet, şirketler için ekonomik başarı, büyüme ve süreklilik açısından önem arz etmektedir. Şirketlerin politika ile ilgili strateji ve uygulamaları olarak adlandırılan kurumsal siyasi faaliyet (Corporate Political Activity) nispeten daha fazla kabul görmüş bir tanıma göre Hillman ve Hitt, (1999) tarafından şirketlerin kendi çıkarları doğrultusunda hükümet politikalarını şekillendirme girişimi olarak tanımlanmıştır.

Kurumsal siyasi faaliyetler, şirketlerin siyasi faaliyetleri üzerine kurguladıkları zaman ve bu faaliyetlerden elde edilen faydanın geri dönüş süresine göre ayrımlaştırdığı şekliyle ilişkisel siyasi faaliyet yaklaşımı ve işlemsel siyasi faaliyet yaklaşımı olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan işlemsel yaklaşım daha çok reaktif olduğu için siyasi koşullara verilmiş bir cevabı yansıtır ve genellikle kısa vadeli bir ufku içerip her bir konuya özgü olarak oluşturulurken, ilişkisel yaklaşım ise daha pro-aktif ve devlet ile şirket arasında uzun vadeli sağlam bir temele dayanır.

Kurumsal siyasi faaliyet uygulamalarının strateji temelli ayrımı ise bilgi (enformasyon), finansal teşvik ve seçmen tabanı oluşturma stratejileri oluşturma şeklinde yapılmıştır (Hillman, Keim, ve Schuler, 2004). Bu ayrımın her biri siyasi alanda var olan üç ürünün mübadelesini temsil eder (sırasıyla; bilgi, para ve oy) ve her biri, bir dizi bireysel taktiği kapsamaktadır. Bunlardan bilgiye (enformasyona) dayalı stratejiler uygulayan şirketler, siyasetçiler politika ve politik konulara dair tercihler üzerine özel bilgi sağlayarak ve farklı sonuçlu konuların maliyetleri ve faydalarına dair enformasyonu içermesini sağlayarak kamu politikasını etkilemeyi amaçlamaktadırlar. Her ne kadar etik boyutu tartışılsa ve bazı ülkelerde yasak olsa da finansal teşvik yoluyla siyasi faaliyet uygulama da işveren çıkarlarını siyaset yapıcılarıyla birlikte finansal teşvikler aracılığıyla direkt olarak aynı doğrultuda birleştirerek, kamu politikasını etkilemeyi hedeflemektedir. Seçmen tabanı (kamuoyu) oluşturma yoluyla siyasi faaliyet uygulamaları ise, bireysel olarak seçmenler ve vatandaşların desteğini sağlayarak ki bununla beraber kendi politik tercihlerini de siyasi karar vericilere ifade ederek, kamu politikasını etkilemeyi hedeflemektedirler.

Kurumsal siyasi faaliyetleri etkileyen ve şekillendiren bir diğer önemli faktör de katılım düzeyidir. Şirketlerin siyasi kurumsal faaliyet stratejileri; şirketler tarafından bireysel olarak strateji geliştirilip uygulanabileceği gibi iş adamı dernekleri, lobi faaliyetlerinde bulunan diğer kurumlar ya da belirli sektörde faaliyet gösteren şirketlerin bir araya gelerek oluşturduğu birlikler tarafından da uygulanabilir. Şirket bazında siyasi faaliyet, bir şirketin devlete ait idari işlerle ilgili kendi stratejilerini uygulayarak kurumsal siyasi faaliyetlerini gerçekleştirmesidir. Daha fazla avantaj sağlayacakları bir yöntem olduğu düşüncesiyle birden fazla

şirketin bir araya gelerek kolektif faaliyetlerde bulunmaları birlik - dernek bazında siyasi faaliyet olarak adlandırılır. Genel olarak büyük şirketler devlet karşısında nispeten güç sahibi oldukları düşüncesiyle tek başlarına siyasi faaliyet uygulamayı tercih ederken, küçük ve orta ölçekli şirketler bir araya gelerek bir dernek/birlik çatısı altında siyasi faaliyet uygularlar.

Kurumsal siyasi faaliyetler ile ilgili açıklama getiren kuramlar ise şirket stratejisi teorisi kurumsal teori, çıkar grubu teorisi, sınıf ittifakı/birliği teorisi ve kolektif eylem teorisi (collective action theory) olarak açıklanmıştır. Kurumsal siyasi faaliyete yönelik açıklama getiren bu kuramlar arasında benzerlikler bulunmasına rağmen, bu kuramların siyasi faaliyetlerle ilintili olarak tamamen bağdaştıkları söylenemez. Bu kuramlardan şirket stratejisi teorisi, şirketlerin temel yetkinliklerinden yeterince verim elde edemediği bu gibi durumlarda piyasa dışı (büyük oranda devlete ait olan alanda) faaliyetlerde sahip olduğu/olacağı yetkinlikler ile rakiplerine üstünlük sağlamaya çalışacağını ifade etmiştir. Kurumsal teori bağlamında ise siyasi faaliyet kavramı ideoloji, siyasi kültür ve iletişim ağları gibi siyasi temelli kaynakların resmi kurumsal kaynaklar (hükümet yapısı ve politikaları gibi) yardımıyla şirketin kaynaklarında bir artışa dönüşmesi şeklinde tanımlanmıştır (Getz, 2001). Çıkar grubu teorisi de çıkar gruplarının meşru ve biçimsel olarak inşa edilen bir zeminde üyelerinin kaygılarını iletmek üzere, siyasi olarak aktif olduklarını belirtmişlerdir (Mundo 1992). Sınıf birliği/ittifakı kuramı ise şirket sahipleri ve çalışanlarının sınıfsal arka planının, kurumun siyasi faaliyetlerine dair çıkarımların yapılabileceğini öne sürmüştür (Hillman, Keim, ve Schuler, 2004). Son olarak kolektif eylem teorisi de küçük şirketler büyük şirketlere görece bu faaliyetleri yürütecek kaynağa sahip olmadıkları düşüncesiyle ortak eylem yoluyla bir araya gelerek siyasi faaliyet yürütmeyi daha sık tercih ettiklerini savunmuştur (Lawton, McGuire, ve Rajwani, 2013).

Bu çalışmanın ikinci bölümünde ise yukarda bahsedilen kurumsal siyasi faaliyetin bağlamına uygun olarak devlet ve iş dünyası Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden günümüze kadar uzanan bir perspektifle ele alınmıştır. İş adamı dernekleri etrafında bir araya gelip faaliyet gösteren girişimci ve sanayicileri dernekleşme faaliyetlerine iten nedenleri, bu sürecin başlangıcını ve günümüze kadar olan serüvenini anlatmak ve konuyu Türkiye boyutunda ele alıp, açıklamak

için bu bölüme yer verilmiştir. Türkiye’de devlet ve iş dünyası ilişkisini, Osmanlı’nın son yıllarında ticareti büyük oranda ellerinde bulunduran gayrimüslim yabancı azınlığın dönemin siyasi şartlarının da etkisiyle tasfiye edilmesi ve bu alanda ortaya çıkan boşluğun Müslüman ve yerli sanayi ile doldurulması girişimlerine dayandırabiliriz.

1900’lü yılların başından itibaren yapılan, yerli sanayiciye avantajlar sağlayan bazı düzenlemeler şöyledir: 1927’de kabul edilen Teşvik-i Sanayi Kanuna göre asgari bir ölçeğe ve teknolojiye sahip olan sanayicilere gümrük muafiyetlerinden, arazi hibelerinden ve kamunun yaptığı alımlarda yabancı rakipler karşısında ihale kazanma garantisinden yararlanma hakkı verilmektedir (Keyder 1989). Ayrıca sanayi şirketlerinde, sermayenin en az %75’i Türklerin elinde bulunacaktır, devlet memurları ve askerlerin ihtiyaçları iç üretimle karşılanacaktır (Yaşa, 1980). Yine Teşvik-i Sanayi Kanuna göre, düşük fiyatlı tarım mallarını girdi olarak kullanacak, düşük işçi ücretleriyle mal üretilip, yüksek gümrüklerle dış rekabetten korunan pazarda yine bu kanunun sağladığı olanaklarla mal satabilecektir (Sönmez 2010). 1950’lere gelindiğinde ise devlet düşük faizli borçlar ve sübvansiyonlar dağıtarak ve korumacılık vasıtasıyla yerli sanayinin/özel sektörün hızlı gelişimi için gerekli koşulları sağlamıştır. Örneklendirilen ve çalışmanın içeriğinde bahsedilen benzer düzenlemelerle devlet yabancı sermaye/şirketler karşısında yerli sanayiciye fırsat üstünlüğü imkânı tanımıştır. Devletin yerli sanayici karşısında sergilediği bu tutum siyasi faaliyetler yürüterek avantaj sağlamaya çalışan şirketlerin bu faaliyetlerinin önünü açan ve kolaylaştıran önemli faktörlerdendir.

İş adamı dernekleri farklı sermaye gruplarının rekabetine dayanır ve çıkar durumlarının gruplar arası iktidar ve sınıf mücadelelerinde oynadığı kritik pozisyona göre şekillenir. Farklı sermaye grupları içerisinde benzer ideal, amaç ve kültürel arka plana sahip kişilerin bir araya gelişiyle dernek/birlik gibi çeşitli yapılarla kurumsal bir kimlik kazanır. Türkiye’de var olan iş adamı derneklerinin kökenlerini ise yine Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde kurulmaya başlanan ticaret odalarına dayandırabiliriz. Bu anlamda ilk olarak 1882 yılında bu gün İstanbul Ticaret Odası olarak faaliyetlerine devam eden Der-Saadet Ticaret Odası kurulmuştur. Bu tarihten itibaren cumhuriyet dönemine kadar İstanbul, İzmir gibi çeşitli şehirlerde sanayi ve ticaret odaları ile ziraat odaları kurulmaya devam

etmiştir. Cumhuriyet döneminde de İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerle beraber diğer birçok şehirde Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları kurulup ülke genelinde faaliyet göstermişlerdir.

1971'e gelindiğinde ise bu sanayi ve ticaret odalarında yeterince temsil edilmediğini düşünen bir grup iş adamı tarafından ülke genelinde ve sektörler üstü iddialarla bir işveren kuruluşu olarak Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) kurulmuştur. TÜSİAD'ı, ticaret odaları ve ticaret borsalarından ayıran en önemli özelliği gönüllü olarak bir araya gelen iş adamları tarafından kurulmuş olmasıdır. Türkiye'de kurulan ilk iş adamı derneği olan TÜSİAD, kısa sürede güçlü bir örgüt haline gelecek, hükümetlere istemlerini kolaylıkla "dikte" ettirmeye varan bir etkinlikte siyasi ve ekonomik yaşama yön veren bir kurum haline gelmiştir (Sönmez 2010). TÜSİAD'ın bu denli güçlenmesinin ve özel sektörün en güçlü sesi olmasının başlıca sebeplerinden bir tanesi de en büyük sanayi kuruluşlarının birçoğunun bu derneğin üyesi olmasıdır. Daha sonraları ise genç iş adamlarını bir araya getiren Türkiye Genç İş Adamları Derneği ya da bölgesel olarak Ege Sanayici ve İş adamları Derneği (ESİAD), Bursa Sanayi ve İş Adamları Derneği (BUSİAD) gibi iş adamı dernekleri kurulmuştur.

1980'den itibaren uygulanan liberal ekonomi politikaları bu çalışmanın örneklemini de oluşturan ve 1990 yılında kurulan MÜSİAD'ın ortaya çıkışında önemli yere sahiptir. Şöyle ki Türkiye'de 1983-2000 yılları arasında 500.000'den fazla işletme kurulmuştur. Başlangıcını izleyen 5 yıl gibi kısa süre içerisinde 2000'lere yaklaşan MÜSİAD üyesi şirketlerin 1.330 tanesi 1980 yılından sonra kurulmuştur (Gümüşçü 2010). Bu üyelerin büyük çoğunluğu da küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri olan iş adamlarıdır (Buğra 1999). MÜSİAD küçük ve orta ölçekli işletmelerin dış çevre rekabet unsurları karşısında yeterince temsil edilmediğini, ticaret odası ve ticaret borsası gibi kurumlarda karar alma süreçlerinin dışında tutulduğunu ve bu gibi nedenlerin ekonomik faaliyetlerini olumsuz etkilediğini düşünen bir grup iş adamı tarafından yine gönüllülük esasına göre kurulmuştur. Kuruluşundan günümüze kadar MÜSİAD'ın göze çarpan bir özelliği de üye sayısı ve kapsamı olmuştur. 1990'ların ikinci yarısında ülkedeki siyasi atmosferin de etkisiyle yaşanan üye sayısındaki düşüş haricinde üye ve şube sayısı olarak sürekli artış göstermiştir. 2013 verilerine göre MÜSİAD merkeze bağlı

yurtiçi 35 Şube ve 14 temsilcilik ile 49 ülke ve 129 irtibat noktasına sahip bir kurum haline gelmiştir. Bu şube ve temsilciliklere bağlı üye sayısı Mayıs 2013 itibarı ile 4113 rakamına ulaşmıştır (Poyraz 2013). 2. Bölümde daha detaylı olarak verilen bilgilerle birlikte burada değinilmesi gereken bir diğer husus ise ilk 500 büyük sanayi kuruluşu içerisinde bulunan MÜSİAD üyeleri sayısındaki artıştır. 2004 yılı verilerine göre ilk beş yüz sanayi kuruluşu listesinde 4 MÜSİAD üyesi bulunurken, 2012 verilerine 32 üye bulunmaktadır.

Araştırmanın 3. bölümünde ise araştırmanın amacı ve kapsamı belirtilmiştir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de faaliyet gösteren iş adamı derneklerinden MÜSİAD tarafından gerçekleştirilen kurumsal siyasi faaliyetlerin nedenlerini ve bu faaliyetleri uygulama biçimlerini ortaya koymaktır. Tematik araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmanın bu bölümünde yöntemle ilgili tanımlama ve açıklamalar yapılmıştır. Yine bu bölüm içerisinde araştırma modeliyle beraber araştırmanın örneklemini oluşturan Çerçeve dergileri hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde ise Çerçeve dergilerinden derlenen veri setleri nitel bir araştırma yöntemi olan Tematik Analiz yöntemiyle incelenerek MÜSİAD ve üye işadamlarının kurumsal siyasi faaliyet yürütmelerine etki eden unsurlar ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen temalar sırasıyla; uluslararası piyasalara eklemlenme , devlet politikalarının etkin olmayışı, ticari çıkarını koruma-lobicilik, rekabet gücünü artırma, ideoloji ve kültürel arka plandır. İlk olarak uluslararası pazarlara eklemlenme ve bu pazarlardan pay almak adına, birçok üyesi uluslararası pazarlarda da faaliyet gösteren bir dernek olarak MÜSİAD hem Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği süreci, hem de Ortadoğu ve Afrika ülkeleri ile olan siyasi süreçlerle ilgili söylemler üretmiştir. İkinci temada devletin yeterince etkin olmadığı düşünülen piyasa, tekeli, sosyal politikalar, madencilik politikaları gibi konularda MÜSİAD görüşler ve öneriler beyan ederek devleti/hükümeti etkilemeye çalışmıştır. Üçüncü olarak bir dernek çatısı altında bir araya gelen MÜSİAD ve üyelerinin gerçekleştirdikleri siyasi faaliyetlerden, ticari çıkarlarını korumak (lobicilik) kendi içinde üyelerin işbirliği yapması ve ilgili devlet organlarını etkileyerek devletin piyasadaki belirleyici rolünden korunma sağlanması hedeflenmiştir. Temalardan dördüncüsü enerji politikalarının belirlenmesi, işletmelere verimli ve dünya fiyatlarında enerji girdisi sağlanması, hem enerjide

hem de diğerk ekonomik süreçlerde dışa bağımlılığın hükümet tarafından azaltılması ve iş dünyası – üniversite ya da kümelenme gibi birlikteliklerle rekabetin geliştirilmesine katkı sağlanmasıdır. Sonuncusu ise MÜSİAD’ın siyasi faaliyetleri incelendiğinde benzer ideoloji ve kültürel arka plana, aynı inanç ve ideallere sahip üyelerin bir araya gelmesi ile ortak fikir ve hareket birliği sağlanmış olmasıdır.

Sonuç olarak MÜSİAD değişen siyasi ve ekonomik çevreye göre farklı dönemlerde farklı unsurların etkisinde kalarak (bir iş adamı kuruluşundan beklenmeyecek şekilde) siyasi bir rol üstlenmiştir. Çerçeve dergisindeki yazılarda devlete/hükümete ait olan alanlarda çözüm önerilerinde bulunmuş, ekonomik ve siyasi politikalarına yön vermeye çalışmıştır. Nihayetinde araştırma bulgularına göre, uluslararası piyasalara eklemlenme, devlet politikalarının etkin olmayışı, ticari çıkarını koruma-lobicilik, rekabet gücünü artırma, ideoloji ve kültürel arka plan temaları MÜSİAD’ın siyasi faaliyet yürütmesinde rol alan faktörler olmuştur.

SUMMARY

The aim of this study is to present the reasons of corporate political activities conducted by MUSIAD, one of the businessmen associations operating in Turkey, and the ways of practice of these activities. Some of the factors that affect the businessmen associations, created by businessmen who own companies and their involvement in political activities are the political conditions of the countries in which they operate corporate structures of the companies, size of the companies and their dependency levels on state.

In this study, first of all, a literature review on the definition of corporate political activity, types of political activities, theoretical approaches on this subject, factors effecting corporate political activity and the results of corporate political activities is conducted. Then the journey from commerce chambers to businessmen associations in Turkey was examined by explaining the state-business relations in Turkey to understand the appearance of businessmen associations in Turkey and the activities they conduct. Then, the methodology used in the research, the research model and sampling are examined. In the final chapter, the data sets collected from the journal named *Çerçeve*, published by MUSIAD, one of the businessmen associations of the sampling, are examined by using Thematic Analysis methodology and 5 themes effecting MUSIAD's political activities were revealed.

States, both as being one of the external elements of companies and with its role of law and regulation making is very important for companies in terms of economic success, growth and sustainability. Corporate political activity, also considered as the strategies and implementations of companies about politics, have been defined by Hillman & Hitt (1999) as the attempt of companies to form government policies within their own interests.

Corporate political activities are separated into two groups as relational political activity approach and operational political activity approach when companies conduct political activities and according to the return period of the benefit acquired from these activities. As operational approach is more reactive, it reflects a response to the political conditions and in general it contains a short-term vision; relational approach is more proactive and has a long-term solid basis between the state and the company.

The strategy-based distinction of corporate political activities has been made as information, financial incentive and creating a voter base (Hillman, Keim & Schuler, 2004). Each one of this distinction represent the exchange of three products that exist in political area (knowledge, money and vote) and each one contains a series of individual tactics. Companies that apply strategies based on information aim to affect the public policy by attaining special information on politicians, politics and political issues and provide them to contain information about the costs of issues with different results and their benefits. Even though the ethical dimension is argued and it is forbidden in some countries, conducting activities through financial incentive combines the interests of employers with the interests of policy-makers and aim to affect the public policy. Implementations of political activity by creating a voter base aim to get the support of citizens and voters individually and therefore affect the public policy by expressing their own political decisions to the decision makers.

Another important factor effects and forms the corporate political activities is the level of participation. Political corporate activity strategies of companies can be implemented by companies individually as well as by businessmen associations, other institutions conducting lobby activities and unions established by those. Company based political activity is the implementation of a company's corporate political activities and strategies on administration; and the collective implementations conducted by a group of companies coming together thinking that this will be an advantage for each of one them are considered as union-association based political activities. In general, huge companies prefer to conduct the political activity by themselves as they consider themselves powerful against the state, small

and middle sized companies usually come together and conduct political activity under a union/association.

The theories explaining about the corporate political activities are named as corporate strategy theory, corporate theory, interest group theory, class alliance/union theory and collective action theory. Even though there are similarities among these theories that explain the corporate political activity, we can say that these theories do not comply with each other about the political activities. Company strategy theory argues that if the companies do not acquire the sufficient output from their basic competencies, they will try to outclass their competitors by having competencies which are outside the market (mostly in the area that belongs to the state). Corporate theory defines political activity as the transformation of politics-based resources such as ideology, political culture and communication networks into an asset in company sources with the help of official corporate sources (government structure and policies) (Getz, 2001). Interest group theory states that interest groups are politically active on a legitimate and formal built ground in order to express the concerns of their members (Mundo, 1992). Theory of class alliance/union claims that the class backgrounds of company owners and employees might help to reach conclusions about the political activities of the institution (Hillman, Keim & Schuler, 2004). Finally, collective action theory defends that small companies often prefer to come together and conduct political activities as they do not have the necessary resources one by one to conduct those activities, comparing with bigger companies (Lawton, McGuire & Rajwani, 2013).

The second chapter of this study examines the relations between the state and the business world within the context of corporate political activity mentioned above, with a perspective beginning from the final stage of Ottoman Empire until today. This chapter is included in this study to explain the reasons that caused the entrepreneurs and businessmen to establish associations and conduct activities within those, the beginning of this process and its journey until today and to consider the case in Turkey. We can trace back the relations between state and business world in Turkey to the incentives of refinement of non-Muslim minority who held the trade positions, and to fill this gap with Muslims and local industries in the final stages of the Ottoman state.

Some regulations conducted since the beginning of 20th century which provided advantages for national businessmen are as follows. According to the Law for the Encouragement of Industry in 1927, businessmen with a minimum scale and technology had the right to take advantage of custom exemptions, land disposals and guarantees to be awarded by the bids they make in state tenders when competing with foreign companies (Keyder, 1989). Also, law indicated that the industrial companies must at least 75 % be owned by Turks; that the needs of public officials and soldiers will be fulfilled only by internal production (Yaşa, 1980). Again, the Law for the Encouragement of Industry gave the businessmen the rights to use the low priced agricultural products as inputs, produce the goods with low wages, and sell those goods within the country which is protected from the foreign competitors by using high custom rates (Sönmez, 2010). In 1950s, the state has distributed low-interest debts and subsidies and executed protectionist policies to provide the necessary conditions for the rapid growth of national industry/private sector. By similar regulations which have been exemplified and mentioned in the study, state has given the national businessmen the superior opportunity against the foreign capital/companies. This attitude of the state which is in favor of local businessmen is one of the important factors that helped the companies which have tried to gain advantage by conducting political activities.

Businessmen associations also bear on the competition of different capital groups and form according to the critical position interest groups have in government and class struggles. Different capital groups come together and form an association/union when people with similar ideals, goals and cultural backgrounds interact. We can predicate the origins of businessmen associations in Turkey to the chambers of commerce which began to be established in the final stage of the Ottoman Empire. Within this context, in 1882, Der-Saadet Chamber of Commerce was established and is operating under the name of Istanbul Chamber of Commerce today. Following this, several industries, commerce and agriculture chambers were established in cities like Istanbul or Izmir until the republican period. During the Republican period, almost in every city including the major ones such as Istanbul, Izmir and Ankara, numerous Commerce and Industry Chambers, Chambers of Artisans and Commodity Exchange Markets have operated within the country.

In 1971, a group of businessmen thinking that they were not thoroughly represented in these industry and commerce chambers have established Turkish Industry and Business Association (TUSIAD), considering this organization as a countrywide and above all sectors. Most important feature of TUSIAD which distinguishes it from chambers of commerce and commodity exchange markets is that the businessmen who established it were all volunteers. First businessmen association in Turkey, TUSIAD, has become a strong organization in a very short time and turned out to “dictate” its demands on the governments, therefore directing the political and economic environment of the country (Sönmez, 2010). One of the main reasons of this strength and effectiveness of TUSIAD is the membership of most of the biggest industrial companies. Following this, Association of Young Turkish Businessmen, or as regional examples Aegean Industry and Business Association (ESIAD) and Bursa Industry and Business Association (BUSIAD) were established.

Liberal economic policies followed since 1980 have a very important place in the establishment of MUSIAD, which is the sampling in this study. More than 500.000 businesses were established in Turkey between the years 1983-2000. Out of 2000 members of MUSIAD, 1330 were established after 1980 (Gümüüşçü, 2010). Most of these members are businessmen who own small and middle scaled businesses (Buğra, 1999). MUSIAD was also established on a voluntary basis and by a group of businessmen who argued that small and middle scaled businesses were not represented enough comparing with external competitive elements, excluded from the decision-making processes within institutions such as chamber of commerce or commodity exchange markets and these factors had a negative impact on their economic activities. An important feature of MUSIAD since it was established is the number of its members and its scope. Except for the decrease in the members during the second half of 1990s under the effect of the political environment within the country; its members and branches increased gradually. According to 2013 data, MUSIAD has become an institution with 35 branches in Turkey, 14 agencies in 49 countries and 129 contact points. The members associated with these branches and agencies are 4113 by May 2013 (Poyraz, 2013). Another important fact that should be evaluated here by more detailed information in Chapter 2, is the increase in the percentage of MUSIAD

members among the 500 big industries in Turkey. In 2004, there were only 4 MUSIAD members in top 500 industries, and in 2012 this number increased to 32.

In Chapter 3, the aim and scope of the research is determined. Then the research question is defined: “Reasons why MUSIAD is conducting political activities in Turkey as a businessmen association and what are the benefits of the members after these activities?” This chapter of the study conducts thematic research, and related definitions and explanations were done. Also, this chapter gives information about the research model and the Çerçeve Journal, which is the sample of this research.

The final chapter of the study examined the data sets collected from Çerçeve journals by Thematic Analysis method, which is a qualitative one, and revealed the effective reasons on MUSIAD’s and members’ political activities. Themes conducted are, respectively; getting a share from the international markets, ineffective state policies, protecting the economic interest-lobbying, increasing the competitive power, ideology and cultural background. To have more shares in the international market, MUSIAD, as an association with several members operating at international markets, has produced discourses about the process of Turkey’s membership to the EU and the political processes with Middle East and Africa. As a second theme, MUSIAD has tried to affect the state/government by expressing suggestions on policies such as market, monopoly, social policies and mining, on which the state is considered not competent enough. Third, members of MUSIAD who came together under an association have aimed to cooperate to protect their economic interests (lobbying), thereby providing a protection from the determinant role of the state on the market. The fourth theme is increasing the competitive power by defining the energy policies, providing more productive and cheaper energy inputs into businesses, reducing the external dependency on energy and other sectors by the government and making unifications between business world and universities. Finally, when we look at the political activities of MUSIAD, we see that a common idea and movement unity was provided by combining members with similar ideologies, cultural backgrounds, beliefs and ideals.

As a conclusion, we can say that MUSIAD has played a political role (unexpected from a businessmen association) in different terms by changing political and economic conditions. Articles written in Çerçeve journal have suggested solutions to the government in economic and political areas, trying to guide the state. According to the findings of the research; getting a share from the international markets, ineffective state policies, protecting the economic interest-lobbying, increasing the competitive power, ideology and cultural background have been the themes and elements on MUSIAD to conduct political activities.

LE RESUME

Le but de cette étude est de présenter les causes des activités politiques des entreprises et les formes de réalisation de ces activités; effectuée par une des associations des hommes d'affaires ; MÜSİAD (Association des Hommes d'Affaires et de l'industrie Autonome) qui exploite en Turquie. En tant que propriétaires des entreprises, les facteurs qui influent sur l'exécution des activités politiques des propriétaires d'entreprises et des associations des hommes d'affaires incorporées par le regroupement des hommes des affaires, varient par rapport aux conditions politiques du pays où ils se trouvent, les structures institutionnelles des entreprises, la grandeur des entreprises et la dépendance des entreprises au niveau de l'état.

Dans cette étude, il est premièrement inclus la définition d'activités politiques des entreprises, les types d'activités politiques, les perspectives théoriques à propos du sujet, les acteurs influant sur les activités politiques des entreprises et les résultats des revues littéraires d'applications des activités politiques des entreprises. L'apparition des associations des hommes d'affaires en Turquie et les relations entre l'état et le monde des affaires, et l'aventure de la transition des chambres de commerces aux associations des hommes d'affaires sont ensuite expliquées pour clarifier l'émergence des associations des hommes d'affaires et les activités qu'elles exploitent. La méthode utilisée dans la recherche et l'échantillonnage sont ensuite expliqués. Dans le dernier chapitre, l'ensemble des données d'un magazine périodique, "Çerçeve", imprimé par une des associations des hommes d'affaires MÜSİAD, sont observées par une analyse thématique de 5 thèmes qui affectent la conduite des activités politiques.

L'état portune importance pour la réussite économique, la croissance et la durabilité des entreprises, soit par sa fonction comme facteur externe, soit par son

rôle de législateur, d'exécuteur des lois et de réglementateur. L'Activité Politique d'Entreprise (Corporate Political Activity), qui est aussi référé comme les applications set les stratégies des entreprises concernant la politique, est la tentative de manipuler les affaires politiques de l'État pour l'intérêt des entreprises, selon une définition relativement plus acceptée de Hillman & Hitt, (1999)

Lorsque les activités politiques sont construits auteurs des activités politiques des entreprises et qu'elles sont différenciées par le temps, elles sont divisées en deux : approche relationnelle et approche opérationnelle. Parce que l'approche opérationnelle est plus réactif; elle représente une réponse donnée aux conditions politiques et en général elle contienne un horizon à court terme crée spécifiquement pour chaque sujet. L'approche relationnelle est plus proactive; elle est basée à plus long terme et elle a les pieds sur terre entre l'état et l'entreprise.

La séparation de la base stratégique des applications d'activité politique d'entreprise est faite pour créer des stratégies d'encouragement financière et de circonscription électorale (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Chacune de ces distinctions représentent l'échange de trois produits (respectivement; information, argent et vote) et chacune contienne une série de tactiques individuelles. Les entreprises exécutant des stratégies fondée sur l'information; en fournissant des informations spéciales sur les politiciens, le politique et aux sujets politiques et; en fournissant des informations sur les coûts et les avantages de différents résultats des sujets qui sont destinés à influencer la politiques publiques.

Même si la dimension éthique est à disputer et dans certains pays c'est bien interdite; faire une circonscription électorale avec l'application d'activités politiques, vise à influencer les politiques publiques, en fournissant le support des électeurs et des citoyens (Toutefois, exprimant leurs préférences politiques aux décideurs politiques). Un autre facteur important qui influence et façonne les activités politique des entreprises est le niveau de participation. Les stratégies d'activités politiques des entreprises; développant et appliquant une stratégie individuel, peuvent aussi s'appliquer avec les associations des hommes d'affaires, d'autres organisations de lobbying ou avec une conjointement des unions d'entreprises opérant dans certains secteurs.

D'une part l'activité politique en fonction d'entreprise est; les activités politiques d'une entreprise qui applique ses stratégies avec les affaires administratives de l'Etat. D'autre part, plusieurs entreprises qui font des applications collectives en se réunissant, ce qui est considérée comme une méthode qui fournira plus d'avantages pour les entreprises, ont été nommés comme activités politiques en fonction de l'union-association. En général, les grandes entreprises qui ont relativement plus de pouvoir à travers l'Etat préfèrent appliquer seulement les activités politiques. Les petites et moyennes entreprises appliquent d'activités politiques en se réunissant dans un cadre d'union/association.

Les théories explicatives aux sujets des activités politiques ont été annoncées ainsi: la théorie institutionnelle, la théorie des groupes d'intérêt, alliance de classe sociale / théorie de l'unité de la classe sociale et la théorie de l'action collective (collective action theory).

Bien qu'il existe des ressemblances entre ces théories explicatives et les activités politiques des entreprises, il est difficile de dire qu'elles sont complètement concordées au niveau des activités politiques.

La théorie de la stratégie d'entreprise constate que dans les cas de baisse de rendement, les entreprises essaient de surpasser les rivaux par les compétences qu'elle sont dans les champs de marché appropriés largement par l'état.

La théorie institutionnelle s'agit du concept d'activités politique comme, l'idéologie, la culture politique et des réseaux de communications des ressources politiques; les réseaux de l'entreprise augmenteront, avec l'aide des réseaux formels de l'entreprise. La théorie des groupes d'intérêt déclare qu'ils sont politiquement actifs pour transmettre les préoccupations des membres des groupes d'intérêt, sur un terrain construit de manière légitime et figurative (Mundo 1992). L'alliance de classe sociale / théorie de l'unité de la classe sociale propose qu'il est possible de faire des conclusions aux sujets des activités politiques de l'institution grâce à l'arrière-plan de classe sociale des propriétaires de l'entreprise et des employés.

Finalement, la théorie de l'action collective défend l'idée que les petites entreprises n'ont pas de sources pour diriger ces activités comparant à les grands entreprises; ils ont défendu qu'ils préfèrent se rejoindre pour diriger une activité politique comme une action commune (Lawton, McGuire, & Rajwani, 2013).

Dans la deuxième partie, suivant le cadre des activités politiques des entreprises ci-dessus; l'Etat et le monde professionnel sont abordés avec une perspective historique de la fin d'Empire Ottoman jusqu'à nos jours. Dans ce chapitre, on va expliquer les raisons des activités d'assemblages, le début de ce processus et l'aventure des entrepreneurs de l'industrie qui sont rencontrés autour des sociétés des hommes d'affaires et on va aborder le sujet dans le contexte de la Turquie. Sous l'influence des conditions politiques de l'époque, dans les dernières années de l'Empire Ottoman l'élimination de la minorité non-musulmane qui possédait une bonne partie des affaires de commerce, a ouvert l'espace économique pour les futurs commerçants musulmans.

Grâce à ses conséquences avantageuses pour les industriels locaux et musulmans, certains arrangements faits au début des années 1900 sont inclus aussi dans l'analyse. Avec la loi admise en 1927, Teşvik-i Sanayi Kanunu (loi d'encouragement industriel), les industriels à l'échelle minuscule et ayant peu de technologie, peuvent se servir de droit de d'exonérations douanières, de subvention de terre et de la garantie de gagner enchères des achats publicitaires par rapport aux concurrents étrangers (Keyder 1989). Également, 75 % du capital au minimum va être conservé par les Turques. Les besoins des fonctionnaires et des soldats seront couverts par la production nationale (Yaşa, 1980). En fonction de la loi de Teşvik-i Sanayi (loi d'encouragement industriel) les marchandises seront vendues grâce à l'utilisation de contribution des produits d'agricoles de prix bas, à la production de marchandise avec les faibles coûts d'employeurs et aux marchés protégés avec des douanes élevées pour compétition externe (Sönmez 2010). En arrivant aux années 1950, l'Etat qui distribue des prêts à taux réduit et des subventions sous la politique de protectionnisme, a assuré les conditions obligatoires pour la progression rapide de l'industrie et du secteur privé (Sönmez 2010). Dans cette étude exemplifiée, l'Etat a permis la primauté d'occasion aux industriels locaux contre les industriels étrangers. Cette attitude d'Etat pour les industriels locaux, facilite les activités des

entreprises qui essayent de faire des profits en conduisant des activités politiques.

Les associations des hommes d'affaires se basent sur la concurrence parmi différents groupes de capital et se forment en jouant une position critique par rapport à ses rôles dans la lutte de classe.

Les gens de différent groupe de capital, qui ont les mêmes idéals, les mêmes buts et les mêmes arrière-plans; gagnent une identité institutionnelle en s'assemblant sous des structures comme des associations et des unions.

On peut dire que les origines des associations des hommes d'affaire en Turquie, se trouvent dans la mise en place des chambres de commerces à la fin du période de l'Empire Ottoman. En 1882 le première chambre de commerce "Der-Saadet" nommé aujourd'hui "İstanbul Ticaret Odası" (Chambre de Commerce d'İstanbul) est fondé. A partir de cette date jusqu'à l'époque républicaine, les chambres de commerces, les chambres d'industries et les chambres d'agricultures ont été établis généralement à İstanbul et à İzmir. Ainsi à l'époque républicaine, ils sont établis dans les grandes villes comme İstanbul, Ankara, İzmir.

En 1971, un groupe des hommes d'affaires partageant l'idée que les chambres existantes sont insuffisantes pour leur représenter, a fondé l'association "Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) (La Société des Hommes d'Affaires et Industriels Turque). Ce qui caractérise TÜSİAD par rapport à des chambres de commerces différents, c'est qu'il est fondé par les hommes d'affaire volontaires. La première association des hommes d'affaires fondé par Turquie nommée TÜSİAD est devenue rapidement à une forte institution qui donne direction à la vie économique et politique et même a commencée de dicter ses demandes aux gouvernements (Sönmez 2010). L'une des principales raisons que TÜSİAD est la plus puissante du secteur, c'est que les plus grandes entreprises industrielles sont membre de la société. Plus tard, des nouvelles sociétés comme "Türkiye Genç İş Adamları Derneği" (Association des jeunes hommes d'affaires de Turquie), ou à l'échelle régionale Ege Sanayici ve İş Adamları Derneği (ESİAD) (Association des Hommes d'Affaires et Industriels Egéen), Bursa Sanayi ve İş Adamları Derneği (BUSİAD) (Association des Hommes d'Affaires et Industriels

de Bursa) qui a réuni les jeunes hommes d'affaires ont été fondés.

L'économie politique libérale appliquée depuis 1980 - qui constitue aussi l'échantillon de cette étude - occupe une place importante pour la fondation de MÜSİAD en 1990. Entre les années 1983-2000, plus de 50.000 entreprises sont fondés en Turquie. Les 1.330 entreprises sont membres de MÜSİAD entre 2.000 membres, sont fondées dans 5 ans en 1980 (Gümüşcü 2010). La plupart de ces membres sont des propriétaires de petites et moyennes d'entreprises (Buğra 1999).

MÜSİAD est fondé par des volontaires partageant l'idée que les petites et les moyennes entreprises ne sont pas suffisamment représentées contre les éléments compétitifs de l'environnement externe et à cause de l'exclusion des processus de prise de décision des institutions comme le chambre de commerce et le bourse de commerce et et qu'à cause de tout cela, les activités économiques sont mal affectées. Depuis le fondement de MÜSİAD jusqu'à aujourd'hui, l'une des caractéristiques frappantes est le nombre de membre et sa cadre. Le nombre des membres et des succursales ont toujours augmentés, sauf qu'elle a eu un abaissement de membres avec l'atmosphère politique du pays dans la deuxième partie des années de 1990. Selon les données de 2013, MÜSİAD est devenu une institution avec 35 succursales nationales, 14 agences dans 49 pays et 129 points de contacts. A partir du Mai 2013, selon les succursales et les agences, le nombre des membres est atteint à 4113 (Poyraz 2013). Avec des informations détaillées données au deuxième paragraphe, il y a un autre sujet à parler : une augmentation des membres de MÜSİAD qui se trouvent dans "500 plus grande entreprises industrielles". Selon les données de 2004, il y avait 4 membres dans "500 plus grande entreprises industrielles" qui sont atteint à 32 membres en 2012.

Dans la troisième partie de l'étude on indiqué le but et le cadre de la recherche. Ensuite une question de recherche a été déterminée: on identifie les causes de fonctionnement dans le champ politique de Turquie et les fins de ces activités, les gains obtenus par les membres de MÜSİAD. Dans ce chapitre de cette étude on utilise la méthode de recherche thématique fait des identifications et des descriptions. Encore dans ce chapitre, on donne des informations concernasse magazine nommé "Çerçeve" qui a formalisé l'échantillon pour le modèle de

recherche.

Dans la dernière partie de l'étude, les données du magazine "Çerçeve" est observé par voie de d'Analyse Thématique (qui est une méthode de recherche qualitative) et on a révélé les éléments qui effectuent la conduction des activités politique des membres. Les thèmes qui sont obtenues sont ainsi: la prise d'une position dans le marché international, le manque d'efficacité des politiques gouvernementales, la protection des intérêts commerciaux -lobbying, accointement de la compétitivité, l'idéologie et l'arrière-plan culturel. Une association nommée MÜSİAD dont la plupart des membresopère sur des marchés internationaux, a produit des débats sur l'adhésion de la Turquie à l'Union Européenne et sur le processus politique du Moyen-Orient et d'Afrique, pour pouvoir obtenir une position toujours plus fort dans le marché.

Le deuxième thème est leur influence - indiquant les opinions et les suggestions –sur l'Etat / le gouvernement dans les sujets de marché, de monopole économique et des politiques sociales.

Troisièmement, l'analyse inclut les activités politiques de MUSIAD et de ses membres en vue d'obtenir une protection contre le rôle déterminant de l'état de la coopération des membres de protéger leurs avantages commerciaux (de lobbying) et qui influent sur les organes en contact de l'Etat

Le quatrième des thèmes est définir la politique de l'énergie et fournir un apport d'énergie productive aux prix mondiaux, pour réduire la dépendance étrangère dans l'énergie et les processus économiques, et contribuera développement de la compétitivité par les synergies telles que la coopération entreprise-université ou regroupement.

Le dernierthème s'agit de l'observation des activités politiques de MÜSİAD : on voit qu'avec les membres qui sont rejoint par des idéologies similaires, avec l'arrière-plan similaire et avec la même foi et idéal, l'unité d'idées et d'actions été fournie.

Finalement; MÜSİAD assume un rôle politique avec chaque changement politique et l'économique de différentes périodes. Dans les écritures qui appartient à l'Etat / au gouvernement, du magazine nommée "Çerçeve" ont été faite des suggestions et ont essayé à donner direction à l'économie et à la compréhension politique.

En conclusion, on constate que les facteurs qui participent à des activités politiques sont le désir d'avoir une position dans les marchés internationaux, l'absence de politiques publiques efficaces, la protection des intérêts commerciaux montée en puissance dans la compétitivité, l'idéologie et les thèmes d'origine culturelle.

GİRİŞ

Şirketler kendilerine has kaynak, kültür ve yapıları ile rekabet ettikleri yakın çevre, ulusal ve küresel dış çevreye tabi olarak faaliyette bulunurlar. Şirketlerin rekabet ettikleri yakın çevrelerinde Porter'a göre devlet ve diğer paydaşlar bulunurlar. Şirketlerin ulusal ve uluslararası düzeyde dış çevresi ise toplumsal/kültürel, politik, ekonomik, teknolojik, ekolojik ve yasal etmenlerden oluşur. Yaşayan organizmalar olarak şirketler gerek iç unsurlarıyla ve gerekse dış çevre ile sürekli etkileşimde bulunurlar. Bu etkileşimler başlamadan, etkileşim halindeyken ve etkileşim sonuçlarına göre strateji oluşturup planlarlar.

Şirketlerin performansı bir anlamda iç ve dış çevre unsurları ile girdiği etkileşimler ve bu etkileşimler karşısında geliştirip uyguladıkları stratejilerin başarısıdır. Dış çevrenin önemli unsurlarından biri (belki en önemlisi) devlettir ve Shaffer rekabetçi çevre koşullarında hükümet politikalarının şirket performansının önemli bir göstergesi olduğunu belirtmiştir (Brian Shaffer, 2000, s. 126-127). Şirketlerin pazar içi ve finansal performanslarının yanı sıra çeşitli çalışmalarda (Baron 1995, Getz 2001, Hillman, Keimand, Douglas ve Schuler 2004, Özer ve Alakent, 2012) belirtildiği üzere şirketlerin pazar dışı faaliyetleri de şirketlerin karlılığı ve sürekliliği açısından son derece önem arz etmektedir.

Şirketlerin siyasi alanda var oluşu ve siyasiler ile olan ilişkileri pazar dışı faaliyetlerine örnek olarak gösterilebilir. Devlet/hükümet yaptığı yasa ve düzenlemeler aracılığıyla ya da teşvik uygulama, vergi oranlarını belirleme, üretim kotaları, uygulama gibi yöntemlerle şirketlerin performansını çok fazla etkileyecek enstrümanlara sahiptir. Şirketler devlet tarafından yapılacak bu düzenlemelerin içeriğinden olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilenirler. Genel olarak şirketler devlet eliyle gerçekleştirilen bu düzenlemelerin olumlu etkilerini artırıp sürekliliğini sağlamak ya da olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla siyasi alanda faaliyet yürütürler.

Herkes tarafından kabul edilen kesin bir tanımlama bulunmamasına rağmen, kurumsal siyasi faaliyeti; şirketin faaliyet gösterdiği ülkedeki siyasi süreçlerin birini ya da bir kaçını kendine avantaj sağlayacak şekilde etkilemeye çalışması olarak tanımlayabiliriz. Şirketlerin normal faaliyetleri arasında bulunmamasına rağmen, siyasi faaliyet yürütmek şirketler tarafından tek başlarına ya da gerek siyasi faaliyet maliyetinin düşürülmesi gerekse etkinliğinin artırılması düşüncesiyle birçok şirket tarafından ortaklaşa olarak da yürütülebilir. Ortaklaşa siyaset yürütmek bir sektördeki şirketlerin aynı hedef doğrultusunda faaliyet göstermesiyle olabileceği gibi farklı sektörlerden şirketlerin oluşturduğu ticari birlikler veya bu şirketlerin sahiplerinin bir araya gelerek oluşturduğu iş adamı dernekleri tarafından da gerçekleştirilebilir. Siyasi faaliyetlerin yürütüldüğü ülkenin devlet/hükümet yönetim geleneği, bu faaliyeti yürüten şirketin büyüklüğü, devlete olan bağımlılık düzeyi, şirketin bilinirliği gibi faktörler, siyasi faaliyetin verimliliğini etkileyen faktörlerdir.

Türkiye’de devlet ve iş dünyası ilişkisi Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılına dayandırabileceğimiz bir tarihselliğe sahiptir (Keyder, 1989). Bu dönemden itibaren yerli sanayici devlet tarafından gözetilmiştir. Biraz da devlet tarafından yerli sanayici oluşturmak düşüncesinin etkisiyle, Türkiye’de güçlü bir devlet yapısı olmasına rağmen devletin/hükümetin iş dünyasına etki edeceği konularda iş adamlarının çeşitli siyasi faaliyetlerle bu düzenlemelerin içeriğini ve boyutunu etkilediği görülmüştür.

Siyasi faaliyetlerin müşterek bir şekilde yapıldığında daha etkin sonuçlar elde edileceği noktasından yola çıkarak Türkiye’de birlik, dernek faaliyetleri köken itibari ile lonca teşkilatına kadar indirgenebilir. Osmanlı’nın son döneminde yarı resmi kuruluşlar olarak ortaya çıkan ticaret ve sanayi odaları ise çeşitli düzenlemelerle şekil değiştirmiş olsa da günümüzde de varlığını devam ettirmektedir.

Siyasal ve ekonomik alanda faaliyet gösterip maliyet ve faydayı bölüşen iş adamı dernekleri ise Türkiye’de 1950’li yıllarda yaşanan ekonomik gelişmelere paralel olarak tekil girişimin/girişimcilerin ekonomik faydanın yanı sıra statü kazanma, ortak hedef doğrultusunda faaliyet gösterme gibi amaçlarla bir araya

gelmesiyle kurulmuştur. Türkiye’de ilk olarak 1971 yılında bir grup büyük sanayi bir araya gelerek TÜSİAD’ı (Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği) kurmuşlardır. Bu tarihten itibaren genç girişimciler ya da yerel girişimciler tarafından çeşitli sanayi ve iş adamı derneği kurulmuştur.

Bu çalışmada yürüttüğü siyasi faaliyetler ve etkileri araştırılacak olan MÜSİAD’da (Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği) 1990 yılında bir grup iş adamı tarafından İstanbul Merkezli olarak kurulmuştur. MÜSİAD, çoğunluğu 1980’li yıllarda Türkiye ekonomisinde yaşanan değişikliklerden sonra kurulan ve 50 veya daha az çalışanı bulunan orta ve küçük işletme (Buğra 2002) sahiplerinin üyesi olduğu bir dernektir. MÜSİAD’ın öne çıkan bir diğer özelliği ise ülke genelinde şube ve temsilcilik yoluyla teşkilatlanma kapsamının genişliğidir. Şöyle ki MÜSİAD 2013 yılı itibari ile merkeze bağlı olarak (merkezileşmesi yüksek bir dernek) faaliyet gösteren 35 şube ve 14 temsilcilikle 49 şehirde faaliyet göstermektedir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi doğal faaliyetleri arasında bulunmamasına rağmen şirketler kendi çıkarlarını korumak için siyasi faaliyet uygularlar. Uyguladıkları siyasi faaliyetlerin etkinliği için katlanılan maliyetin üyeler arasında bölüşümü ve üye şirketler ve çalışanları ile oluşturduğu oy havuzunun büyüklüğü önemli faktörler arasında sayılmaktadır. MÜSİAD üye sayısı (yaklaşık 4500) ve üye olan şirketlerde çalışan sayısı büyüklüğü (yaklaşık 1.2 milyon kişi) ile bu araştırmanın konusu olmuştur.

1. KURUMSAL SİYASİ FAALİYET

1.1.Kurumsal Siyasi Faaliyet Tanımı

Şirketler hem dış çevre unsuru olarak hem de yasa yapıcı olarak siyaset, devlet/hükümetle etkileşim halindedir ve bu etkileşimin doğası gereği strateji geliştirir ve uygularlar. Hükümet politikalarının şirketler üzerinde birçok etkisi bulunmaktadır. Şirketlerin politika ile ilgili strateji ve uygulamaları olarak adlandırılan ve devletin/hükümetin gücünü kullanarak avantaj sağlama stratejileri (Hillman & Hitt, 1999) olan kurumsal siyasi faaliyet (Corporate Political Activity) Baysinger tarafından şirketlerin kendi çıkarları doğrultusunda hükümet politikalarını şekillendirme girişimi olarak tanımlanmıştır (Baysinger, 1984).

Hükümet politikalarının, şirketlerin rekabet çevreleri üzerinde önemli etkileri bulunduğu için birçok şirket giderek artan bir şekilde politik kararları (kendi lehine) etkileme çabası göstermektedir (Hillman & Hitt, 1999). Hillman, Keim ve Schuler tarafından devlet/hükümet politikalarını şekillendirme girişimleri olarak tanımlanan (Hillman, Keim, & Schuler, 2004) kurumsal siyasi faaliyetin amacı ise şirketlerin ekonomik başarı kazanmak ve sürekliliklerini sağlamak için kamu politikaları aracılığıyla politik faaliyette bulunmaları olarak (Keim ve Baysinger, 1988'den aktaran Hillman, Keim ve Schuler 2004) belirtilmiştir.

Şirketler için faaliyet gösterdikleri ülkenin siyasi yapısı faaliyetlerini sürdürmek, büyütmek ya da küçültmek açısından önem arz etmektedir. Bu stratejilerden birine karar vermek adına siyasi faaliyetler şirketlerin ilgi alanına girer. Siyasetin şirketlerin ilgi alanı ve rakipleri ile rekabet unsuru haline gelmesi ile ilgili olarak Hillman ve Hitt şirketlerin ekonomik gelişmişliğini tamamladıktan sonra aynı sektörde faaliyet gösteren rakipleri ile siyasi rekabete başladıklarını ve hükümetlerin şirketler açısından rekabet edebilme araçlarından biri haline geldiğini söylemiştir (Hillman & Hitt, 1999). Wiedenbaum ise hükümet uygulamalarının

1970'lerden beri kökten bir değişim geçirerek devam eden, iş dünyası ve hükümetler arasında bir ilişki/etkileşim şekline dönüştüğünü ve şirketlerin siyasi faaliyetlerinin de yer aldığı bu dönüşümün yönetim alanında köklü değişikliklere neden olduğunu belirtmiştir (Weidenbaum, 1980).

Şirketlerin, siyasi faaliyetlerle ilgili stratejiler geliştirip uygulamaları, lobi faaliyetlerinde bulunarak rekabet üstünlüğü sağlama girişimleri, toplumun genel refah seviyesi açısından çok tartışmalıdır ancak şirketlerin kazançlarını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Birçok sektör açısından genelleştirebileceğimiz şirketlerin politik alandaki faaliyetleri bu şirketlerin pazardaki faaliyetlerinden daha az önemli değildir (Hillman & Hitt, 1999). Günümüzde şirketlerin pazar dışında yaptıkları faaliyetlerden oluşan 'kurumsal siyasi faaliyet şirket performansı ve hisse değerleri bakımından önemli göstergelerden biri haline gelmiştir (Özer & Alakent, 2012). Siyasi stratejilerin şirketler için hayati derecede öneme sahip olması nedeniyle şirketler 'şirket stratejisinin bir parçası olarak politik stratejiler (Baron, 1995, s. 47) geliştirip bu stratejileri belirli bir plan dâhilinde uygulamaktadırlar. Dahan, Hadani, ve Schuler, 2013'e göre bu kurumsal siyasi faaliyetler çoğu büyük şirket tarafından benimsenmiş ve rutin olarak yapılan faaliyetler arasında bulunmaktadır. Bazı şirketler siyasi faaliyetleri çok önemli görmeyip bu faaliyetlerin maliyetine katlanmak istemese de Getz (2001) siyasi faaliyetlerin şirketler için uzun dönemdeki etkisinin ve öneminin inkâr edilemeyeceğini savunmaktadır.

İş dünyası pratikleri içerisinde hükümetlerin gücü şirketin faaliyet gösterdiği ülkenin siyasi yapısına bağlı olarak değişiklik gösterir. Şirketler tarafından politikaya katılma yaygın doğası gereği sadece Amerika da değil aynı zamanda Avrupa Birliği Ülkeleri, Japonya(Broadbent, 2000) Kuzey Kore'de (Kang, 2002), Rusya (Kubicek, 1996), Ürdün ve Kuveyt (Moore, 2001) gibi ülkelerde de şirketlerin uygulamalarından biri olarak görülmüştür. Bu çalışmalar da göstermiştir ki şirketler kesinlikle kayda değer bir miktar parayı ve göze çarpan politik aktörleri dünyanın birçok başkentinde (Hillman, Keim, & Schuler, 2004) kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Amerika, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde şirketlerin siyasi arenada etkin bir şekilde faaliyet yürütmesi uzun bir geçmişe sahip olsa da Almanya, Fransa ve Brezilya gibi daha geleneksel ve devletçi ülkelerde

daha sınırlı alanda faaliyet göstermeleri (Dahan, Hadani, & Schuler, 2013) ülkelerin siyasi yapılarının şirketlerin kurumsal siyasi faaliyetlerine etkilerine örnek olarak belirtebiliriz.

1.2. Kurumsal Siyasi Faaliyet Türleri

Sosyal bilimlerin kapsamına giren birçok alanda olduğu gibi ‘siyasi stratejiye dair araştırma sorularının birbirine uyumlu bir hal aldığı ne de ortak bir kavramla anlamlandırıldığına dair bir uzlaşma yoktur (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Şirketlerin siyaset yapıcılarıyla olan ilişkileri şirketlerin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayacak kamu politikalarına etki etmelerine olanak tanıyabilir (Hillman ve Hitt, 1999). Şirketlerin kamu politikalarını kendi çıkarları doğrultusunda yön verme girişimlerine dair kesin bir uzlaşma bulunmamasına rağmen genel kabul gören Hillman ve Hitt’in şirketlerin siyasi faaliyetleri üzerine kurguladıkları ayrım üzerinden tanımlama yapılacaktır. Hillman ve Hitt’in (1999) kurumsal siyasi faaliyetleri uygulama süresi ve bu uygulamalardan elde edilen kazancın geri dönüş süresi kriterlerine göre ikiye ayırmışlardır. Bunlar işlemsel siyasi faaliyet ve ilişkisel siyasi faaliyettir.

Siyasi faaliyetle ilgili işlemsel ya da ilişkisel yaklaşım süregelen faaliyet ya da değiş tokuşun uzunluğu yahut kapsamı açısından farklılık göstermektedir. Bu sebepten, ilişkisel bir yaklaşım uzun vadeli bir değiş tokuş ilişkisini yansıtırken işlemsel bir yaklaşım, görece kısa vadeli bir alış veriş ilişkisi yahut etkileşimine işaret etmektedir. (Hillman & Hitt, 1999)

Hitt (1999) şirketlerin siyasi faaliyetlerinin ilişkisel ve işlemsel biçimlerini birbirinden ayırmaktadır. İşlemsel siyasi stratejilerin şirketlerin sadece ihtiyaç duyduklarında, kendilerine sorun teşkil eden ya da dikkat etmelerini gerektiren durumlarda şirketlerin siyasi strateji izlediğini ifade etmektedir. İlişkisel siyasi stratejiler ise şirketlerin ihtiyaç duyduklarında hâlihazırda siyasi stratejilerini kullanabilmesi için politikayı yapanlar ile kurdukları sürekli ya da uzun dönemli etkileşimlerini yansıtmaktadır (Hillman ve Hitt, 1999). Bu iki yaklaşım şirketlerin siyasi stratejilerinin çok farklı biçimlerini, görüşlerini temsil etmekte ve birisi (işlemsel yaklaşım) daha çok reaktif olduğu için siyasi koşullara verilmiş geç bir

cevabı yansıtırken diğeri (ilişkisel yaklaşım) daha proaktif ve uzun vadeye dayalıdır (Özer & Alakent, 2012).

Öncelikle, işlemsel bir yaklaşım kısa vadeli bir ufku içerip her bir konuya özgü olarak oluşturulurken, ilişkisel yaklaşım uzun vadede, sürekli bir temele dayalıdır (Hillman ve Hitt, 1999). Hükümetle ilişkiler ofisi kurup sürdürmek şirketlerin uzun vadede fayda sağlamak amacıyla bu ofislerden doğacak maliyet için kaynaklarını kullanmaya gönüllü oldukları anlamına gelmektedir. Hillman ve Hitt'e (1999) göre iki yaklaşım farklı kaynak taahhüdü gerektirmektedir. Siyasi strateji yaklaşımına dair verilen karar şirketlerin ilişkisel ya da işlemsel yaklaşımlara yönelik kaynak taahhüdü ile ilgili tercih yaptıkları stratejik kararlar olarak algılanabilir. Ayrıca ilişkisel yaklaşım, şirketler politikayı yapanlarla ilişkilerini sürdürdükleri sürece, siyasi stratejilerden yüksek getiri elde etmek için ağır ve uzun dönemli yatırımları gerektirmektedir (Hillman & Hitt, 1999). İlişkisel yaklaşımın Amerika özelinde yapılacak tanımına göre Washington ya da Detroit City (DC)'de bir ofis bulundurmak, şirketlere ilgili komitelerde yer alan politikacılarla yakın ilişkiler geliştirme ve politikacıların güvenilirliğini değerlendirme imkânını sağlamaktadır (Özer & Alakent, 2012)

Kısa vadede piyasayla ilgili olmayan meselelerle ilgilenmek için kurulan ilişkilere dayalı ilişkisel bir yaklaşımın işlem maliyeti yaklaşımına karşıt durum oluşturduğu belirtilmiştir (Hillman & Hitt, 1999). Fakat yabancı piyasalara girerken şirketler siyasi bir faaliyetin izlediği daha kapsayıcı uzun dönemli bir piyasa dışı stratejiden ziyade olası bir durumda ev sahibi ülkedeki hükümetin sorunlarıyla ilgilenebilir. İşlem yaklaşımı şirketlerin siyasi faaliyetlerini ve fırsat maliyetlerini öğrenmeyi dikkate almadığı için oldukça zayıftır. Genelde siyasi belirsizliği negatif yönüyle değerlendirir ve siyasi belirsizliğin pozitif yönlerini yabancı piyasalarda siyasi faaliyet geliştirmek için kullanmayı göz ardı eder. (Lawton, McGuire, & Rajwani, 2013, s. 96) .

Hillman ve Hitt (1999), şirketlerin siyasi faaliyetleriyle ilgili ilişkisel yaklaşımları uzun dönemli ve konuyu genişletici ilişkiler olarak tanımlarken, işlemsel yaklaşımların daha ziyade anlık ve konuya özgü olduğunu belirtmiştir. Luo'nun (2001) Çin'deki şirket-hükümet ilişkilerini ele alan çalışması, bazı

şirketlerin siyasi faaliyetlerde daha çok işlemsel yaklaşım kullanırken diğerlerinin sürekli işbirlikçi yaklaşımlar geliştirdiğine dair sunduğu bulgu ile adı geçen iki genel yaklaşımı desteklemektedir(Hillman, Keim, & Schuler, 2004).

Siyasi stratejilerle ilgili bir ilişkisel yaklaşım birçok açıdan taraflar arasında sürekli bir değiş tokuş ilişkisine söz konusu olan sosyal sermayenin gelişimiyle yakından ilgilidir (Nahapiet & Ghoshal, 1998). Bu sosyal sermaye, karşılığında, sürekli değiş tokuşu kolaylaştırmakta çünkü taraflar birbirine güvendiğinde, sonrasında her iki tarafın da sosyal sermayesini artıran nitelikte bir işbirliği geliştirmede ve karşılıklı iş yapmada daha istekli olmaktadırlar. (Hillman & Hitt, 1999).

Siyasi strateji yaklaşımına dair verilen karar şirketlerin ilişkisel ya da işlemsel yaklaşımlara yönelik kaynak taahhüdü ile ilgili tercih yaptıkları stratejik kararlar olarak algılanabilir. İlişkisel bir yaklaşım, işlemsel bir yaklaşıma kıyasla şirketlerin politikacılarla zaman içinde ilişkilerini sürdürmelerine izin verecek daha önemli yatırımlar yapmalarını gerektirebilir.

1.2.1.Strateji Temelli Ayrımlar

Kurumsal siyasi faaliyet uygulamalarının strateji temelli ayrımı ise Hillman ve Hitt (1999) tarafından bilgi, finansal teşvik ve seçmen tabanı oluşturma stratejileri şeklinde yapılmıştır. Bu ayrımın her biri siyasi alanda var olan üç ürünün mübadelesini temsil eder (sırasıyla; bilgi, para ve oy) ve her biri, bir dizi bireysel taktiği kapsamaktadır. Hillman, 18 bireysel taktiği faktör analizi yaparak bu üç tip siyasi strateji arasındaki ayrım için görgül destek sağlamıştır (Hillman, 2003). Ancak Schuler ve diğerleri (2002), şirketlerin sıklıkla lobicilik ve kampanya katkılarını birleştirmelerinden dolayı, bu taktiklerin genel bir “erişim” stratejisinin bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia ederek bu sınıflandırmaya karşı çıkmaktadır. (Hillman, Keim, & Schuler, 2004)

Hillman ve Hitt (1999)’da belirtilen ve Hillman (2003)’te görgül verilerle desteklenen şekliyle şirketlerin ve çıkar gruplarının temel kaynaklarının mübadele edilmesine dayalı kamu politikası sürecinde rekabet etmek için kullanılabilecek üç

genel veya “üretken” siyasi strateji önermektedir: (1) enformasyon (2) finansal teşvik ve (3) seçmen tabanı oluşturma. Bunları aşağıda sırasıyla tartışacağız.

1.2.1.1.Enformasyona Dayalı Kurumsal Siyasi Faaliyet Stratejileri

Enformasyon stratejisini kullanan şirketler, siyasetçiler ve politika için veya politik konumlara dair tercihler üzerine özel bilgi sağlayarak ve farklı sonuçlu konuların maliyetleri ve faydalarına dair enformasyonu içermesini sağlayarak kamu politikasını etkilemeyi amaçlamaktadırlar (Aplin ve Hegarty, 1980 den aktaran Hillman ve Hitt 1999). Bu siyasi faaliyet stratejisinin hedefi siyasi karar vericilerdir ve bu stratejide tedarik edilen ürün enformasyondur. Bir enformasyon stratejisi, hem içsel hem de dışsal profesyoneller ve yürütücülerle birlikte lobicilik gibi taktikleri içermektedir (Lord, 2000).

1.2.1.2.Finansal Teşvik ile Kurumsal Siyasi Faaliyet Stratejisi

Finansal teşvik ile kurumsal siyasi faaliyet stratejisi de doğrudan politik karar vericileri hedef almaktadır. Matten ve Crane (2003) şirketlerin siyasi partileri finansal olarak destekleyerek yasal düzenlemelere etki edebildiklerini iddia etmiştir. Aplin ve Hegarty tarafından “doğrudan baskı” olarak adlandırılan bu stratejinin kullanıcıları, işveren çıkarlarını siyaset yapıcılarıyla birlikte finansal teşvikler aracılığıyla direkt olarak aynı doğrultuda birleştirerek, kamu politikasını etkilemeyi hedeflemektedirler (Hitt, 1999). Bu şekilde de kamu politikalarını etkilemek her ne kadar illegal olsa da şirketler kendi hedefleri doğrultusunda finansal teşvik (rüşvet) ile siyasi faaliyet uygulamalarında bulunmaktadır.

1.2.1.3. Kamuoyu Oluşturma Yoluyla Kurumsal Siyasi Faaliyet Stratejisi

Enformasyon ve finansal teşvik stratejileri, doğrudan politik karar vericileri hedeflerken, seçmen tabanı oluşturma stratejisinin kullanıcıları, bireysel olarak seçmenler ve vatandaşların desteğini sağlayarak ki bunlar beraberinde kendi politik tercihlerini siyasi karar vericilere de ifade ederek, kamu politikasını etkilemeyi denemektedirler (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Böylelikle bu strateji, bireysel

seçmenler veya bölgesel seçmenler ile seçmen teması aracılığıyla çalışarak dolaysız yoldan siyasi karar vericileri hedef almaktadır.

Seçmen tabanı oluşturma stratejisinin hedefleri, firmaya ve bireysel toplumsal üyelere bağlı bireyler ve siyasi karar vericiler tarafından tedarik edilen ürünler seçmen desteğidir ve bu bireylerin ifade edilmiş tercihleri tarafından gösterilmektedir (Hillman & Hitt, 1999).

1.2.2. Katılım Düzeyi Temelli Ayrımlar

1.2.2.1. Katılım Düzeyi

Hillman ve Hitt kamu politikası sürecini bir talep edenler (siyaseti talepte bulunan kişi ve kurumlarla) ve arz edenler (siyasetçiler) arasındaki bir piyasa olarak tarif etmektedirler (Hitt, 1999). Siyaset yapıcılarını yasama, yürütme ve yargı gibi araçlarla hükümet politikalarını ve gündemlerini şekillendiren politik karar alıcılardır. Siyasi talepte bulunanlar ise çıkar gruplarını, vatandaşlar ve kamu politikası sonuçları ile rekabet eden şirketler ve bu şirketlerin oluşturdukları birlikleri içermektedir.

Kamu siyasetinden talepleri olan şirketler strateji şekillerini belirlerken şirketlerin siyasi faaliyetlerini tek başına mı yoksa diğer şirketlerle beraber mi yürüteceklerine karar vermek zorundadır (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Şirketlerin siyasi faaliyetlerine katılma düzeyleri ile ilgili erken dönem çalışma Olson (1965) tarafından yapılmıştır. Olson şirketlerin tek başlarına ya da birlikte hareket ederek siyasi faaliyetlerde bulunabileceklerini belirtmiştir. Yoffie(1987) ise birlikte ortak bir siyasi faaliyet yürüten kurumlardan birini öncü ve bu faaliyetlere katılan diğer şirketleri takipçi olarak adlandırmıştır. Yoffie'nin öncü – takipçi şirket yaklaşımı daha sonra yapılan çalışmalarda da (Rehbein ve Lenway, 1994; Bonardi, Hillman ve Keim, 2004) benimsenmiştir.

Şirketler açısından belirgin etkileri bulunan siyasi kurumsal faaliyet stratejileri; şirketler tarafından bireysel olarak strateji geliştirilip uygulansa da, iş adamı dernekleri, lobi faaliyetlerinde bulunan diğer kurumlar ya da belirli sektörde

faaliyet gösteren şirketlerin bir araya gelerek oluşturduğu birlikler tarafından ya da bu birliklerin profesyonel çalışanları aracılığıyla da çeşitli stratejiler oluşturularak uygulanabilir. Buradan hareketle diyebiliriz ki uygulanış biçimlerine göre şirketler; tekil/bireysel olarak veya diğer şirketlerle bir araya gelerek kurdukları çeşitli birlik/derneklerle kurumsal siyasi faaliyette bulunabilirler.

1.2.2.2.Şirket Düzeyi Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamaları

Olson (1965) çalışmasında kurumların tekil (kurum olarak tek başına) ya da çoğul (çıkar grubu olarak/ toplu eylem şeklinde) kamuya ait siyasi alana iki tür katılımını belirtmiştir. Şirketler tarafından geliştirilen siyasi faaliyet stratejileri kapsamında devlete ait idari işlerle ilgili kendi kurumsal siyasi faaliyetlerini gerçekleştirirler(Dahan, Hadani, & Schuler, 2013). Kurumların bu şekilde tek başlarına siyasi karar mekanizmaları ve mercilerini etkileme girişimleri ve lobi faaliyetlerini bireysel siyasi faaliyete örnek gösterebiliriz.

Şirket düzeyinde uygulanan kurumsal siyasi faaliyetler ve şirketlerin karar alma süreçleri ile ilgili iki farklı bakış açısı hâkimdir. Yönetim bilimciler stratejik tercihler ve seçimlerine vurgu yapmakta olup, yöneticilerin şirket değerini arttırmak için siyasi faaliyetlere dâhil olduklarını ve bu tercihlerin büyük oranda şirket büyüklüğü, finansal kaynaklar ve hükümete olan bağımlılıkları gibi şirketin karakteristik özelliklerinin etkisinde olduğunu (Hillman, Keim, & Schuler, 2004) belirtmişlerdir. Stratejik tercih ve seçimlerin önem arz ettiği bu yaklaşıma göre şirketlerin siyasi faaliyet uygulamalarında kullanacağı siyasi sermayesi/kaynağı şirketlerin faaliyetlerinin verimliliğinin de göstergesi olacaktır.

İkinci görüş ise kar maksimizasyonu yaklaşımını benimseyen iktisatçılar ve siyaset bilimciler tarafından şirketlerin değerini maksimize eden bir kara kutu olduğunu ve sahip oldukları özelliklere uygun şekilde otomatik olarak siyasi faaliyet yürüteceklerini (Hillman, Keim, & Schuler, 2004) savunan görüştür. Stratejik tercih ve seçimlerin ikinci planda olduğu bu yaklaşıma göre de şirket sahip olduğu özelliklerin doğası gereği siyasi faaliyetleri kendiliğinden gerçekleştirir.

Bu iki görüş arasındaki stratejik tercihlerdeki farklılıklara rağmen iki bakış açısı da şirketlerin siyasi faaliyet yürütmelerindeki benzer karakteristik özellikler bulunmaktadır. Şirketlerin bu özellikleri ise şirketin büyüklüğü, devlete olan bağımlılığı, çeşitlenme düzeyi, sahiplik yapısı, yaşı ve yapısıdır.

1.2.2.3. Diğer Şirketlerle Birlikte Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamaları

Ticari birlikler veya derneklerin siyaseti ve siyaset yapıcılarını etkileme çabaları ise toplu eylem yoluyla siyasi faaliyete katılıma örnek gösterebiliriz. Bireysel katılımda ortaya çıkan maliyeti kurum tek başına üstlenirken herhangi bir ticari birlik ya da iş adamı derneği tarafından gerçekleştirilen faaliyet maliyetleri üyeler arasında paylaşılır (Olson, 1965). Şirketlerin bir araya gelerek kolektif faaliyetlerde bulunmalarının ve bunun şirketler için daha fazla avantaj sağlayacakları bir yöntem olduğu öne sürülmüştür (Olson, 1965). Bu maliyetler göz önüne alındığında büyük ölçekli şirketler ya da bir sektörde dominant olan şirketler siyasi faaliyet yürütürken genellikle birlik çatısı altında değil de tekil olarak hareket ederken (Hillman & Hitt, 1999) küçük ve orta ölçekli işletmeler ise genellikle bir araya gelerek siyasi faaliyette bulunurlar.

Birden fazla şirketin bir araya gelerek siyasi faaliyet yürütmesinin maliyetleri bölüşmenin dışında da avantajları vardır. Şöyle ki ticari birlik (ticari bir dernek olarak) ya da sektörel düzeyde siyasi faaliyet yürütmek bir şirketin tekil katılımından daha etkin sonuç elde edilmesini sağlayacaktır (Hillman & Hitt, 1999). Ticari derneğin gerek üye sayısı gerekse de bu üyelerin çalışanlarıyla beraber oluşturacağı oy havuzunun büyüklüğü ya da aynı sektörde faaliyet gösteren şirketlerin oluşturacağı oy havuzu, bu derneğin ve sektörün siyasi faaliyet yürütürken kullanacağı önemli kaynaklardan birini oluşturmaktadır. Aynı zamanda bir şirketin tek başına yapacağı siyasi faaliyetler ile ticari birlik üyeleri şirketler tarafından yapılacak siyasi faaliyetin ekonomi içerisinde ölçeğini de büyötmektedir.

Baron (1995)'a göre stratejiler piyasa stratejileri ile hem tamamlayıcı hem de birbirlerinin yerine ikame edilebilir olabilirler ve her iki strateji biçiminin etkin uygulaması da diğeriyle bütünleşmeyi gerektirir. Aggarwal (2001), firmanın dış çevresindeki fırsatlar ve tehditlere referansla piyasa konumunun entegrasyonunu

savunurken Baron'un fikirlerinden yola çıkmaktadır. Şirket konumu şirketin sahip olduğu gücü, zayıflıkları ve kendine has yetkinlikleri ile firmanın piyasa dışı konumundan (Hillman, Keim, & Schuler, 2004) oluşmaktadır. Şirketlerin piyasa konumları siyasi faaliyetlerini etkileyen faktörlerdendir. Bir araya gelerek gerçekleştirilen siyasi faaliyetlerde şirket konumları ile bir nevi sinerji oluşturup daha fazla verimlilik sağlamak mümkündür.

Bu konuda yapılan çalışmalarda Shaffer vd. (2000) piyasa ve politik stratejiler arasındaki etkileşim ve onların firma performansına etkilerini incelemektedir. Bonardi' nin (2004) çalışması, hem yurt içi hem de uluslararası piyasalardaki eski monopollerin piyasa ve politik stratejilerle olan entegrasyonunu araştırmakta ve her birisinin en uygun kombinasyonunu tanımlamaktadır (Özer & Alakent, 2012).

Bazı yazarlar bir firma içindeki yüksek orandaki bir çeşitlenmenin, firma içindeki çatışmayı ve politik stratejinin koordine edilmesinin maliyetlerini artıracığını savunmaktadırlar (Shaffer & Hillman, 2000). Bu açıklamadan hareketle, bir şirketin piyasa stratejisi ile o şirketin kurumsal siyasi faaliyeti arasındaki güçlü bir ilişki vardır (Hillman, Keim, & Schuler, 2004).

Kurumsal siyasi faaliyetlere yönelik açıklama ve anlamlandırma girişimleri; stratejik yönetim, pazarlama, iktisat, sosyoloji ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerden türemiştir (Lawton, McGuire, & Rajwani, 2013). Kendi çıkarları doğrultusunda siyaseti etkileme çabaları olarak tanımlanan ve bu tanımın doğası gereği kurumsal siyasi faaliyette bulunan şirketlerin nasıl siyasi faaliyetlerde aktif hale geldikleri ve aktif olarak siyasi faaliyetlerde bulunmalarının nedenleri bu disiplinlere ait bazı teoriler tarafından aşağıda açıklanmıştır.

1.3. Kurumsal Siyasi Faaliyetlere Kuramsal Yaklaşımlar

Geniş bir bakış açısıyla ele alınacak olursa, artan bir şekilde siyasi faaliyette bulunan şirketler kamu idaresiyle ilgili konuları gündeme taşımaktadır. Bazı bilim adamları (Dahan, Hadani, ve Schuler, 2013) bu gelişmeyi kamu politikalarıyla ilgilenen kamu kurumlarının yetkesine bir ikame olarak özel yetkenin (private

authority) ortaya çıkışı şeklinde tarif etmektedir. Uygulamada ise siyasi faaliyete katılım daha çok özel sektör egemenliği kurmak için değil de devam eden koşullar altında karlılığı ve verimliliği arttırmak şeklinde göze çarpmaktadır (Dahan, Hadani, & Schuler, 2013).

Şirketlerin siyasetle ilgilenme nedenlerinin başında kendi çıkarları doğrultusunda siyaseti etkileme girişimi gelmektedir. Çıkar grupları teorisi, kolektif eylem teorisi, kurumsal teori gibi kuramsal yaklaşımlar; şirketlerin siyasette aktif olmalarını, siyasi faaliyet stratejileri geliştirmelerini ve bu stratejileri uygulamalarını açıklamaya çalışmışlardır (Getz, 2001). Bahsedilen ve aşağıda açıklanan bu teorik yaklaşımların tümünde, şirketlerin siyasi olarak aktif hale gelmelerindeki temel neden şirketlerin kamu politikalarından avantaj sağlama istekleridir.

1.3.1. Şirket Stratejisi Teorisi

Şirket (Business) strateji teorisi şirketlerin gelirlerini arttırmak için pazar içi ve pazar dışı alanda farklı yetkinliklerini geliştirdiklerini öne sürmüştür (Lawton, McGuire, & Rajwani, 2013). Şirketlerin Pazar faaliyetleri dışında pazar dışı faaliyetlerine vurgu yapan bu teoride Getz (2001) şirketlerin ayırt edici temel yetkinliklerinin, şirketin bulunduğu piyasanın karakteristik özellikleri karşısında görmezden gelinebilir hale geleceğini belirtmiştir. Ona göre şirketlerin temel yetkinliklerinden yeterince verim elde edemediği bu gibi durumlarda piyasa dışı faaliyetlerde sahip olduğu/olacağı yetkinlikler ile rakiplerine üstünlük sağlamaya çalışacaktır. Baron(1995) şirketlerin pazar/piyasa koşullarında olduğu kadar pazar dışı faaliyetlerinde de ayırt edici yetkinliklere ulaşabileceğini ve bu yetkinliklerini piyasa dışında faaliyet gösterdiği ortamın karakteristik özellikleri ve koşullarına göre geliştirerek daha verimli faaliyetler yapabileceğini belirtmiştir.

Şirketin faaliyet gösterdiği pazarın dışında gerçekleştirdiği faaliyetler büyük oranda piyasa koşullarının değil, devlet /hükümet kontrolünde kalan alanlardır. Şirketlerin bu alanda uygulayacağı stratejiler şirket karlılığı ve rekabet üstünlüğü açısından önem arz etmektedir. Shaffer ve diğerleri (2000)'in görgül verilere dayanarak hava yolu taşımacılığı sektöründe yaptığı çalışmada bu şirketler

tarafından yapılan siyasi faaliyetlerin, lobi faaliyetlerinin bu şirketlerin piyasa ya da finansal faaliyetlerinin daha önemli sonuçlar elde ettiği bulgusuna ulaşmışlardır (Brian Shaffer, 2000).

Şirketlerin piyasa dışındaki faaliyetleri bu şirket stratejileri teorisi çalışmalarında siyasi faaliyet olarak adlandırılmış ve genellikle bu kavram genişletilmiş şirket stratejisi (broader business strategy) kavramının yerine kullanılmıştır (Getz, 2001). Lawton, McGuire, ve Rajwani (2013) bu konuda yapılan çeşitli çalışmalarda şirketlerin piyasa dışında gerçekleştirdikleri siyasi faaliyetlerin ve stratejilerin piyasa faaliyetleri ve stratejileri ile eş zamanlı olarak yürütüldüğünü belirtmiştir.

Getz (2001) şirketlerin strateji perspektiflerinin sadece şirketlerin rasyonel eylemlerini açıklamak için bir temel sağladığını ve şirketlerin siyasi faaliyette bulunma nedenleri ve strateji tercihlerini açıklamadığını belirtmiştir. Ancak bu görüşün aksine Frynas ve diğerleri (2006) tarafından yapılan çalışmada kaynak ve yetkinlikler kullanılarak gerçekleştirilen siyasi faaliyetlerin de genişletilmiş şirket stratejileri ve performansa etkileri ile ilgili daha fazla bilgi verebileceğini savunmuştur.

1.3.2. Kurumsal Teori

Kurumsal teorinin temel önermesi, Di Maggio & Powell(1983) tarafından toplumsal düzenin, insanların tarihsel süreçte etkileşerek oluşturduğu kurumlarla (yasalar, normlar, inançlar vb.) sağlanması şeklinde yapılmıştır. İnsanlar bir yandan bu kurumları oluştururken, bir yandan davranışları da bu kurumlar tarafından yönlendirilmiştir. Toplumsal birer varlık olarak şirketler de toplumsal yapının bir parçasıdır. Dolayısıyla şirketler de hem tarihsel süreç içerisinde meydana gelmiş hem de kendi aralarında etkileşerek oluşturdukları çevre içerisindeki kurumlara uyarak şekillenirler. Bu önerme ile diyebiliriz ki şirketler içinde bulundukları toplumsal yapıyı hem etkileyerek şekillendirirler hem de toplumsal yapıdan etkilenecek şekilde alırlar.

Siyasi faaliyetler, kurumlar için aralarında yasalar, olumlu kamuoyu oluşturma ve meşruiyet sağlamak yolu ile bir resmi ve gayri resmi kaynak oluşturma yoludur. Şirketler özellikle siyasi faaliyetler yürüterek kamu politikalarından kendi yapı veya süreçleri ile ilgili yarar sağlamak için çalışır. Kurumsal teoriye göre şirketler, bütün şirketlerin bulunduğu kurumsal alanda –ki bu alan, belirli bir anlam sistemini paylaşan, alan dışındakilerden daha sık bir şekilde birbirleriyle etkileşen örgütler topluluğundan oluşur-, kurumsal boşlukları doldurma, diğer kurumlarla etkileşim halinde olma gibi baskılarla iç içedirler(Ozer, Demirkan, & Gokalp, 2013). Bu baskıların bir sonucu olarak şirketler eş biçimci (isomorphic) stratejiler benimserler ve şirketlerin kurumsal çevre ile uyumu ve dışsal kural ve normlara uygunluk sağlamak adına eş biçimci (isomorphic) stratejiler uygulama yolunu tercih ettiklerini belirtmiştir (DiMaggio & Powell, 1983). Şirketler aynı zamanda kurumsal çevrelerindeki değişikliklere uyum sağlamak için siyasi faaliyet stratejileri geliştirirler (Ozer, Demirkan, & Gokalp, 2013). Çeşitli şekillerde siyasi faaliyetlerle şirketler kurumsal çevrenin ve siyasi karar mekanizmaları ile süreçleriyle ilgili karşılaştıkları sorunlar direkt olarak karşılık verirler. Şirketlerin bu sorunları uzlaşma veya çatışma yoluyla çalışırlar. İş adamı derneği boyutunda katılımın gerçekleştiği bir durumda süreç içerisinde bulunan ya da etkilenmesi muhtemel diğer şirketler de bu toplumsal alanın içindedirler.

Kurumsal teori bağlamında siyasi faaliyet kavramı ideoloji, siyasi kültür ve iletişim ağları gibi siyasi temelli kaynakların resmi kurumsal kaynaklar (hükümet yapısı ve politikaları gibi) yardımıyla şirketin kaynaklarında bir artışa dönüşmesi şeklinde tanımlanmıştır (Oberman 1993'ten aktaran Getz 2002). Ayrıca kurumsal teori şirketlerin tercih ve bağımsız hareket yeteneğinin firmanın görece siyasi kaynaklarına ve şirkete siyaseten muhalif olan kurumların kaynaklarına ve kurumsal yapının kurallarına bağlı olduğunu öne sürer (Getz, 2001). Şirketler kurumsal çevreleri ile etkileşime girip siyasi alanda faaliyet gösterdiklerinde siyasi sermaye kaynaklarını kullanırlar. Şirketlerin siyasi faaliyet yürütürken kullandıkları kaynaklar olan siyasi sermayeler de sahip oldukları finansal kaynaklar gibi sınırsız değildir. Shaffer ve Hillman (2000) şirketlerin siyasi sermayelerini bir alanda genişletilmiş şekilde kullanan bir şirketin, aynı siyasi sermayeyi farklı bir alanda kullanamayacaklarını belirtmiştir(Shaffer & Hillman, 2000). Bu anlamda

şirketlerin siyasi sermayeleri özellikle geniş yelpazede faaliyet gösteren kurumlar için önem arz etmektedir.

Lawton, McGuire, & Rajwani'ye (2013) göre kurumsal teori, kurumsal siyasi faaliyeti anlama/anlamlandırmamıza iki açıdan katkı yapmıştır. Bunlardan birincisi, siyasi, sosyal ve ekonomik alanda yapılan düzenlemelerin şirketin hükümet/devletle olan ilişkisini nasıl etkilediğini göstermiştir. Kurumsal teorinin siyasi faaliyetlerle ilgili bir diğer katkısı ise ulusal kurumlar tarafından küreselleşme etkisiyle veya çeşitli baskılarla benimsenen uluslararası normlar ve kuralların, şirketler tarafından yürütülen siyasi faaliyetlerle yaşadığı değişim ve dönüşümü açıklamasıdır (Lawton, McGuire, & Rajwani, 2013). Şöyle ki, şirketler içinde bulundukları kurumsal çevrede bir sorunla karşılaştıklarında, mevcut durumlarını değiştirmeden yeni bir uygulamayı benimsermiş gibi yaparlar (Meyer & Rowan, 1977), yani şirketler kendilerini değiştirmeden siyasi faaliyet yoluyla kural ve normları değiştirmeye çalışırlar. Ülkelerin kurumsal yapısıyla yakından ilgili olan bu durumda şirketlerin gelişmekte olan ülkeler ve pazarlarda siyasi faaliyet yürütmeleri daha kolay ve kazanımları daha fazlayken, kurumsal yapısı oturmuş ve nispeten daha gelişmiş ülkelerin kurumsal çevresinde siyasi faaliyetler yürütmeleri görece daha zordur.

1.3.4. Çıkar Grubu Teorisi

Robert Dahl(1963) demokratik kamu politikası süreçlerinin her aşamasında çıkar grupları bulunduğunu belirtmiştir. Çıkar grubu teorisinin temel önermesi ise birbirine rakip olan bu çıkar gruplarının hedefleri arasında bir uzlaşma girişimi şeklinde yapılmıştır (Krouse, 1982).

Çıkar grubunu oluşturan ve bir araya getiren benzer tutumlar, değerler, amaçlar veya tercihlerinin varlığıdır. Bu grupları bir araya getiren özdeşliklerle ilgili hükümet faaliyetleri ve bunun etkileri bu grupları siyasi hayatla alakadar etmiş ve onları siyasi olarak aktif hale getirmiştir (Robert H. Salisbury, 1987).

Siyaset bilimciler, birey olarak tek başlarına olan, kişilerin siyasi süreçlerle ilgili çıkarlarını dernek veya ilgi grupları tarafından temsili ile sağladıklarını öne sürmüştür (Getz, 2001).

Siyaset bilimciler tarafından yapılan çalışmaların çoğunda, çıkar gruplarının meşru ve biçimsel olarak inşa edilen bir zeminde üyelerinin kaygılarını iletmek üzere hükümet yetkilileriyle ilişki içerisinde olduğu varsayılmıştır (Mundo 1992'den aktaran Getz 2001).

Çıkar Grubu teorisi şirketlerin siyasi faaliyetlerde bulunma nedenini, siyasi faaliyette bulunan çıkar grubunun, farklı görüşlere sahip diğer çıkar gruplarının politik olarak aktif olması nedeni olarak açıklamaktadır (Hart, 2004).

Bazı kavramsal çalışmalarda (Keim ve Baysinger 1993; Oberman 1993) çıkar grubunun çoğunluğa sahip olması siyasi faaliyetlerini pozitif yönde etkilediği öne sürülmüşse de, Getz (2001) bunun açıkça çıkar grubu teorisi önerileri ile uzlaşmadığını belirtmiştir. Siyasi faaliyet yürüten çıkar gruplarının bu faaliyetleriyle avantaj sağlamalarının çokluk/çoğunluk durumunda olmalarıyla değil de daha çok bu grupların etkinliği, hükümet yetkilileri ile olan ilişki biçimleri gibi özellikleri ile yakından ilgilidir.

Ayrıca Plotke, şirketlerin birer çıkar grubu olarak siyasi faaliyette bulunma nedenleri ile ilgili olarak ideolojinin önemi üzerinde durmuş ve 1970'lerden beri şirketler tarafından yapılan hemen hemen tüm siyasi faaliyetlerin altındaki temel önermenin ideolojik olduğunu ileri sürmüştür (Plotke 1992'den aktaran Getz 2001).

Şirketlerin çıkar gurubu olarak siyasi faaliyette bulunma nedeni genel anlamda kamu politikalarının kendi çıkarlarına zarar vermesini engellemek ve kendi çıkarlarının kamu politikaları karşısında güçlü kalmasını sağlamak yoluyla avantajlı konumlarını sürdürmektir.

1.3.4. Sınıf İttifakı/Birliği Teorisi

Bugüne kadarki tarihin sınıf çatışması tarihi olduğu şeklindeki Marx ve Engels'in Komünist Manifesto tezinin yorumu, sınıfa ilişkin Marksist yaklaşıma temel oluşturan çoğu unsuru açıklar. Tarihin herhangi bir döneminde belli bir toplum analizi, iki büyük sınıf arasında cereyan eden ve birbiriyle uzlaşmaz bir çatışmaya işaret eder (Antonio, 2003). Marx'a göre, toplum biçiminin, egemen

toplumsal ilişkilerin ve özellikle ekonomik alandaki somut insan etkinliğinin tamamı tarihsel süreçlerin ürünüdür (Layder, 2010).

Toplumsal dünya son derece katmanlı bir yapıya sahiptir; bireyler ve gruplar, hiyerarşik olarak yapılanmış bir toplumda göreceli konumlarını yükseltmek ya da korumak için mücadele ederler. Toplumdaki sınıfların kökleri, sermaye tiplerinin dağılımına ve bu dağılımdan kaynaklanan yapılarda ve kurumlarda yatmaktadır. Sınıf temelli toplumsal eşitsizliklerin ortaya çıkış biçimleri göz önüne alındığında aktörlerin eylemlerini dikkate almak gerektiği söylenebilir (Swartz, 2011). Aktörler toplumsal dünya hakkındaki pratik bilgileri çerçevesinde eylemde bulunurlar ve bu eylemler aynı sınıfsal menfaatlerin kesişiminde çeşitli güç dayanışmalarına ve yapısal örgütlenmelere evrilmektedir. Sınıfları oluşturan tabakalaştırıcı etkenlerin birlikteliğidir; nasıl ki bütün, içerdiği tek tek parçalardan fazlaysa, toplumsal sınıfları da tek belirleyici etken değil, tabakalaştırıcı unsurların bir aradalığı oluşturur. Sınıf ve grup üyeleri arasında oluşan kimlik ise maddi olarak oluşmuş olmasının yanı sıra bir algı ve düşünce birlikteliği gerektirir (Swartz, 2011). Bu birlikteliklerle aynı gruba dahil olan kişiler ortak bir amaç doğrultusunda faaliyet yürütürler.

Sınıfsal bölünmeler toplumdaki katmanlaşmanın temeli olarak görülürler ve bu sıfatla iktidar ve kültürdeki benzerlikler veya farklılıklarla irtibatlandırılabilirler (Sedgwick, 2007). Bireylerin davranışları ait oldukları sınıfa atfedilebilir ve sınıflar (gruplar), onları oluşturan bireylerden tamamen bağımsız olan sosyal varlıklar değildir.

Siyasi faaliyet yönü ile sınıf birliği kuramına bakacak olursak, şirket sahipleri ve çalışanlarının sınıfsal arka planının, kurumun siyasi faaliyetlerine dair çıkarımların yapılabileceğini öne sürmüşlerdir (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Örneğin formal ve informal kurumlar iş dünyası elitleri ile devlet elitlerinin bir araya gelmesini zorunluluk haline getirir (Mizruchi 1992). İş dünyası ve devlet/hükümet üyesi kişiler benzer/aynı sınıfsal arka planla bir sosyal ağ oluştururlar. Sonuç olarak oluşturulan bu ağın merkezindeki şirket sahipleri veya çalışanları siyasi olarak daha aktif bir konuma gelirler.

1.3.5. Kolektif Eylem Teorisi (Collective Action Theory)

Kolektif eylem teorisi herkes tarafından kullanılabilen kamuya ait mal ve hizmet tedarikinin özel sektör eliyle gönüllü olarak temin edilmesine odaklanmıştır (Olson 1965). Olson'a göre devlet/hükümet tarafından yapılan teşvik ve yaptırımlar olmadan büyük gruplar içerisindeki bireysel aktörler her hangi bir ücret ödemekten daha fazla kaçınırlar muhtemelen ortak fayda sağlayacak mal ve hizmetler için her hangi bir ücret ödemezlerdi. Küçük gruplarda söz konusu olduğunda ortak faydanın sağlandığından emin olmak adına grup üyelerinden biri veya bir kaç katlandığı maliyetten daha az karşılık elde etmeye tahammül edebilir (Olson, 1965). Fakat çok fazla paydaşın bulunduğu ekonomik düzende bu maliyetleri karşılayabilecek kurumlar bulmak son derece zordur. Siyasi faaliyet uygulamalarında da bu sorun hiçbir faaliyet maliyetine katılmadan aynı sektörde faaliyet gösteren başka bir şirketin kazandığı edimler sayesinde avantaj sağlayan şirketler olarak ortaya çıkmaktadırlar (Özer & Alakent, 2012).

Şirketler tarafından uygulanan kurumsal siyasi faaliyetlerin, birçok şekilde ortaklaşa yapıldığı söylenebilir. Bu faaliyetlere katılan şirketler tek başlarına yürüttükleri faaliyetlere kıyasla daha fazla yarar elde ederler (Olson 1965). Örneğin kendi başına siyasi faaliyet yürüten bir şirket bireysel olarak siyasi faaliyet yürütse bile sektördeki tüm şirketlerin aynı kaygıları paylaştığı durumdan daha fazla kazanç elde edemez (Hillman, 2003). Hükümet tarafından sektör lehine çıkarılacak bir teşvik veya kota sınırının arttırılması gibi bir düzenleme sektöre canlılık getirip karın bu sektörde faaliyet gösteren şirketler arasında yayılmasını sağlayacaktır. Her ne kadar ortaklaşa eylem yoluyla siyasi faaliyet yürütmek daha avantajlı gözükse de 'küçük şirketler büyük şirketlere göre bu faaliyetleri yürütecek kaynağa sahip olmadıkları düşüncesiyle ortak eylem yoluyla siyasi faaliyet yürütmeyi daha sık tercih ederler (Lawton, McGuire, & Rajwani, 2013).

Ayrıca şirketlerin siyasi faaliyet yürütürken kolektif eylemi tercih etmeleri siyasi faaliyetleri uygulama kaynaklarını arttırırken maliyetlerinin düşmesine neden olacaktır. Kolektif eylem yoluyla siyasi faaliyet yürüterek sektör düzeyinde yoğun katılım sayesinde siyaset yapım süreçlerinde daha fazla kazanımın elde edileceği

düşüncesi şirketleri, bu faaliyetleri ortaklaşa yapmaya iten bir nedendir (Schuler, Schnietz, & Baggett, 2002).

1.4. Kurumsal Siyasi Faaliyeti Etkileyen Faktörler

Siyasi faaliyet yürüten şirketlerin yapıları ve sahip oldukları özellikler şirketlerin siyasi arenadaki faaliyetlerini etkileyen faktörlerdendir. Kurumlar için siyasi faaliyet uygulamalarının yönü Lawton, McGuire, ve Rajwani (2013) tarafından ‘yaptıkları tercih ve kurum yapısı’ şeklinde belirtilmiştir. Siyasi faaliyet yürüten şirketlerin büyüklüğü –ki (Hillman, Keim, & Schuler, 2004) şirket büyüklüğünü ilk sırada gelen en önemli faktör olarak belirtmiştir-, bu şirketlerin devlete/hükümete olan bağımlılık düzeyleri, şirket faaliyetlerinin çeşitlilik düzeyi (sadece bir ürün ya da hizmette faaliyet göstermesi ya da birden çok alanda faaliyet gösteriyor oluşu), şirketin sahiplik yapısı (yerli sermaye/yabancı sermaye) ve son olarak şirketin yaşı/bilinirliği şirketin siyasi faaliyetlerini etkileyen faktörlerdir. Şirketlerin sahip oldukları bu özellikler ve siyasi faaliyetlerine olan etkileri sırasıyla tartışılacaktır.

1.4.1. Şirketin Büyüklüğü

Kurumsal siyasi faaliyet yürüten şirketlerde şirketin büyüklüğü şirketin siyasi faaliyet uygulamalarını etkileyen özelliklerdendir. Şirket büyüklüğü aynı zamanda politik ve ekonomik gücün de bir göstergesidir (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Daha büyük şirket, daha fazla paydaş ve daha fazla seçmeni ifade ederken ekonomik açıdan ise kamu politikalarından ve bunun getirilerinden daha fazla pay elde etmeyi ifade etmektedir.

Hilman ve Hitt (1999) çok büyük finansal ve soyut kaynağa sahip olan şirketlerin büyük oranda kendi başlarına kurumsal siyasi faaliyetlerde bulunduğunu ve pek azının diğerleri ile ortaklaşa faaliyet yürütmeyi tercih ettiklerini öne sürmüşlerdir. Cook ve Fox (2000) tarafından yapılan çalışmada; ise küçük ve orta ölçekli işletmelerin çoğunun da siyasi faaliyetlerde –sayıca az fakat kamu politikaları üzerindeki etkisi görece daha fazla- bulunduklarını fakat genelde diğer şirketlerin katılımıyla birlikte siyasi faaliyet yürüttüklerini belirtmişlerdir. Bu

önerme aynı zamanda Hillman ve Hitt (1999)'in yukarıdaki önermesini de destekler niteliktedir.

1.4.2. Şirketin Devlete/Hükümete Bağımlılığının Siyasi Faaliyetlerine Etkisi

Kurumsal siyasi faaliyetlere etki eden şirketin karakteristik özelliklerinden bir diğeri de kurumların devlete/hükümete olan bağımlılıklarıdır. Kurumların devlete olan bağımlılıklarının siyasi faaliyetlerini etkilediğini, ilk olarak Stigler (1971) kamu kaynakları ve gücü ile ekonomik grupların statülerindeki olumlu değişiklikleri ve bu kurumların yasal düzenleme taleplerini anlattığı çalışmasında öne sürmüştür. Bu alanda yapılan çalışmalarda değişkenler genel olarak, ya şirketler tarafından hükümete yapılan satışlar ve bu satışlardan elde edilen gelirlere ya da yapılan yasal düzenlemeler nedeniyle katlanılan maliyetler üzerine odaklanmıştır (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Bu iki etmenin şirketlere olan etkilerinin yoğunluk düzeyine göre, kurumsal siyasi faaliyet stratejileri uygulanır.

Schuler şirketlerin ihracat oranlarının da kurumsal siyasi faaliyet yürütmelerinde devlete olan bağımlılıklarını etkileyen unsurlardan biri olduğunu öne sürmüştür (Schuler, 1996). Buna bağlı olarak devlete/hükümete bağımlılığını yüksek seviyede algılayan şirketler, kurumsal siyasi faaliyetlerini büyük oranda sürekliliği olan ve uzun dönemde iyi ilişkiler kurdukları zemin üzerinden yürütmektedirler (Hillman & Hitt, 1999).

Şirketlerin; kanun yapıcı ve uygulayıcı, teşvik edici veya ihaleler aracılığı ile mal ve hizmet satın alıcı gibi rolleri nedeniyle hükümetlere olan bağımlılığı söz konusudur. Getz'e (2002) göre şirketler kurumsal siyasi faaliyetler yürüterek devlete olan bağımlılık düzeyini azaltmayı ve hükümet kararları ile oluşabilecek belirsizliğin etkisini azaltmayı planlarlar. Bu amaçla şirketin ekonomik ve örgütsel stratejileri ile uyumlu olarak gerçekleştirilen siyasi faaliyet stratejileri, şirketlerin rakiplerine karşı rekabet üstünlüğü kazanmasını (Özer & Alakent, 2012) sağlamaktadır.

Şirketlerin devlete bağımlılık düzeyinin yanında Hilman ve Hitt (1999) - Hillman (2003) tarafından görgül verilerle de desteklendiği üzere- ülkenin siyasi

yapısının ve şirketlerin bulunduğu ülkenin siyasetine olan etki derecesinin de kurumsal siyasi faaliyet tercihleri üzerinde etkili olduklarını öne sürmüşlerdir. Sağlam devlet yapısı olan ülkelerde şirketlerin siyasi faaliyet yürüterek kendi amaçları doğrultusunda devleti yönlendirmeleri zor iken, gelişmekte olan ülkelerle ilgili yapılan çalışmalara vurgu yapan Kang (2002) bu ülkelerde devletin siyaset sahnesinde nispeten yeni ve dolayısıyla zayıf olmasından dolayı güçlü çıkar gruplarının kendi amaçları doğrultusunda devletin gücünü kullanmalarının mümkün olabileceğini belirtmiştir (Kang, 2002).

1.4.3. Şirket Faaliyetlerinin Çeşitlilik Düzeyinin Siyasi Faaliyetlerine Etkisi

Şirketlerin kurumsal siyasi faaliyetlerini, bu faaliyetleri uygulama biçimlerini ve yoğunluğunu etkileyen bir diğer önemli unsur da şirketlerin ticari faaliyet çeşitliliğidir (Özer & Alakent, 2012). Bu konuda yapılan çalışmalardan Schuler (1996), tek bir ticari çizgide faaliyet gösteren ya da yüksek derecede dikey bütünleşmeye veya birbirleri ile ilişki çeşitliliğine sahip bir şirket geniş çapta ve birbirinden farklı alanlarda faaliyet gösteren bir şirkete göre kamu politikalarından daha fazla yarar bekleyecektir (Schuler, 1996). Bu öneriyi destekler bir şekilde Hillman & Hitt, (1999) de tek bir alanda faaliyet gösteren şirketlerin ya da ürünleri çeşitlendirerek faaliyet gösteren şirketlerin kısıtlı sektör alanlarıyla ilgilendikleri için zorunlu olarak siyasi meseleler konusunda daha dar bir çerçeveye odaklandıklarını belirtmiştir.

1.4.4. Şirketin Sahiplik Yapısı

Şirketin sahiplik yapısı -yabancı / yerli sermaye-kurumsal siyasi faaliyet için önemli bir faktör olduğu Getz (1996) tarafından ileri sürülmüştür. Hansen ve Mitchell (2000)'in Amerika özelinde yaptıkları çalışmanın bulgularına göre, 'yabancı sahipliğindeki şirketlerin Amerikan şirketlerin göre daha az kurumsal siyasi faaliyet yürüttüklerini ya da kongre/seçimle ilgili daha az demeç yayınladıklarını' öne sürmüşlerdir (Hansen ve Mitchell 2000' den aktaran Özer ve Alakent 2012).

Sahiplik yapısının şirketin siyasi faaliyetlerine etkisi üzerine yapılan çalışmaların çoğunda her ne kadar sahiplik yapısının siyasi faaliyetler üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmış olsa da Hadani (2007) doğrudan şirket sahiplerinin siyasi faaliyet ve davranışlarıyla ilgili çalışmalar yapılmadığını belirtmiştir.

1.4.5. Şirketin Yaşı

Kurumsal siyasi faaliyetlerde bulunan şirketlerin kuruluş tarihi ya da kaç yıldır faaliyet gösterdiği şirketlerin kurumsal siyasi faaliyet stratejilerini etkileyen bir diğer unsurdur. Şirketin yaşı genellikle şirketin bilinirliği/görünürlüğünün öncelikli göstergesi olarak kabul edilir (Hansen ve Mitchell, 2000). Şirketlerin bilinirliği, sahip oldukları şöhret (Baron, 1995a; Boddewyn ve Brewer, 1994; Keim ve Baysinger, 1988) deneyimi, itibarı ve güvenilirliği ” (Hillman, 2003; Hillman ve Hitt, 1999), şirketin siyasi kurumsal faaliyetleri seçme ve uygulamada elde edeceği sonuç ile ilişkilendirilebilecek (Hillman, Keim, & Schuler, 2004) birer etmendir.

1.5. Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamaları ve Sonuçları

1.5.1. Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamaları

Şirketlerin lobi faaliyetlerinde bulunması ve dev şirketlerin küresel ekonomide oynadıkları roller bu şirketlerin rahatsızlık verecek kadar güçlenerek hem demokrasinin hem de çoğulculuğun dengelerini tehdit etmesini beraberinde getirmektedir. Bir çeşit siyasi faaliyet olarak adlandıracağımız lobi kavramının kökleri kelimenin ilk anlamında olup, esas faaliyetin gerçekleştiği odanın dışında bir oda veya koridoru işaret eder (Crouch, 2011). Burada faaliyetin gerçekleştiği yerin dışından kasıt meclis salonudur (önceki dönemlerde hükümdarın sarayı) ve bu salonun dışında her hangi bir konuyla ilgili fikir belirtip meclisin içindekileri etkileyen/yönlendiren kişilerin meclis salonuna girme yetkileri yoktur (Crouch, 2011). Toplumsal düzenin sağlıklı işleyişi ve geleceği için de bu salonun dışında kalmalı ve dışarıdan bu salonu etkilememelidirler. Kurumsal siyasi faaliyet uygulamalarını da şirketlerin kendi çıkarları için yapılan bu açıklamaların aksine sürekli olarak kararların alındığı salonu/meclisi etkileme faaliyetleri olarak isimlendirebiliriz. Siyasi alandan gelecek riskleri minimize etmek üzere bu

faaliyetlere katılan şirketler, Olson'a (1965) göre siyasi faaliyetleri tek başlarına ya da diğer şirketlerle bir araya gelerek yürütürler. Normal faaliyetleri arasında bulunmamasına rağmen siyasi alanda faaliyet yürütme stratejileri geliştiren şirketler, öncelikle bu stratejilerini kendi başlarına mı? diğer şirketlerle beraber mi? gerçekleştireceklerine karar verirler (Hillman, Keim, & Schuler, 2004).

Tek başlarına siyasi faaliyet uygulamaya karar veren şirketler, daha sonra stratejilerini belirlerler. Bunun için aralarında başkentte siyasi faaliyet ofisleri açma, milletvekili ya da senatörlerle iyi ilişkiler geliştirme gibi taktikler ya da lobi faaliyetleri gerçekleştiren şirketlerle anlaşmak gibi stratejiler izlerler. Örneğin American Express Washington'da siyasi faaliyet ofisi ve bu ofiste siyasi faaliyet yürütmek için çalışanı bulunan şirketlerden biridir. American Express, 2000 yılı verilerine göre siyasi mercilere aday kişilerin seçim kampanyalarına katkı (bağış) ve lobi faaliyetlerine insan kaynağı sağlamak için toplamda 2,183 milyon dolar harcamıştır(Hadani, 2007). Şirketler kendileri direkt olarak siyasi faaliyetlerde bulunabilecekleri gibi bunu lobi faaliyetlerinde bulunan şirketler aracılığıyla da gerçekleştirebilirler. Örneğin 1995 öncesi lobi faaliyetlerinde bulunmayan Microsoft, 1998 yılına gelindiğinde hem Washington'da ofis hem de kendisi adına çalışan 9 lobi şirketi ile anlaşmıştır. 2000 yılına gelindiğinde ise, Microsoft'un siyasi faaliyet harcamaları 2,12 milyon dolardan 6.36 milyona yükselmiştir ve 15 lobi şirketi Microsoft adına çalışmaktadır(Lowery, 2007). Bu rakamlar Microsoft'un faaliyet gösterdiği yazılım alanında giderek tekelleri duruma gelişini açıklamaktadır(Lowery, 2007).

Şirketler tek başlarına siyasi faaliyet yürütmenin yanı sıra çeşitli federasyon, komisyon, birlik, dernek gibi kurumlar altında da siyasi faaliyet yürütmektedirler. Birleşerek siyasi faaliyet yürütmek şirketlere hem siyasi faaliyet kaynağı artırma hem de siyasi faaliyet maliyetini düşürme gibi avantajlar sağlamaktadır. Ayrıca bir komisyon, dernek ya da birliğe üye olarak, direkt olarak siyasi faaliyet sürecinin içerisinde bulunmasa bile diğer üyeler tarafından gerçekleştirilen siyasi faaliyetlerden avantaj sağlayabilirler. Şöyle ki Amerika'da sağlık sigortası şirketleri, hastaneler ve ilaç şirketleri her bir temsilciler meclisi üyesine karşılık altı lobici görevlendirip, yasa karşıtı kampanyalarına –ki kampanya, meclisin sandalye sahibi üyelerinin yeniden seçim fonlarına katkıda bulunma anlamına gelir- 380

milyon dolar harcamışlardır (Crouch, 2011). Yasa sonuçta geçse de içerik ilk haline göre çok önemli değişiklikleri barındırarak seyretilmişti (Crouch, 2011).

Coen'e (1997) göre Avrupa Birliğinde sektörel anlamda siyasi faaliyet göstermede şirketler için gözlenen gelişme ve şirketlerin sağladıkları avantajlar, belirli sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin bir araya gelerek forumlar, çalıştaylar gerçekleştirmelerini hızlandırmıştır. Örneğin, Denizcilik Forumu (Maritime Forum), Taşımacılık Ağı Birliği (The Transport Network RoundTable), Otomobilciler Çalıştayı (The Automobile Workshop) bu anlamda gerçekleştirilen faaliyetlerdendir (Coen, 1997).

Siyasi faaliyetler bazen şirket sahibi ya da üst düzey yöneticisinin bir vakıf/dernekle iş birliği yaparak, reklam verme, kamuoyu oluşturma yoluyla da yürütülebilir. Örneğin Peter B. Lewis (Progressive Insurance şirketinin kurucusu) Soros vakfı ile iş birliği yaparak Amerika seçimlerinde Bush karşıtı reklam kampanyasına 5 milyon dolar harcamıştır (Hadani, 2007).

Şirketlerin bir araya gelerek siyasi faaliyet yürütme uygulamalarından biri de devlet eski çalışanlarını maaşlı olarak danışmanlık gibi kadrolarda istihdam etmeleri ya da kendi danışmanlarının devletin derinliklerine yerleşip tavsiyeler vermesi olmuştur (Crouch, 2011). Bu yöntemle kamu çalışanları, devlet dairelerinden ayrılarak özel şirketlerde danışman olarak çalışmaya başlatıp itibarlarını kullanarak şirketlerin ihale kazanmalarına yardımcı olurlar. Örneğin İngiltere'de eski Sağlıkta Sorumlu Devlet Bakanı Patricia Hewitt, makamından ayrıldıktan kısa bir süre sonra iki ayrı maaşlı danışmanlık önerisini (biri eczaneler zinciri Boots, diğeri ise yakın zamanda sağlık sektörüne yatırım yapmaya başlayan sermaye şirketi olan Cinven'dir) kabul etmiştir (Crouch, 2011). Bu yolla siyasi faaliyet yürüten şirketler sektörün geleceği ile ilgili siyasi riskleri en aza indirmeyi hedeflemişlerdir.

Şirketlerin bir araya gelerek siyasi faaliyet yürütme biçimlerinden bir diğeri ise doğrudan ya da dolaylı bir yolla hükümeti tehdit etme yoluyla avantaj sağlamak olmuştur. Crouch'a (2011) göre Enron, WorldCom skandallarından sonra bu vakalara tepki olarak şirket denetlemelerine sıkı düzenlemeler getiren Sarbanes-

Oxley Yasası'nı büyük bir çoğunluk oyuyla ve hatta seçim kampanyasının başışçılarıyla arasına mesafe koyan Başkan Bush'un desteğiyle geçmiştir. Suçların büyüklüğü hafızalardan silinmeye başlar başlamaz, finans şirketleri bir araya gelerek girişimciliğin bastırıldığından şikayet etmeye başlamış ve yönetimi New York'u terk edip daha hoş görülü rejimler bulunan Londra'ya taşınmakla tehdit etmişlerdir. Sonuç olarak finans şirketlerinin bir araya gelerek uyguladıkları faaliyetlerle, 2010 yılında ikincil piyasalardaki eski uygulamalar yeniden tesis edilmiş, ABD Senatosu aracılığı ile Başkan Obama'nın sektördeki düzenlemeleri sıkılaştıracak yasa tasarısını zayıflatmışlardır (Crouch, 2011).

Yukarıda tanımlanan ve örnekler verilen kurumsal siyasi faaliyet uygulamalarının sonuçlarına yönelik yapılan çalışmalar ise genel olarak iki şekilde ölçülmüştür. Bunlardan birincisi, kurumsal siyasi faaliyet uygulamalarının kamu politikası ile ilgili sonuçları; diğeri ise kurumsal siyasi faaliyet uygulamalarının şirket ile ilgili sonuçlarıdır.

1.5.2. Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamalarının Kamu Politikası Sonuçları

Ramirez ve Eigen-Zucchi (2001) büyük şirketler tarafından kullanılan belirli tekeli uygulamaları kısıtlayan 1914 Clayton Yasasının geçişini incelemiştir. Popüler tarihi değerlendirmelere göre Clayton Yasası önceki yasaların şirketlerin tekeli yaklaşımlarını kısıtlamada etkin olamadığı algısına karşı oluşan popülist kamu isyanına hükümetin yanıtı olarak tanımlanmıştır. Fakat Ramirez ve Eigen-Zucchi (2001), Clayton yasasının geçişinin ardından kazananlar ve kaybedenler ile sonuçtan kazanılmış hak elde edecek grupları temsil eden senatörlerin oylarını incelemiş ve bu grupların çıkarlarının senatörlerin yasayla ilgili ne yönde oy kullandıklarını açıklamada önemli olduğu sonucuna varmışlardır. Bu nedenle yaygın inancın aksine Clayton yasasının çıkmasında bu yasanın çıkmasıyla avantaj sağlayacak ya da dezavantajlı konuma düşecek grupların siyasi çabalarının etkili olduğu görülmektedir.

Ticaret politikası şirketlerin siyasi faaliyetlerinin sonucuna odaklanan çalışmaların yapıldığı bir diğeri sahadır. Rehbein ve Lenway (1994) şirketlerin ticari taleplerinde hedeflerine ulaşmayı etkileyen faktörleri anlamak için çalışmış ve

Birleşik Devletler Uluslararası Ticaret Komisyonuna sunulan dilekçeleri dosyalayan şirketlerin stratejilerini incelemişlerdir.

Schuler, Schnitz ve Baggett'in (2002) uluslararası ticarete odaklandığı bir başka çalışmada ise Birleşik devletler dış ticaret görevine katılım arayışındaki şirketlerin stratejilerini incelenmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre Demokrat parti adayı olarak seçilen Clinton idaresindeki, Demokratlara mali katkılarda bulunan ve birçok etkileme taktiği benimseyen şirketler (kampanyalara katkı, lobicilerle çalışma, hükümetle ilişkili bir ofisle bağlantı) dış ticaret görevlileri ileyakın bir ilişki içindedir (Schuler, Schnietz, & Baggett, 2002).

Lord (2000) Beyaz Saray ve Senatodan yasama organı çalışanlarını ve özel sektördeki hükümetle ilişkiler uzmanlarını inceleyerek, kamu politikaları piyasasındaki etkin olma algısı hakkında malumat edinmiştir. Bu çalışmada kurumsal siyasi faaliyet komitesinin katkıları, faaliyetleri savunucu/ destekleyici reklamlar, uzman lobicilik, uzman yöneticiler aracılığıyla lobicilik ve seçmen tabanı oluşturma (çalışanlar, perakendeciler ve tedarikçilerden tabana ait geri bildirim örgütlenme) olmak üzere şirketlerin siyasi faaliyetlerine dair beş farklı element ya da taktiği ele almıştır.

Lord'un(2000) bulgularına göre hem yasama organı çalışanları hem de hükümetle ilişkiler uzmanları seçmen tabanı oluşturmaya bir yasanın geçişine etki eden en etkin araç olarak değerlendirirken, Kongre çalışanları uzmanlaşmış lobiciliği yasamadaki özel edinimleri sağlamaya etki eden en etkin yol olarak görmektedirler. Bu nedenle seçmen tabanı oluşturmaya dayanan siyasi faaliyetlerin etkinliği yeniden göreve gelmek için seçime ihtiyaç duyan Beyaz Sarayın yasama organındakiler için önem arz etmektedir. Lord(2000)ayrıca yasama organı çalışanlarının bireysel mektuplaşmalar ve telefon görüşmeleri gibi çok fazla çaba gerektiren seçmen geribildirim şekillerinin e-posta ya da dilekçe göndermekten çok daha etkili bulduklarını belirtmiştir.

Siyasi rakipler tarafından seçmen tabanı oluşturma, Castellblanch (2003) ve Pracht ve Moore (2003) tarafından yapılan çalışmalarda odak noktası olmuştur. Bu iki çalışmada da şirketlerin siyasi faaliyetlerinin belirli biçimlerine dair sonuçların

rakiplerin aynı siyasi stratejiyi izleyebilme yeteneğine bağlı olduğunu iddia etmektedir. Campbell (1998) rakip şirketlerin siyasi faaliyetlerinin önerilen oranın doğrulandığı ekonomik faktörlere ilişkin göreceli teknik bilginin sağlanmasını içerdiğini ve bunun komisyon üyelerince yapılan daha düşük dereceli ödüllerle sonuçlandığını ortaya koymuştur(Campbell, 1998). Bu noktada, yeniden, şirketlerin farklı siyasi faaliyetlerinin karşıt güçlerin atandığı siyasi sonuçlar üzerindeki göreceli etkinliği desteklenmektedir.

Nihayetinde, Clougherty'nin (2003) ülkeler arasında şirketlerin siyasi faaliyetlerine dair yaptığı inceleme, şirket birleşme (merger) onaylarına etkisinden ötürü tekelleşme karşıtı siyasi güçlendirmelere odaklanmıştır. Clougherty (2003) tekelleşme karşıtı veya rekabetçi politika uygulayan yapı bağımsızlaştıkça, şirketlerin siyasi faaliyetlerinin etkinliğinin de azalacağını vurgulamıştır. Diğer yandan birleşme arayan yerel bir şirketin siyasi faaliyetlerinin etkinliği, ilgili şirketin bu birleşmeyle uluslararası rekabette edineceği kazançları belirleyebildiği ölçüde geliştirilebilecektir.

1.5.3. Kurumsal Siyasi Faaliyet Uygulamalarının Şirket Performansına Etkisinin Sonuçları

Banker, Das ve Ou (1997) havayollarının mali gücünü destekleyen Cumhuriyetçi Ford yönetiminin daha ziyade tüketici refahıyla ilgilenen Demokrat Carter yönetimiyle değiştiği esnada gerçekleştirilen havayolu deregülasyon müzakereleri sırasında havayolu taşıyıcılarının piyasa değerinin önemli derecede düştüğünü ortaya koymuştur.

Bowman, Navissi ve Burgess (2000), 1992 başkanlık kampanyası sürecinde siyasetçiler yeni yasal düzenlemeleri gündeme taşıdıklarında bu yasal düzenleyicilerin tehdidine çeşitli seviyelerde maruz kalan ilaç firmalarının piyasa değerlerinde de değişiklik meydana geldiğini rapor etmişlerdir..

Marsh (1998) anti-dumping koruması arayışı ile dilekçeleri dosyalayan şirketlerin böyle bir arayışta olmayan şirketlere göre piyasada daha çok kazandığını belirtmiştir (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Hillman, Zardkoohi ve Bierman

(1999) ise üst yönetici ya da müdürleri federal ofise seçilen veya atanan şirketlerin hissedarlarının anormal pozitif kazançlar elde ettiğini göstermek amacıyla vaka çalışması yöntemini kullanmıştır.

Nihayetinde, Shaffer ve Hillman (2000) siyasi faaliyetlerin şirket performansı için önemini ortaya koymak için deneysel bir kanıt sunmuştur. Araştırmacılar, havayolu şirketlerinin hem piyasa faaliyetleri hem siyasi faaliyetlerinin brüt kar marjı ve pazar payındaki değişiklikler gibi performans değişkenleri üzerindeki etkisini incelemişlerdir (Shaffer & Hillman, 2000). Bu çalışmada alınan örnekleme göre, piyasa faaliyetlerinin önemli bir etkisi gözlemlenmese de şirketlerin siyasi faaliyetlerinin tüm ölçümlerde performansı önemli derecede olumlu yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

1.5.4. Ticari - İş Adamı Dernekleri Tarafından Gerçekleştirilen Siyasi Faaliyet Uygulamaları

Lawton, T. Mc Guire S. Ve Rajwani, T. (2013) kurumsal siyasi faaliyeti daha iyi anlamak ve tüm perspektifleriyle açıklamalar getirebilmek için ticari dernekler tarafından uygulanan siyasi faaliyetlerle ilgili çalışmalar yapılmasını önermiştir. Bu öneri aynı zamanda yazında bulunan eksik yöne de işaret etmektedir. Siyasi faaliyetin dernek boyutundaki incelemelerini konu edinen yayınlar diğer boyutlarına göre daha az yer teşkil etmektedir.

Şirketlerin siyasi faaliyetlerini iş adamı dernekleri veya ticari dernekler bağlamında ele alan Hart (2004) şirketlerin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri siyasi faaliyet ve davranışları konu edinmiştir. Hart'a (2004) göre büyük ortaklıkların ve ticari derneklerin (trade association) hükümetlerle ilişkileri farklı yoğunluklarda ve farklı karar verme süreçlerine sahiptir ve bu alanda yapılan çalışmalar genellikle Olson'un (1965) kolektif eylem teorisine dayanır. Hart bu çalışmada Olson'un mikro ekonomik geleneğini genişleterek tekil olarak şirketleri bütünün bir parçası olarak görmüştür. Şirketlerle derneklerin bağlantılı olması nedeniyle aynı amaç uğruna beraber hareket ettiklerini belirtmiştir (Hart, 2004). Ayrıca, Hart 2002 yılında yaptığı Amerikan politikasında şirketlerin faaliyetleri ile ilgili çalışmasında hükümet görevlilerinin ve bürokratların şirket

faaliyetlerinden etkilendiğini belirtmiştir. Bu faaliyetleri şirketlerin, iş adamı ve ticari derneklerin ya da bunlara bağlı acentelerin (hukuk firmaları, danışmanlar vd.) tarafından gerçekleştirildiğini öne sürmektedir (Hart, 2002).

Şirketlerin ve ticari derneklerin politik olarak aktif faaliyette bulunup bulunmadığını inceleyen çalışmaların bir diğeri de Wendy L. Hansen, Neil J. Mitchell ve Jeffrey M. Drope (2004) tarafından yapılmıştır. 2000 yılında yapılan seçim dönemiyle ilgili Fortune 1000 ve Forbes dergisi verileri kullanılmıştır. Şirketlerin ve ticari derneklerin lobi faaliyet giderleri ve siyasi faaliyet ofislerinin uygulamaları ile siyasi olarak faaliyette bulunup bulunmadıkları yönünde açıklamalar getirmiştir (Hansen, Mitchell, & Drope, 2004).

Bruce F. Freed ve Karl J. Sandstrom (2008) şirketlerin politik faaliyetler için yaptıkları harcamaların önemsiz görüldüğünü fakat şirketlerin çeşitli yollarla her daim politikanın içinde kaldıklarını belirtmiştir. Amerika'da güncel yasalar şirketlerin siyasi amaçlarla gerçekleştirdikleri bağışların ya da ticari dernek ve sivil toplum kuruluşlarına yaptıkları harcamaların rapor edilmesini gerektirmemektedir (Freed & Sandstrom, 2008). Bu durumda şirketlerin ticari dernekler üzerinden siyasi faaliyet yürütme tercihinde bulunmalarını etkileyen faktörlerdendir. Şirketler bu tür ticari dernekler aracılığıyla siyaseti etkilemeye çalışmıştır. Örneğin gelirin büyük bölümünü üye şirketlerden sağlayan, Amerikan Ticaret Odası 2008 seçim döneminde yaklaşık 60 milyon dolar harcanacağını açıklamıştır (Freed & Sandstrom, 2008). Şirketler için bu tür derneklerde etkinlik siyasi faaliyetlerde de etkinliği beraberinde getirmiştir.

Jeffrey M. Drope ve Wendy L. Hansen (2009) ise genellikle şirket düzeyi siyasi faaliyetler ile ilgili çalışmaların çok sayıda yapılmasına rağmen şaşırtıcı bir şekilde şirketlerin bir araya gelerek topluca-ortaklaşa gerçekleştirdikleri eylemlerin çok fazla incelenmediğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada sektörler tarafından oluşturulan ticari derneklerin siyasi faaliyetleri test edilip kolektif eylem mantığını açıklamaya yardım eden kanıtlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaya göre birkaç şirket tarafından domine edilen sektörlerdeki işletme veya iş adamları tarafından oluşturulan dernekler siyasi olarak rekabetçi sektörlerle göre daha aktif ve daha fazla faaliyette bulunurlar (Drope & Hansen, 2009).

Barley'e göre (2010) Amerika'da şirketleri, sektörleri ve devleti etkileyen önemli derneklerden biri olan Peak Organization'a şirketlerin veya şirket yönetici ve sahiplerinin katılması prestij unsuru olarak algılanmaktadır. Yine bu anlamda işletmeler, sahipleri ve üst düzey yöneticileri Amerika Ticaret Odası (US Chambers of Commerce), Ulusal Bağımsız İşletmeler Federasyonu (National Federation of Independent Businesses) gibi kuruluşlar aracılığıyla siyasi faaliyet yürütürler. Bu kuruluşlar hem merkezi hem de yerel yönetimlerle sürekli etkileşim içerisinde olarak üyelerinin çıkarlarının savunuculuğunu yapmaktadırlar (Barley, 2010).

Barron (2011) 132 hükümet ilişkileri birimi yöneticisinden elde ettiği verilerden yola çıkarak siyasi faaliyetlerle ulusal iş kültürü arasındaki ilişkinin toplumsallaşma boyutunu incelemiştir. Bu yöneticilere şirketlerinin siyasi faaliyetlerini tek başına mı? Çıkarları için bir araya gelen koalisyonlarla mı? Ulusal düzeyde faaliyet gösteren gelen ticari derneklerle mi? yoksa Avrupa birliği düzeyinde faaliyet gösteren ticari derneklerle mi? gerçekleştirdikleri sorusu sorulmuştur. Ulusal ve Avrupa Birliği düzeyinde şirketler veya iş adamları tarafından kurulan ticari dernekler aracılığıyla siyasi faaliyet yürütmek seçenekleri en çok görülen yanıtlar olmuştur (Barron, 2011). Ayrıca Barron şirketlerin Brüksel merkezlerinde çalışan hükümetle ilişkiler birimi yöneticileri ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlarla gerçekleştirdiği çalışmasında da şirketlerin kurumsal siyasi faaliyete tekil katılımdan ziyade kolektif katılımdan yana oldukları bulgusuna ulaşmıştır (Barron, 2013).

Fruzsina M. Harsanyi ve Susan Schmidt'e (2012) göre gelişmiş demokratik sistemlere sahip ülkelerde, kamuyu ilgilendiren konularda şirketlerin siyasete katılımının daha kolay olduğunu ileri sürmüştür. Kamu yönetimi geleneği tam olarak yerleşmemiş ülkelerde ise idari işlere yön veren çalışanlar ve siyasiler, iş dünyası ile aralarındaki ilişkinin nasıl dizayn edilip, yürütüldüğü ile ilgili konularda çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalırlar. Şirketlerin ve sahiplerinin bu tarz siyasi geleneği oturmamış ülkelerde ticari dernekler aracılığı ile hareket ederek siyasi faaliyet yürüttükleri belirtilmiştir (Harsanyi & Schmidt, 2012).

Türkiye'de ise işletmeler ve iş adamları çeşitli şekillerde siyasetle ve siyasetçilerle etkileşime girmişlerdir. İş adamı derneği bağlamında iş adamı

dernekleri ve devlet ilişkisi Buğra (2010;2002) tarafından derneği oluşturan iş adamlarının ideolojik arka planları ile iktidardaki hâkim görüşün ideolojik arka plan benzerliğinin bu iş adamlarının politik mobilizasyonlarını ve etki alanlarını belirleyen faktörlerden olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Sönmez (2010) hükümetin ideolojik yönüne vurgu yaparak 2000’li yılların öncesinde TÜSİAD’ın ve daha sonraki yıllarda MÜSİAD ve TUSKON’ın siyasi faaliyetlerle iktidarı etkilediğini belirtmiştir. Alkan (1998) TÜSİAD’ın Türk siyasetinde önemli yer tuttuğunu, TÜSİAD üyesi iş adamlarından İshak Alaton ise hükümetin değişmesine neden olan 28 Şubat sürecinde TÜSİAD’ın da etkin rol aldığını dile getirmiştir(Babacan A. , 2012).Vorhoff (2001)iş dünyası ve iş adamı derneklerini anlattığı çalışmasında siyaset ve iş dünyası etkileşimine vurgu yapmıştır. Özdemir (2006)Refah partisi döneminde, Yankaya(2013) ise AKP hükümetleri döneminde MÜSİAD’ın devletin kaynaklarına erişiminin kolaylaştığını belirtmiştir. Ayrıca Yankaya (2013) MÜSİAD ile AKP ilişkisinin tarihsel geçmişine atıfla kurucuların ve üyelerinin yetiştiği çevre ve sosyal sermayelerini oluşturdukları ortam benzerliğini dile getirmiştir. Öniş (2004) ise MÜSİAD’ın AKP’nin yükselişinde önemli rol aldığını belirtmiştir. Gümüşçü ve Sert (2009) 2002 seçimlerinden itibaren iktidarda bulunan AKP’nin ortaya çıkışında ve sonrasında MÜSİAD’ın kritik rol oynadığını ve MÜSİAD’ın2000 yılında hazırladığı Anayasa Reformu ve Demokratikleşme paketi ile AKP’nin bazı politikalarına esin kaynağı olduğunu belirtmiştir.Adaş (2009) iş adamlarının sahip olduğu sosyal ağın politik olarak avantaj getirdiğini belirtmiştir. Babacan (2012) iki iş adamı derneğinin de (TÜSİAD ve MÜSİAD) çıkar grubu olarak politik önerilerde bulunduğu ve sanayiye verilen teşvikler konusunda üyelerinin karakteristik özelliklerinden ötürü anlaşmazlığa düştüklerini belirtmiştir. Başkan (2010) MÜSİAD’ın devletle ilişkisinin 90’lardan 2000’li yıllardaki yani Refah Partisi sürecinden AKP’nin iktidarda olduğu yıllardaki dönüşümüne vurgu yapmıştır.

2. TÜRKİYE'DE DEVLET VE İŞ DÜNYASI

2.1.Devlet ve İş Dünyası

Türkiye’de 2010’lu yılların devlet - iş dünyası ilişkisi temelde Osmanlı İmparatorluğu’nun 19. yüzyılından günümüze kadar olan sürecin bir uzantısıdır. Bu günü anlamlandırabilmemiz için bu süreci iyi analiz etmemiz gerekmektedir.

Osmanlı Devleti’nin klasik idari yapılanması idare üç temel yönetici sınıf üzerinden şekilleniyordu. Bu üç sınıf askeri işlere yön veren seyfiye, devlet işleri ve bürokrasinin temsil edildiği kalemîyye ile günümüzün akademik dünyası diyebileceğimiz ilmiyedir (Mardin, 2004, s. 97-99).

Osmanlı Devleti’nin idari/yönetim alanlarının kurumsal yapısının ekonomik olarak sürekliliğini sağlayacak gelir kaynağı farklı toprak rejimlerinin işlenmesi yoluyla tarıma dayanmaktaydı. Osmanlı nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan halk kitleleri tarım üreticiliği yapmaktaydı. Bu insanlar Osmanlı İmparatorluğu’nun bu kurumsal yapısına ‘az çok birbirine yakın büyüklükteki toprakları elinde tutan ve merkezden atanan memurlara oransal vergi ödemek’ (Keyder, 1989) suretiyle eklemlenmiş durumdaydı.

Bu dönemde ustalık ve el tezgâhları üzerinde şekillenen iş dünyası da sanayi devrimi sonrası el tezgâhları yerlerini küçük atölye ve işletmelere bırakmaya başladı. Ağırlıklı olarak tarım üreticiliği yapan imparatorluğun dünya ekonomisiyle yüzleşmesi ve sonrasında bütünleşmesinin temelleri de bu dönemde atılmıştır. Bu dönemde “iktisadi bütünleşmeyi sağlayan mekanizmayı işletenler ise ‘reform hareketleriyle mülk sahibi olma hakkını elde eden’ (Ortaylı, 2011) imparatorluğun gayrimüslim nüfusuydu” (Keyder, 1989). Aynı şekilde Osmanlı devletinde ‘ticaret geliştikçe Avrupa pazarları ile yerli üreticiler arasında başlıca bağı kuranlar Hristiyan ve Levanten nüfus oldu.’ (Keyder, 1989).

Osmanlı iktisadi hayatındaki bu değişimin büyük çoğunluğunu gerçekleştiren gayrimüslim nüfus, Osmanlı uyruğu altında bulunan vatandaşlar olmasına rağmen ‘iktisadi gelişmede Müslüman kesimin iş hayatına yeterince nüfuz edememiş olması gerek aydınlar gerekse politikacılar tarafından önemli bir sorun olarak (Buğra, 2010) belirtilmiştir. 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan ‘bu kaygıları, gerek İttihat ve Terakki Fırkası gerekse de Cumhuriyet hükümetleri tarafından yerli bir iş adamı grubu yaratılması çabaları’ (Buğra, 2010) izlemiş ve bu arzu günümüze kadar hemen hemen her dönemde kendini göstermiştir.

Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyıl her ne kadar ticari faaliyetlerin gayrimüslim tebaa tarafından icra edildiği bir zaman dilimi olarak kabul edilse de, bu yüzyılın sonuna doğru Müslüman nüfus içinde küçük üretici veya muhasebe ve maksimizasyonunda uzman kişiler olan yeni bir kesim (Keyder, 1989) yavaş yavaş iş dünyasında görünür hale gelmiştir.

Osmanlı devleti 1900’lü yıllara toparlanma ve tekrar güç kazanma denemeleriyle girse de bu çabalar devletin bütünlüğünü yaklaşık 20 yıl daha ayakta tutabilmiştir. Bu bağlamda 1908 ihtilali ile yönetime gelen İttihat ve Terakki Fırkası iktidarı dönemin toplumsal sınıflarını oluşturan bürokrat, köylü ve tacirlerle yeniden diriliş ümit etmiştir. 1918 yılında 1. Dünya Savaşı ile sona eren bu dönemde devlet politikalarına İslamcılık, Osmanlıcılık, Turancılık gibi siyasi akımlar hâkim olmuştur (Kara, 1986). Bu güne kadar ticari hayatta ağırlığı olmasa da Müslüman nüfus Osmanlı tebaasında en büyük nüfus grubunu oluşturuyordu. 19. yüzyılda Osmanlıcılık ve İslamcılık akımlarının siyasal alanda başarılı olamaması ile İttihat ve Terakki iktidarı için Türk milliyetçiliği devletin kurtuluşu için yegâne politik akım haline geliyordu. Kapitülasyonların kaldırılması, yabancı şirketlerin Osmanlı kanunlarına tabi kılınarak ayrıcalıklı konumlarının sonlandırılması bu politikalar doğrultusunda atılan adımlardandır (Keyder, 1989) ve yine ilk milli holdingin kuruluşu İttihat ve Terakki Fırkası hükümeti dönemi olan bu yıllarda gerçekleşmiştir (Buğra, 2010).

1914 yılında başlayan I.Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğü giderek dağılmıştır. I. Dünya Savaşı’nın ve 19. yüzyılın son döneminde Osmanlı Devleti’nden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden ülkelerin etkisiyle ülke

sınırları büyük oranda daralmıştır. Nihayetinde Osmanlı Devleti bir daha toparlanamamış ve 29 Ekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Yaklaşık 10 yıl süren bu zorlu savaş döneminden sonra ‘Türkiye ekonomisinde pazara yönelik tarım faaliyetleri devam etmiştir (Keyder, 1989). Buna bağlı olarak ticaret varlığını sürdürmüş ve ‘karaborsa faaliyetleri, bu olağandışı ortamdan faydalanabilecek kişiler için önemli bir sermaye biriktirme yolu oluşturmuşsa’ (Buğra, 2010) da bu duruma mukabil Osmanlı ekonomisinde sanayi alanında kayda değer her hangi bir gelişme görülmemiştir.

1920’lerin ilk önemli ekonomik hamlesi olan İzmir İktisat Kongresi’nde sanayiciler lehine bir takım ilkesel kararlar alınmıştır. 1923 yılında cumhuriyetin kurulmasıyla beraber yeniden ekonominin güçlenmesi için Osmanlı’nın son döneminde olduğu gibi milliyetçi ekonomi politikaları uygulanmaya devam etmiştir. 1927 yılında İttihat ve Terakki’nin yürürlüğe koyduğu kanunlar geliştirilerek Teşvik-i Sanayi Kanunu yeniden düzenlenerek çıkarılmıştır. Teşvik-i Sanayi Kanunu’na göre “asgari bir ölçeğe ve teknolojiye sahip olan sanayiciler gümrük muafiyetlerinden, arazi hibelerinden ve kamunun yaptığı alımlarda yabancı rakipler karşısında ihale kazanma garantisinden yararlanabiliyordu (Keyder, 1989). Yabancı şirketler karşısında böyle bir fırsat üstünlüğü sunulan Türk şirketleri içindiğer bir gelişme ise Türk sanayi şirketlerinde, sermayenin en az %75’i Türklerin elinde bulunacaktır, devlet memurları ve askerlerin ihtiyaçları iç üretimle karşılanacaktır (Yaşa, 1980, s. 24-26) şeklindeki düzenlemedir. Özel sektör için yatırım yapmanın karlı olduğu bu dönemde sanayici Teşviki Sanayi Kanunu gereğince gümrüksüz girdi ithalatı olanağından yararlanabilecek, düşük fiyatlı tarım mallarını girdi olarak kullanacak, düşük işçi ücretleriyle mal üretilip, yüksek gümrüklerle dış rekabetten korunan pazarda yine bu kanunun sağladığı olanaklarla mal satabilecekti (Sönmez, 2010).

1930’lı yıllara gelindiğinde Türkiye ekonomi politikalarında devletçilik etkisi görülmektedir. Türkiye devleti 1929’dan sonra yabancılara ait demiryolları ve başta kibrit tekeli olmak üzere diğer imtiyazları satın aldığı gibi, kamu hizmeti veren bütün yabancı şirketler de millileştirmeye başladı (Keyder, 1989). Bu politikalarda görüldüğü gibi ekonomi ve sanayide devletçilik ve milliyetçilik daha görünür hale gelmiştir. Türkiye’de Balta Limanı Anlaşmasının dışa kapalı ve kısıtlayıcı

koşullarının sona erdiği 1929'dan (Buğra, 2010) itibaren korumacı ve milliyetçi bir ekonomi modeli takip edilmiştir. Bu dönemde, devlet eliyle sanayileşmenin temellerinin atıldığı 1933-38 yıllarını kapsayan birinci beş yıllık sanayileşme planı yapılmıştır (Soylu & Yaktı, 2012). Bu plana göre devlet işletmeleri vasıtasıyla sanayileşme gerçekleştirilmek istenmiş ve özel sektör ikinci planda kalmıştır.

1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı bu yıllarda uygulanan iktisadi politikaların yön değiştirmesine neden olmuştur. 1940 yılında uygulanmaya konulmak üzere hazırlanan ikinci beş yıllık sanayileşme planı yine korumacı nitelikte bir dış ticaret politikasıyla, bu kez daha çok ara ve yatırım malları üretiminde yoğunlaşan ithal ikameci sanayileşme politikaların belirleyiciliği (Sönmez, 2010) etkisi altında kalmıştır. Bu dönem de devletin, sanayileşmenin şekillenmesi üzerindeki etkileri; devletin yerli sanayiciyi desteklemesi ve 1942 yılında süresi dolan Teşvik-i Sanayi Kanunun uzatılmaması (Buğra, 2010) yönünde olmuştur.

Türkiye ekonomisinin liberalleşmesinin başlangıç tarihi olarak kabul edebileceğimiz 1950'lere gelindiğinde devlet düşük faizli borçlar ve sübvansiyonlar dağıtarak ve korumacılık vasıtasıyla yerli sanayinin/özel sektörün hızlı gelişimi için gerekli koşulları sağlamış ve bu rolü ile ekonomide anahtar bir noktada kalmaya devam etmiştir (Vorhoff, 2001). Bu şekilde devlet tarafından temin edilmiş koşullar altında yapılan yatırımlar ile 1950'li yıllar Türkiye ekonomisinde önemli bir zaman dilimine denk düşmektedir: bugünkü Türkiye'nin en nüfuzlu sanayicilerinin çoğunun iş hayatına atıldıkları ya da asıl birikimlerini sağladıkları dönem 1950'lerdir (Keyder, 1989). Bu nedendir ki 1950'lerin sonunda özel kesim, hükümetle ters düşmekten özellikle kaçınan ve muhalefetle samimi gözükmemeye özen gösteren tavırlar (Buğra, 2010) göstermiştir.

1942'deki varlık vergisi ve Eylül 1955 olayları gibi gelişmelerle birlikte geleneksel etkin güçlerini kaybeden gayrimüslim sermayedarların yerlerini almaya başlayan Müslüman Türk tüccarlar, bu dönemde sanayiciliğe geçiş yaparak birikimlerini hızlandırmışlardır (Sönmez, 2010). Ne var ki 1960'ta yapılan askeri darbeden 1980'de yapılan darbeye kadar olan döneme politik istikrarsızlık ve ekonomik belirsizlik hâkim olmuştur. Bu zaman diliminde kısa ömürlü birçok

hükümet kurulmuştur. 1971 yılında bir askeri müdahale daha yapılmıştır. Politik istikrarın olmayışı bu sürecin henüz başlangıcında uygulanması planlanan beş yıllık kalkınma planının sağlıklı bir şekilde işletilememesinin nedenlerindendir. Toplumsal çatışma ve bölünmenin zirve yaptığı bu dönemde hem işçi sınıfında hem de sanayici sınıfında önemli dernekleşme faaliyetleri görülmüştür.

Türkiye de devlet tarih boyunca gerek Osmanlı'da gerek Cumhuriyet döneminde ülkenin ekonomisine ve iş hayatına kendi teşebbüsleriyle, millileştirme politikalarıyla ve teşviklerle müdahalelerde bulunmuştur. Yerli (Müslüman-Türk) sanayici Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerindeki durumlardan yola çıkarak ticaret ve sanayi üretiminde yabancıların ve Türkiye'li gayrimüslimlerin yerini alacak yerli bir girişimci yaratmaya yönelmesi (Vorhoff, 2001) gibi çabalarla genel olarak desteklenmiştir. Devlet hükümetlerin yan kuruluşları gibi çalışan (Bora, 2001) odalar ya da özel teşebbüsün merkezi istihbarat gücünü temsil eden İş Bankası gibi vasıtalarla (Keyder, 1989) özel sektörü kontrol ve denetimi altında tutmuştur. Kamu görevi ve girişimcilik faaliyetlerinin hala birlikte sürdürülebildiği cumhuriyetin ilk yıllarında birçok devlet adamı iş dünyasında faaliyet göstermiştir (Buğra, 2010) Bu durumun en temel göstergesi 1931 ile 1940 arasında kurulan şirketlerin %74,2'sinin kurucularının bürokratlardan (Keyder, 1989) oluşmasıdır.

Devletin girişimleriyle ekonominin ve iş dünyasının sanayileşmesinin sağlanması sonucunda, devlet denetimi ve kontrolü altında, politik güç odaklarıyla olan ilişkisi bağlamında tanımlanan bir girişimci sınıfı oluşumu gözlenmektedir (Buğra, 2010). Bu ilişki biçimini Buğra iş adamının hükümet yetkililerini, girişimcilik faaliyetleri yoluyla devlete hizmet edecek istek ve kabiliyeti olduğuna ikna etmek ve bununla ilintili olarak girişimci sınıfın toplumsal rolünü tanımlayan da büyük ölçüde, hükümet yetkililerinin uyguladıkları ulusal kalkınma projelerinin niteliği gibi ince bir dengeyi yansıtmaları şeklinde tanımlamıştır.

2.2. İş Adamı Dernekleri

İş adamı grupları iş dünyası içinde ortaya çıkar, iş dünyası içerisinde birbirleriyle rekabet ederek etkileşimde bulunurlar. Farklı sermaye gruplarının rekabeti, çıkar durumlarının gruplar arası iktidar ve sınıf mücadelelerinde oynadığı

kritik pozisyona göre şekillendiği söylenmiştir. Bourdieu bir söyleşisinde “evrensel ve değişmez çıkarlardan değil, tarihsel olarak kurgulanan ve farklı zamanlarda değişim gösteren çıkarlardan bahsetmiştir” (Wacquant, 1989, s. 41-42). Bourdieu, ‘bireylerin ve grupların gerçekten azami fayda elde etmeye yöneldikleri ve bunu ekonomik sebeplerin yanı sıra statü kazanma amacıyla yaptıklarını’ varsaymıştır (Swartz, 2011, s. 105). Bu çıkarların mücadele alanı sahip oldukları sermayenin hacmi ve yapısıyla farklı grupları birbirinden ayırmaktadır. Marx’a göre sermaye emeğe dayalı ‘meta dolaşımı sürecinin son ürünü’ olan para ve parasal servettir ve burada esas olan bu sermayenin birikimidir (Marx, 2011, s. 151). Bourdieu’nün Marx’ın maddi emeğe dayalı sermaye fikrini eleştirel bir açılıma tabi tutmasıyla sermaye kavramı genişletilmiştir. Bourdieu’nün sermaye kavramının Marx’ın kavramsallaştırmasına çok yakın olduğu söylenmiştir. Bu bağlamda Bourdieu ‘sermaye biriktirilmiş emektir’ demiştir (Bourdieu, 1986). Bourdieu, sermayeyi kaynakların ‘toplumsal iktidar ilişkisi işlevi gördüklerinde, yani değerli kaynaklar olarak mücadele nesnelerine dönüştükleri’ zaman sermaye özelliği taşıdıklarını ifade etmiştir (Swartz, 2011). Bourdieu açısından emek çok farklı biçimlerde somutlaşabilir olsa da temel olarak dört sermaye türünden bahsedilmiştir (Bourdieu, 1986). Bu dört sermaye tipi şöyle tasnif edilmiştir: iktisadi sermaye (para ve mülk), kültürel sermaye (eğitim ile kültürel mal ve hizmetler), sosyal sermaye (ilişki ağları ve tanışıklıklar) ve simgesel sermaye (meşruluk/meşruiyet). Bununla beraber sermaye türleri belli emek biçimleri ile sınırlandırılmamıştır. Calhoun (2000) Bourdieu’nün, Marx’ın ötesinde getirdiği temel katkılardan birinin, iktidar kaynaklarını kuran çok daha geniş çeşitlilikte, geniş emek biçimleri olduğunu (yalnızca birkaçını sayacak olursak toplumsal, kültürel, siyasi, dini, ailevi emek biçimleri gibi) ve bu emek biçimlerinin, belirli koşullar altında ve belirli oranlarda birbirlerine çevrildiğini görmemizi sağladığını ifade etmiştir. Bu sermaye farklılığından dolayı birbirinden ayrışan iş adamları ortak ve benzer çıkarlar etrafında çeşitli müşterek alanlar oluşturmuştur. Bourdieu’ye göre alan toplumsal farklılaşmayı sağlayan iktidar alanıdır ve buradan toplumsal konumlar arasındaki kuvvet ilişkilerini kastetmektedir. Söz konusu konumlar, bunları işgal edenlere, iktidar tekeli mücadelesine girebilmelerine imkân veren yeterli miktarda toplumsal kuvvet ve sermaye sağlamıştır (Bourdieu, 2011). Farklı iş ve sermaye grupları arasındaki mücadelelerde veya ortaklaşmalarda klasik sınıf antagonizması ile düşünmek yerine, Bourdieu’nün toplumsal alanı örgütlediğini ifade ettiği bağıntılar,

ilişkiselilikler, ilişki ağları üzerine odaklanmak gerekmektedir (Bourdieu, 2011). Farklı veya benzer sermaye gruplarının toplumsal iktidar mücadelesinde birlikte hareket edilen, ortak kararlar alınan alanları kurumsal bir yapıya büründürmesiyle iş adamı dernekleri ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de var olan iş adamı derneklerinin tarihi 19. yüzyıl Osmanlı’nın döneminde kurulmaya başlanan odalara dayandırılmaktadır. Osmanlıda odalar ve meslek toplulukları kamu otoritesinin belirlediği ilkeler çerçevesinde aynı mesleği yapan kişilerin gönüllü olarak bir araya gelerek oluşturdukları birlikler (Koraltürk, 2002) şeklinde oluşan lonca tipi örgütlenmelerdir. Loncaların belirli kuralları vardı ve bu kurallara göre isteyen istediği yerde, istediği üretimi yapamazdı. Bu yapıların işleyişi çırak, kalfa ve usta/patron şeklinde tasarlanmıştır ve sistem devam ettiği sürece dışarıdan girişin pek mümkün görünmediği kapalı daireler oluşturulmuştur(Gürel, 2006). Gayrimüslim tebaanın dışarıdan girişin zor olduğu (birçok lonca üyesi ile aralarındaki etnik, kültürel ve dini farkında etkili olduğu) bu sistemden memnun olduğu söylenemez. Tanzimat’la beraber gedik usulü kaldırılmış ve yıllarca rekabet düzeyi çok düşük seviyede olan Osmanlı esnafı bu değişikliği lehine çevirememiştir. Bu değişikliğin yapılmasını da etkileyen gayrimüslim tebaa bu süreci başarılı bir şekilde karşılamıştır. Bu yıllarda sanayisi gelişmemiş olan Osmanlı’da hammadde ihraç edilip mamul olarak ithal edilmiştir. Osmanlı ile ticareti karlı bulan yabancı devletler bu topraklarda ticaret odası açmayı teklif etmiştir. Yabancı devletler tarafından Osmanlı’da ilk olarak 1870 yılında Der Saadet Avusturya Ticaret Odası kurulmuş olup, bunu sırasıyla İtalya, Fransa, İngiltere, Yunanistan, Amerika ve Rusya dış ticaret odaları takip etmiştir (Toprak 1993’ten aktaran Gürel 2006).

Osmanlı da ekonomik yapıyı geliştirmek ve ticareti canlandırmaya yönelik bu girişimler de olumlu sonuçlanmamıştır. Sanayi devrimi ve özellikle 1838 Balta Limanı Antlaşması ile Osmanlı dış ticaret rejiminde yaşanan değişim yerli zanaatların çöküşünü hızlandırdı ve loncalar önce işlevlerini yitirdiler daha sonra da lonca ve gediklerin varlığına hukuken son verildi (Koraltürk, 2002). Herhangi bir birliğe sahip olmayan yerli esnaf ve sanayiciyi bir araya getirebilmek için 1879 yılında başvekil unvanına sahip ilk kişi olan Küçük Said Paşa bu projenin sahibi olarak ticaret, sanayi ve ziraat odalarının gereken resmi işlemlerini yerine

getirmiştir (Gürel, 2006). Fakat ilk odanın kurulması zaman almıştır. Kuruluş tarihini 1982 olarak kabul eden İstanbul Ticaret Odası web sitesinde kuruluşunu ‘ilk toplantısını 14 Ocak 1882 tarihinde yaparak, Osmanlı İmparatorluğunun her alanda çöküş yaşadığı bir dönemde ekonominin kurtarıcısı olması umuduyla odamız: Der Saadet Ticaret Odası adıyla’ (www.ito.org.tr) kurulmuştur şeklinde ifade etmiştir. Bu tarihten itibaren cumhuriyet dönemine kadar İstanbul, İzmir gibi çeşitli şehirlerde sanayi ve ticaret odaları ile ziraat odaları kurulmuştur.

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun ilk yıllarında sermaye gruplarıyla birlikte özel teşebbüsün teşviki de hükümet politikası olarak uygulanmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da varlığını devam ettiren odaların daha önce de yaptıkları görevlerinin yanı sıra bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bununla beraber ekonominin düzelmesi için önerilerde bulunma, ticaret ve sanayi alanında faaliyet gösteren veya bu alanlara katılan yeni işletmelerin kayıtlarını tutma gibi görevleri devam etmiştir. Bu tarihten itibaren yapılan yasal değişikliklerde ekonomik faaliyetlerin millileştirilmesi ve sanayi girişimlerinin özendirilmesi etkisi görülmüştür.

1950 öncesi dönemde başlangıcı Meşrutiyet döneminde tarihlendirilebilecek meslek kuruluşları olan Ticaret ve Sanayi Odaları’nın ağırlığı burjuvaziyi millileştirmeye dönük milli iktisat programının bir parçası olarak, hükümetçe önemsenmelerinden kaynaklanmıştır (Bora, 2001). Bu döneme kadar yapılan çeşitli yasalar ve ekonomi politikaları bu kuruluşlar üzerindeki devlet kontrolünü güçlendirmeye yöneliktir. II. Dünya Savaşı’nın devam ettiği 1943 yılında Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu kaldırılmış yerine Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu getirilmiştir. Bu kanuna göre özel sektörün kendi girişimiyle oda kuramayacağı buna Ticaret Bakanlığı’nın karar vereceğini ve oda genel sekreterinin bakanlık tarafından atanacağı belirtilmiştir (Sönmez, 2010).

1950’li yıllara gelindiğinde “devlet gelişmeyi çevreye taşımak amacıyla yaptığı muazzam alt yapı yatırımlarıyla ile en büyük girişimci olarak” iş dünyasında varlığını etkin bir şekilde gösteriyordu (Vorhoff, 2001, s. 314). Diğer taraftan bu döneme kadar ticarete sermaye birikimini sağlayan ve yeni yeni güçlenen sanayiciler ise ekonomi politikalarındaki ağırlığını daha çok hissettirmek

üzere örgütlenme çabalarını yoğunlaştırmış ve dernek türü örgütlenmeler hızlanmıştır, 1947’de kurulan İstanbul Tüccar Derneği (Sönmez, 2010) bu amaçla kurulan dernekler arasında sayılmıştır. Bu tarihten itibaren belirtilen amaçla sanayicilerin ekonomi politikalarındaki ağırlığını hissettirmek üzere birçok iş adamı derneği kurulmuştur. Bu derneklere geçmeden önce yarı resmi çatı kuruluş olan ve özel sektörün yasal temsilcisi konumunda bulunan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’ne değinmek odalarla bütünlüğü sağlamak adına anlamlı olacaktır.

2.2.1. Yarı Resmi Çatı Kuruluş TOBB

Ekonominin liberalleşme eğilimi göstermeye başladığı “15 Mart 1950 tarihinde Odalar, Borsalar ve Birlik hakkındaki 5590 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) özel sektörün Türkiye’de mesleki üst kuruluşu olmuş ve yasal temsil (TOBB, 2014) hakkını elde etmiştir. Bu şekilde kısmi bir özerkleşme getirilen üst birlik TOBB “tek tek odaların tabi olacağı merkezi hiyerarşi içinde, hükümete danışmanlık ve aracılık edecek yarı resmi bir kuruluş olarak” (Bora, 2001) faaliyete geçirilmiştir.

5590 sayılı kanunla kuruluşundan itibaren TOBB’a ithal malların fiyat tetkiki ve tescili ve özel sektöre tahsis edilen döviz kotalarının odalar aracılığı ile tüccar ve sanayicilere dağılması (Sönmez, 2010) gibi görevler verilmiştir. Siyasal iktidarın el değiştirmesiyle beraber uygulanmaya çalışan yeni ekonomi politikalarıyla sektör faaliyetleri ve buna bağlı olarak birliğin etkinliği giderek artmaya başladı. Sönmez’e (2010) göre 1956 da kurulan İthal Malları Fiyat İdaresi ile 1958-62 yılları arasında ve 1971 yılından sonra ithalatın kontrolü de odalardan geçiyordu.

Üstlendiği misyonlar itibari ile iş dünyasında önemli bir yet tutan bu odalara hâkim olma fikri de sanayiciler tarafından bir rekabet unsuru olmuştur. Oda yönetimine sahip olanlar, yönetimde olmayanlara göre çeşitli avantajlar sağlıyordu: o zamanlar yönetimde bulunan Sabancı anılarında SASA’nın kuruluşu sırasında Koç grubunu benzeri bir yatırımda odalar birliği yönetim kurulu üyesi sıfatıyla nasıl ekarte ettiğini anlatmıştır (Sabancı, 1985).

70’li yıllara gelindiğinde TOBB’un görece güç kaybetmesinde önemli olan iki olay yaşanacaktı. Bunlardan birincisi 1969 yılında o zamana kadar yönetimi kontrol etmiş olan büyük iş adamları tarafından dışlandıklarını hisseden orta ve küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının temsilcilerini başarılı bir şekilde örgütleyerek Adalet Partisi delegelerine karşı Necmettin Erbakan’ın Odalar Birliği Başkanlığına seçilmesi (Buğra, 2010) olmuştur. Önce hükümetle ardından 1971 yılında başa gelen askeri yönetimle karşı karşıya gelen TOBB bunun bedelini “elinde bulunan ithalat kotalarını dağıtım yetkisini kaybederek(Gürel, 2006) ödemiştir. TOBB güç kaybetmesinde etkili olan ikinci husus ise: kuruluşundan itibaren ticaret sermayesini gözeterek Sanayi Odalarıyla bu uygulamadan ötürü ters düşmeye başlaması” (Bora, 2001) olmuştur. O dönemde Sanayi odaları birliği kurma fikri gündeme gelmiş fakat sonuca bağlanmamış olsa da Bora’ya göre TUSİAD’ın kuruluşuna giden yolu açmıştır(2001).

TOBB günümüzde “365 oda ve borsayı kapsayan ve buna bağlı olarak 1,5 milyon işletmenin tek temsilcisi ve Türkiye’nin tüm bölgelerinden değişik sektörlerde ve büyük-küçük tüm ölçekten firmaların oluşturduğu üye ağıyla en etkili meslek üst kuruluşu konumundadır (TOBB, 2014). Genel Kurul, Odalar ve Borsalar Konseyi, Yönetim Kurulu, Yüksek Disiplin Kurulu gibi organları bulunan TOBB’da bu kurullarda bulunan kişiler demokratik süreçlerle yapılan seçimlerle seçilirler (TOBB, 2014) .

2.2.2. Erken Dönem Burjuvazi TUSİAD

TUSİAD (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği) 1971 yılında “bir grup büyük sanayici tarafından, ülke genelinde ve sektörler üstü iddialarla, çok daha iddialı bir gönüllü işveren kuruluşu olarak” (Vorhoff, 2001) kurularak Türk iş dünyasında varlık göstermeye başlamıştır. TUSİAD’ın ortaya çıkış nedenlerinden biri de 50’lerden sonra yön değiştiren ekonomi politikalarının bir sonucu olarak özel sektörde görülen gelişme ve canlanmanın yaşanmış olmasıdır. Bir grup büyük sanayiciyi dernekleşmeye yönelten özel girişimin bölüşümünde yerel Ticaret ve Sanayi Odaları’nda ve şemsiye kuruluş olan TOBB’da yeterli derecede temsil edilmedikleri düşüncesidir (Buğra, 2010).

12 Nisan 1971 tarihinde 12 büyük sanayici (Vehbi Koç, Nejat F. Eczacıbaşı, Sakıp Sabancı, Selçuk Yaşar, Raşit Özsaruhan, Ahmet Sapmaz, Feyyaz Berker, Melih Ozakat, İbrahim Bodur, Hikmet Erenyol, Osman Boyner, Muzaffer Gazioğlu) kurucular protokolünü imzalayarak TÜSİAD'ı resmen kurmuşlardır (TÜSİAD, 2014).

TÜSİAD kendi kuruluşunun temel prensiplerini “Anayasamızın öngördüğü karma ekonomi prensiplerine ve Atatürk ilkelerine uygun olarak, sanayi ve hizmet alanlarında çalışan meslek, bilim ve işadamlarının bilgi, tecrübe ve faaliyetlerini ahenkleştirerek değerlendirmek suretiyle, Türkiye'nin demokratik ve planlı yollarla kalkınmasına ve Batı uygarlık seviyesine çıkarılmasına yardımcı olmak amacıyla kurulan Türk Sanayicileri ve İşadamları Birliği'nin devamlılığını sağlamak ve görevlerini yürütmek üzere lüzumlu mali yardımları, mutabık kalınacak esaslar dâhilinde, müştereken yapacağımızı taahhüt ederiz (TÜSİAD, 2014) şeklinde belirtmiştir.

Kuruluşu, örgütlenmesi ve işleyişi nedeniyle zenginler kulübü (Alkan, 1998) olarak da anılan ve Türk burjuvazisinin liberal düşlerinin (Vorhoff, 2001) temsilcisi konumunda bulunan TÜSİAD kısa sürede güçlü bir örgüt haline gelecek, hükümetlere istemlerini kolaylıkla yaptırmaya varan bir etkinlikte siyasi ve ekonomik yaşama yön veren bir odak olacaktı (Sönmez, 2010). Bu öngörülerini gerçekleştiren bir iş adamı derneği olan TÜSİAD henüz 70'li yıllarda gözünden düşen iktidarları gazete ilanlarıyla yıpratmaya kadar vardırmıştı, nitekim 1979 yılında Ecevit hükümetinin düşürülmesinde, TÜSİAD'ın bu tür ilan kampanyası başlatmasının önemli rolü olduğu yaygın kanıydı (Sönmez, 2010) şeklinde savlar ileri sürülmüştür.

Özellikle 1980'li yıllara gelindiğinde “24 Ocak kararlarından sonra dışa açılmaya dönük liberal bir ekonomi politikasına ağırlık verilmesi TÜSİAD'ın hükümet ve bürokratik birimler içinde etkinliğini arttırmış ve TÜSİAD'I 1980'li yılların ilk yarısından devlet karşısında ekonomik ve siyasal alanda güçlü bir muhatap örgüt konumuna gelmiştir (Alkan, 1998). TÜSİAD bu dönemden itibaren Türkiye'de özel sektörün en güçlü ve gür sesi olmuştur. Türkiye'nin dışa açık ekonomi sürecine girdiği, dünya ekonomisiyle yüzleşip “kendine bir yer edinme

çabasının hız kazandığı döneme denk gelen 1987 yılında TÜSİAD Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonları Birliği (UNICE- Union of Industrial Employers' Confederations) üyeliği ile uluslararası platformda" (Akkan, 2004) da adını duyurmaya başlamıştır.

TÜSİAD'ın tarihini kuruluşundan itibaren iki ayrı döneme ayırmak mümkündür. Bu dönemlerin ilki kuruluş sözleşmesinde de yer alan karma ekonomi prensiplerinin benimsendiği 1985 yılına kadar olan dönemdir. İkinci dönem ise TÜSİAD'ın Türkiye ekonomi politığında konum değiştirmeyen fakat 1985 yılında yaptıkları tüzük değişikliklerinden sonra artan merkezileşmesi ve karma ekonomi prensipleri yerine ekonomik esas piyasa ve ekonomisi prensipleri (Alkan, 1998) söylemleriyle kendi içinde geçirdiği dönüşümlerle bu güne kadar geldiği süreçtir.

80'li yılların ortasından itibaren bu politika değişikliklerinin var olageldiği ve uygulanması için geçen birkaç yıl sonra 1988'de 500 büyük sanayi kuruluşunda yer alan 338 özel sektör kuruluşu içinde TÜSİAD üyelerinin sayısı 189 (Alkan, 1998) olmuştur. TÜSİAD'ın özel sektörün en güçlü sesi olmasının sebeplerinden birisi de en büyük sanayi kuruluşlarının birçoğunun bu derneğe üye olmuş olmasıdır.

TÜSİAD 70 ve 80'li yıllar boyunca büyük sanayicilerin çıkarlarını korumaya gayret etmiştir ve hazırladığı makro ekonomik raporlarla ekonomi politikasına etki etmiştir. 1990'lardan itibaren ise konumunu değiştirmeden gücünü arttıracak ilgi alanlarını değiştirmeye gitmiş ve eğitim, sosyal güvenlik, seçim sistemi, devletin yeniden yapılanması (Akkan, 2004) gibi konular derneğin ilgi alanına girmiştir. Bu çeşitlilik ve değişimin bir yerde iş adamlarının toplum içinde saygın bir yer edinme ve toplumsal statülerini yükselte yolundaki arayışlarının tamamlayıcısı (Bali, 2002) olduğunu belirtilmiştir.

1987'de UNICE üyeliğiyle uluslararası kontekste adım atan TÜSİAD, Türkiye'nin uluslararası ekonomik sistemle acilen bütünleşmesi gerektiğine kanidir ve bunu batı bloku ve özellikle AB'ye bağlaması ile (Vorhoff, 2001) sağlanacağını düşünmektedir. Bu amaç doğrultusunda TÜSİAD'ın 1995'te Brüksel Temsilciliği, 1998'de Washington Temsilciliği (Akkan, 2004) faaliyet göstermeye başlamıştır. Yine bu doğrultuda hem 1999 Helsinki Zirvesi öncesinde hem de 2002'de

Kopenhag, 2004'te Brüksel'de gerçekleşen Avrupa Konseyi toplantıları öncesinde hemen hemen tüm üye ülkelerinin bakan, başbakan ya da cumhurbaşkanı ile görüşülerek AB'ye üyelik hedefi (Sönmez, 2010) anlatılmıştır.

Kuruluşunda TOBB tarafından yeterince temsil edilmediği ve bunun ortaya çıkardığı sosyal dezavantaj söylemleri ile bir grup sanayici tarafından kurulan TÜSİAD gerek üye profili ve üyelerinin iş dünyasındaki faaliyet büyüklüğüyle ve gerekse 2010 verileri ile ilk beş yüz şirket içerisinde bulunan 142 üyesiyle günümüzün en büyük iş adamı kuruluşu olmuştur. TÜSİAD'a üye iş adamlarının sahip olduğu şirketlerin %70'i İstanbul merkezli faaliyet gösterirken, %30'luk kesim ise Anadolu şehirlerinde faaliyetlerine devam etmektedirler. TÜSİAD'ın yurt içinde Ankara'da, Avrupa'da Brüksel'de (Belçika), Amerika'da da Washington D.C.'de temsilcilikleri, Berlin (Almanya), Paris (Fransa) ve Pekin'de (Çin) de bürosu bulunmaktadır. Kısa dönemli kar maksimizasyonundan kaçınarak (Buğra, 2010), çıkar grubu olmak yerine bir baskı grubu (Alkan, 1998) olan TÜSİAD görüş ve önerilerini aracısız bir şekilde hükümetlere (Sönmez, 2010), uluslararası kuruluşlara ve yabancı devletlere bildiren ve basın vasıtasıyla kamuoyuna ileten bir dernek haline gelmiştir.

2.2.3. Yereller, Genç İş Adamları ve Diğer SİAD'lar

Türkiye'de genç, dinamik ve cürekâr girişimcilik Özal döneminde daha önce hiç olmadığı kadar gelişim göstermiştir (Vorhoff, 2001). Özel sektörde faaliyet gösteren girişimciler tarafından oluşturulan yerel iş adamı derneklerinin, genç iş adamı derneklerinin sayısının kurulduğu ve sayısının hızla artmaya başladığı dönem olmuştur.

Türk meslek derneklerinin tek tip kültürel dünyasında değişim yönünde sinyaller verdiği (Vorhoff, 2001) 1986 yılında kurulan TÜGİAD (Türkiye Genç İşadamları Derneği), Türkiye'nin ilk Ulusal ve tek Uluslararası yetkinliğe sahip Genç İşadamı Derneği' (TÜGİAD, 2014) olmuştur. Genç iş adamlarını bir araya getiren ve aynı zamanda 1993 Yılından itibaren Brüksel'de AB nezdinde Daimi Temsilciliği bulunan TÜGİAD, 45 bin üyesi bulunan Avrupa Genç Girişimciler Konfederasyonu (YES) Başkan Yardımcısı (TÜGİAD, 2014) olmuştur. Genç

girişimcilerin bir araya gelerek oluşturdukları ilk dernek olan TÜGİAD’dan sonra ülkemizde çeşitli şehirlerde genç girişimci dernekleri kurulmuştur.

Diğer taraftan üyelerinin çoğunluğunu KOBİ’lerden oluşan “bölgenin altyapısal ve planlı kalkınma için lobicilik faaliyetlerinde bulunmalarını, yönetim tekniklerinde, mali konular ve proje geliştirmede eğitim taktikleri vermelerini ve yabancı şirket ve pazarlarla ilişkilerinin geliştirmeleri” gibi hedefler doğrultusunda yerel anlamda birçok SİAD kurulmuştur.

Yerel derneklerin kuruluşunda da özel sektör içerisinde yeteri kadar temsil edilmedikleri görüşü önemli etken olmuştur. 1992 yılında kurulan (ESİAD, 2014)ESİAD’ın (Ege Sanayicileri ve İş Adamları Derneği) kuruluşunda “üyelerinin TÜSİAD’dan hoşnutsuzlukları ve Anavatan Partisi’nin ihracata yönelik olan Ege sanayisinin özgül çıkarlarını göz ardı ettiği” düşüncesi hâkim olmuştur (Alkan, 1998).

EGİAD’ın yanı sıra nispeten oturmuş bir dernek olan BUSİAD(Bursa Sanayi ve İş Adamları Derneği) (Vorhoff, 2001), GÜNSİAD (Güneydoğu Sanayici ve İş Adamları Derneği) gibi Türkiye’nin birçok şehrinde bu zeminde dernekler kurulmuştur.

2.2.4. TUSKON

İş adamı derneklerinin her bölgede oluşturdukları konfederasyonların bir araya gelerek oluşturdukları çatı kuruluş olan TUSKON (Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu) 2005 yılından beri (Tuskon, 2014) faaliyet göstermektedir. Türkiye’deki 7 coğrafî bölgeden, o bölgelerin iş adamı dernekleri tarafından kurulan federasyonların birleşimi olan TUSKON’a üye federasyonlar ise şöyledir,

MARİFED Marmara İş Hayatı Dernekleri Federasyonu,

ESİDEF Ege ve Batı Akdeniz Sanayici ve İş Adamları Federasyonu,

KASİF Karadeniz Sanayici ve İş Adamı Dernekleri Federasyonu,

ANFED Anadolu İş Adamları Federasyonu,

ANSİFED Anadolu Sanayici ve İş Adamları Federasyonu,

DASİDEF Doğu Anadolu Sanayici ve İş Adamı Dernekleri Federasyonu,

GÜNSİAF Güneydoğu Sanayici ve İş Adamı Dernekleri Federasyonu'dur.

İş adamı birlikleri ticari faaliyetlerinin yanı sıra yerel ve kültürel değerlerle iş adamları arasında mobilizasyon sağlarlar (Özcan & Turunç, 2011, s. 76). Bu birliktelik ile oluşturulan toplumsal grubun eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını giderirken aynı zamanda iş adamı derneklerinin yanı sıra çeşitli sivil toplum kuruluşları ile faaliyette bulunurlar. (Özcan & Turunç, 2011). Bu şekilde bir toplumsal alana sahip olan TUSKON'da "Gülen" hareketinden esinlenmiş/ilham almıştır (Kuru, 2008) Gülen hareketi ise kökleri Said Nursi'ye dayandırılrsa da büyük oranda emekli bir vaiz olan Fethullah Gülen tarafından şekillendirilmiştir. İslam algısı Necmettin Erbakan gibi bazı politik İslamcılar tarafından hatları net olarak görünmeyen şeklinde adlandırılan (Yavuz, 2003) Gülen'in öğretisi ise Mango'ya (2006) göre batı tarafından şekillendirilmiş modern dünya içerisinde İslama bir yer arama girişimi olarak tanımlanmıştır. Bu hareket/cemaat Türkiye, Balkanlar ve Sovyet Rusya'nın dağılışımdan sonra kurulan ülkelerle birlikte birçok ülkede finansal kuruluşlar, okullar, kolej ve üniversiteler, yazılı ve görsel medya kuruluşlarına (gazete, dergi, radyo ve televizyon kanalları) sahiptir (Mango, 2006).

7 üye federasyona bağlı olarak 211 üye işadamları derneği ve Türkiye'nin her yerinden 55. 000 girişimciyi temsil eden TUSKON'un Brüksel, Washington DC, Moskova, Pekin ve Addis Ababa'daki temsilcilik ofisleri ve 140 ülkede ortak kuruluşları bulunmaktadır (Tuskon, 2014). Yurt dışında da faaliyet gösteren ve bu şekilde gelişmiş bir ağa sahip olan TUSKON öncelikli olarak dış ticaret köprüsü işlevi görmeyi hedeflemiştir (Atlı, 2011). Kuruluşundan itibaren özellikle Afrika ve diğer bölgelerle ilgili devlet politikalarında önemli yer tutan TUSKON,

bölgeden birçok iş adamı ve politikacı ile Türk iş adamı ve politikacılar arasında köprü işlevi görmüştür (Öniş & Yılmaz, 2009, s. 12).

Ülke genelinde 211 iş adamı derneği üyesi ve bunlara bağlı olarak 2011 verilerine göre 33260 (Tür, 2011, s. 592) sanayici üyesi bulunan TUSKON'un bir diğer dikkat çeken özelliği ise 2011 yılı verilerine göre ilk 500 büyük sanayi kuruluşundan 92 tanesinin TUSKON'a üye olmasıdır.

2.2.5. MÜSİAD

MÜSİAD'ın (Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği) kuruluşundan önce bu derneğin üyelerinin çoğunu ticaret ve sanayide faaliyet göstermeye iten etkenleri açıklamak, MÜSİAD'ın ortaya çıktığı bağlamı anlamak açısından önem arz etmektedir. Bu etkenlerden başlıcaları 1980 sonrası dönemde hem Türkiye ekonomisindeki neo-liberal değişimler, küreselleşmeyle beraber uluslararası pazarlarla girilen rekabet ve etkileşim ile bunun yurt içi özel sektörde meydana getirdiği etkilere işaret edilmiştir. MÜSİAD'ın ortaya çıkışında etkili olan bir diğer önemli etken ise üyelerinin sahip olduğu kültürel altyapı, değerler bütünü, hayata bakış ve beklentilerinde görülen benzerliklerin toplamını oluşturan sosyal arka plan ve sosyal sermayeleridir (Yamak, Ergur, Ünsal, Uygur, & Özbilgin, 2014).

Türkiye'de 1970'lerin ikinci yarısı 'siyasi düzeyde artan kutuplaşma eğilimi, sağ-sol çatışmaları, ekonomi ve iş dünyasında ise ithal ikameci politikaların yol açtığı kapasite düşüşü, küreselleşen sermaye hareketleri karşısında içe dönük ekonomik yapının işlevsizleşmesi, buna bağlı olarak ortaya çıkan fiyat artışları, grev ve lokavtların (Tosun, 2001) yol açtığı kargaşa dönemiyle geçmiştir. 1978-80 yılları arası çok daha belirgin hale gelen kargaşa 12 Eylül 1980'de ordunun yönetime el koymasıyla sonuçlanmıştır.

Askeri darbeden sonra geçici düzenlemelerle 1982 yılına kadar gelinmiştir ve 1982 anayasası yapılmıştır. 1983 yılında seçimler yapılmış ve yine aynı yıl kurulmuş olan Anavatan partisi 400 milletvekilinden oluşan parlamentoda 211 sandalye ile iktidara geçerken Turgut Özal da başbakanlık koltuğuna oturmuştur. Toplumsal açıdan bakılacak olursa 1980'li yıllar Türkiye'de devletin toplum

karşısındaki rolü sorgulanır hale gelmiş ve devletin her alandaki hâkimiyeti karşısında bireyin varlığını sağlayacak, bireyi koruyacak bir sivil toplum olmayışı (Tosun, 2001) demokrasinin kurumsallaşamamasında önemli nedenlerinden biri olarak görülmüştür.

Siyasi ve toplumsal hayata bu gelişmelerle başlanan 1980’li yıllarda Türkiye ekonomi politikalarına da 1970’lerin dışa kapalı ticaret rejiminin yerine dışa açılım süreci (Yeldan, 2013) ile ilgili aldığı kararlar hâkim olmuştur. Bu kararlar doğrultusunda ithal ikameci model yerine ihracatı teşvik eden dışa açık liberal ekonomi politikaları uygulanmıştır. Türkiye’nin ekonomi politikalarında 1980’li yıllarda benimsenen ihracatı teşvik eden dışa açık bir ekonomi modeliyle (Lorasdağı, 2004) beraber Türk ekonomisinin dışa açılma süreci başlamış ve bu süreç giderek artan bir şekilde 1990’lı yıllarda da devam etmiştir. Türkiye, 1990’lı yıllarda tamamıyla dışa açık bir makro-ekonomik uyum süreci yaşamış ve ulusal ekonominin birikim ve büyüme ilişkileri de bu sürece uygun olarak yeniden biçimlenmiştir (Yeldan, 2004). Büyük çoğunluğu Turgut Özal’ın başkanlığı döneminde gerçekleşen ekonomideki bu dönüşümlere karşı, bazı eleştirel sesler yükselmesine rağmen reformlara liberal bir yaklaşımla devam edilmiş ve kuşkusuz 1990’ların sonuna kadar Türkiye ticaret ve yatırım yoluyla dünya ekonomisine uzun bir entegrasyon süreci geçirmiştir (Tür, 2011).

Yukarıda bahsedilen Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren iktisadi alanda yaşanan radikal yapısal değişim ve dönüşümlerden biri de devlet/hükümetle iş adamı/sanayici arasındaki ilişkinin boyutunda meydana gelen değişimdir. 1980 sonrası uluslararası etkiler Türkiye’nin küresel pazar ekonomisiyle bütünleşmesini sağlamış ve bu durumun etkisiyle Türkiye’de sermaye çeşitlenmeye başlamıştır (Özdemir, 2003). Buna ek olarak, liberalleşme hamleleri dinamik, esnek üretim örüntülerine iyi adapte olmuş ve uluslararası piyasalarla aktif rekabet edebilen Anadolu’daki küçük ölçekli aile şirketlerinin doğuşuna öncülük etmiştir (Tür, 2011). Özal hükümetleri tarafından benimsenen liberal ekonomi anlayışı ile Cumhuriyet’in büyük ölçekli işletmelere ve iktisadi yaşamda kamu girişimini desteklemeye dayalı politikaları arasında oluşan farklılıklar (Özdemir, 2006) küçük ve orta ölçekli işletmelerin Özal hükümetleri tarafından desteklemesini beraberinde getirmiştir. Ekonomide liberalleşme sürecinden sonra yaşanan bu değişikliklerin bir

sonucu olarak ‘1983-2000 yılları arasında 500.000’den fazla işletme kurulmuştur ve bu işletmeler Türkiye’de imalat sanayinde çalışan iş gücünün 1/3’ünden fazlasına istihdam sağlamaktadır(Hoşgör, 2011).

Üyelerinin büyük çoğunluğu küçük orta ölçekli işletmelerden oluşan MÜSİAD da (Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği) 5 Mayıs 1990 tarihinde on iki iş adamı tarafından İstanbul merkezli olarak kurulmuştur (Vorhoff, 2001). MÜSİAD’ın kurucuları ise Erol Mehmet Yazar, B.Ali Bayramoğlu, Abdurrahman Esmerer, Natık Akyol, Şekib Avdağış, Mehmet Gönenç, Mahmut Ekrem Ensari, Arif Gülen, Halil Ayan, Cihangir Bayramoğlu, Mehmet Turgut Ve Ahmet Yıldırım’dır(Poyraz, 2013).Bu kişilerden oluşan kurucu üyeler yola çıkış nedenlerini adalet, eşitlik ve barışın hâkim olduğu güçlü, saygın bir Türkiye ideali (Özdemir, 2006) olarak belirtmişlerdir. Bu ideal MÜSİAD tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Hakkın ve hukukun, adaletin ve eşitliğin, barışın ve güvenin, refahın ve mutluluğun sağlandığı; tarihe ve topluma mal olmuş mahalli ve evrensel değerlerin korunduğu, gözetildiği; kendi içinde bütün, bölgesinde etkin, dünyada saygın bir Türkiye için yola çıkan hassasiyet sahibi iş adamlarının kurdukları bir iş adamları derneğidir(Müsiad, 2013). MÜSİAD’ın kuruluşu her ne kadar yukarıdaki sözlerle idealize edilmiş olsa da, Buğra(2002) MÜSİAD’ın kuruluş retorikini yeni işletmelerin, devlet ile aralarında yakın bir işbirliği olan daha eski ve çoğunlukla devlet üretimi olan temelde İstanbul’da merkezileşmiş büyük şirketler karşısında ne tür dezavantajlar yaşadığını vurgulamak olarak belirtmiştir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeleri bünyesinde barındıran MÜSİAD gibi sermaye grupları ve Yeni Sanayileşen Ülkelerdeki KOBİ’ler gibi gerek coğrafi konumu gerekse ihracat odaklı stratejik arzuları sebebiyle *Anadolu Sermayesi* ya da *Anadolu Kaplanları*’ olarak isimlendirilmiştir (Hoşgör, 2011). Anadolu Kaplanları ucuz ve niteliksiz iş gücünün verimli stoğundan ve grup içi dine dayalı güven ve ortaklaşma normlarından kar elde etmiştir. Bu sermaye grupları kobiler tarafından sağlanan sosyo-kültürel ağlara sıkı sıkıya bağlanmıştır (Öniş 2006). Dahası kendi iş adamı derneklerinin (MÜSİAD) ve sendikalarının(HAK-İŞ) kurulması ile bu hareket adil bir düzen adına taşranın çözümsüzleşmiş konuları ve kentsel yoksulluk üzerinden giderek artan bir şekilde kapitalistleşmiştir (Karadag, 2010).

1990 yılında faaliyete başlayan MÜSİAD tarihi Lorasdağı (2010) tarafından, Türkiye’de siyasi alanda yaşanan önemli gelişmeler doğrultusunda üç döneme ayırmıştır. Bu dönemlerden ilki kuruluş tarihi olan 1990’dan 28 Şubat darbesine kadar olan dönem, ikincisi 28 Şubat 1997’den AKP’nin iktidara geldiği 2003’e kadar olan dönem ve üçüncüsü ise 2003’ten günümüze devam eden dönemdir.

MÜSİAD 1990-97 yıllarını kapsayan ilk döneminde, Türkiye’de bilinirliğini arttırıp, iş adamı dernekleri arasında da popüler hale gelmiştir Lorasdağı (2010). Bu dönem içinde üye sayısı üç bine yaklaşmıştır (Vorhoff, 2001). Üye sayısındaki yaşanan hızlı artışın nedenlerini dönemin siyasi gelişmeleriyle açıklayabiliriz. Şöyle ki Başkan’a(2010) göre MÜSİAD Refah Partisi’nin bileşenleri arasında oldukça önemli yere sahiptir. Refah Partisi’nin seçim zaferleri ile, 1994’teki yerel seçimler ve 1995’teki genel seçimler ile MÜSİAD görünürlüğünü ve etkinliğini belirgin bir şekilde arttırmıştır. 1996’da Erbakan tarafından Refah Partisi temelli koalisyonun kurulması sonrasında MÜSİAD’ın toplumsal ve ekonomik önemi giderek artarken TÜSİAD’a karşı desteklenen ciddi bir rakip pozisyonuna gelmiştir (Buğra, 1998). MÜSİAD ve üyeleri Refah Partisinin yerel seçimler sonucu kazandığı belediye başkanlıkları ve genel seçimler sonrasında iktidara gelişiyle birlikte yeni siyasal bağlantılar üzerinden devlet kaynaklarına erişim imkanı yakalamıştır (Başkan 2010). Refah Partisi’nin iktidarda olduğu dönemde parti ile yakın ilişkileri dolayısıyla MÜSİAD üyelik oranını ve organizasyonunu ciddi oranda arttığı görülmüştür(Öniş, 2001).

MÜSİAD’ın birinci dönemi olarak adlandırılan 1990-97 yılları arasında üye sayısında meydana gelen hızlı artışın nedenlerinden bir diğeri de yeni üye olan iş adamları ile benzer arka plan ve sosyal sermayeleridir. Şöyle ki Anadolu Finans, İhlas Finans ve Asya Finans, aynı zamanda Faysal Finans, Al Baraka Türk ve Kuveyt Evkaf Finans gibi büyük kuruluşlarında yer aldığı islami referanslara sahip bir çok şirket, yine islami referanslarla yola çıkan (Özcan & Çokgezen, 2003) ve aynı zamanda serbest piyasa ekonomisini benimseyen (Duran, 2010) MÜSİAD’a üye olmuştur.

MÜSİAD tarihi içerisindeki ikinci önemli dönüm noktası 28 Şubat ‘post-modern’ darbesidir (Lorasdağı B. K., 2004). MÜSİAD’ın birleşenleri arasında

önemli bir yere sahip olduğu ve hükümet koalisyonunun baskın ortağı Refah Partisi'nin 1997 yılında yaşanan sürecinde görevden el çektilmesi ve ardından 1998'de partinin kapatılması ile giderek artan baskılar altında, Türkiye içerisinde giderek geri çekilmeye başlamışlardır (Öniş, 2001). MÜSİAD'da bu darbe sürecinden olumsuz etkilenmiştir. Bu süreçte dönemin MÜSİAD başkanı olan Erol Yarar hakkında davalar açılmış ve aynı zamanda kurucu başkan olan Erol Yarar başkanlık görevini bırakmak durumunda kalmıştır (Vorhoff, 2001). Yine bu yıllarda gözlenen üye sayısındaki azalma da bu dönem yaşanan siyasi olaylarla açıklanabilir.

MÜSİAD tarihi içerisindeki üçüncü dönüm noktası ise 2000'lerin başlangıcından günümüze kadar olan dönemdir. Bu dönemde MÜSİAD bir işadamları derneği ve sivil toplum kuruluşu olarak kurumsallaşmayı hedeflemiştir (Lorasdağı B. K., 2010). 28 Şubat sonrası süreçte neo-liberal piyasa değerleri ile daha uyumlu bir hale gelen MÜSİAD aynı zamanda kendini sivil toplum kuruluşu olarak tanımlamaya başlamıştır.

Kuruluş tarihi olan 1990'dan itibaren hem üye hem de şube sayısında genel olarak artış görülen MÜSİAD, 4000'den fazla sanayicinin (Mayıs 2013 itibarı ile 4113) üye olduğu ve 15.000 den fazla işletmeyi temsil eden bir kurum haline gelmiştir. Bu üyelerin %30'u İstanbul merkezli faaliyet gösterirken, %70'ini oluşturan üyeler ise Kayseri, Konya, Bursa, Antep gibi şehirlerde faaliyet göstermektedir (Demiralp, 2009, s. 322), 2011 yılı itibarı ile MÜSİAD'a üye olan bu işletmeler; GSMH'nın %15'ini oluşturup, yaklaşık 1.200.000 kişiye istihdam sağlamaktadır. Bu şirketlerin Türkiye ihracatındaki payları ise 17 milyar dolar civarında olmuştur (Müsiad, 2013). MÜSİAD merkeze bağlı yurtiçi 35 Şube ve 14 temsilcilik ile 49 ülke ve 129 irtibat noktasına sahip bir kurum haline gelmiştir (Poyraz, 2013). Merkeze bağlı şube, temsilciliklerle idari ve hiyerarşik örgütlenen MÜSİAD, bu yapısından dolayı yüksek oranda merkezileşmiş bir kurum özelliğine sahiptir.

Özellikle erken dönemlerinde kendini İslami siyasetin ve politik-ekonomünün kesişiminde konumlandıran MÜSİAD bugün, daha ılımlı bir görünüme sahip olmuş ve üyelerinin sayısı itibarıyla ülkenin en büyük gönüllü iş adamları

derneği olmuştur (Kluge, 2010). Üye sayısı fazlalığına rağmen, 1980'lerin sonunda kurulan işadamları derneklerinden çoğu muadili gibi MÜSİAD'da TÜSİAD'dan küçüktür (Özcan & Turunç, 2011). Ancak özellikle son 10 yılda yaşanan bazı gelişmeler MÜSİAD'ın ekonomik güç ve siyasi alana etki gibi kriterler açısından TÜSİAD'a yetişeceğinin sinyallerini vermektedir. Örneğin, 2003 yılında ilk 500 sanayi kuruluşu listesinde 4 üyesi bulunan MÜSİAD'ın üye sayısı 2004 yılında 8'e çıkmıştır (Yankaya, 2013). 2004 yılında gerçekleşen bu artış devam etmiş olup 2010 yılında 31 ve 2012 yılında 32 üyeye yükselmiştir. Demokratik Türkiye Partisi lideri Ahmet Türk'ün parti delegeleriyle birlikte açılım sürecini (Türkiye'deki Kürtlerin kimlik taleplerinin tanınması) tartışmak üzere MÜSİAD'ı ziyareti (AA, 2009), MÜSİAD'ın ülkenin politik ekonomideki yükselişine örnek olarak gösterilebilir. Bu anlamda yaşanan önemli gelişmelerden bir diğeri de 12 Mayıs 2010'da dönemin TÜSİAD başkanı Ümit Boyner'in dönemin MÜSİAD başkanı Ömer Cihad Vardan'ı ekonomik krizin Türkiye üzerine etkileri konusunda fikir alış verişini yapmak üzere davet etmesidir (Sabah, 2010). Bu görüşme aynı zamanda rakip olan bu iki iş adamları derneği arasında yapılan ilk resmi görüşmedir (Yankaya, 2013).

Sonuç olarak TÜSİAD da MÜSİAD da belirli bir toplumsal çevrenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve özellikle iki grubunda ekonomi ve toplumu şekillendirme rolü cümlesini sık sık kullanmaları bu anlamda kilit bir öneme sahiptir. Bu hedef iki grup tarafından kullanılsada iki grubun örgütsel biçimlerinin toplumsal sonuçları, hedefleri ve bu hedefleri gerçekleştirmek için kullandıkları yollar arasındaki ciddi farklılık olduğu görülmektedir. Aynı zamanda iki dernek de bu farklılık üzerinden kendi pozisyonlarını tanımlamakta ve eylemlerinin makro ölçekli hedeflerini belirlemektedir (Buğra, 1998).

Türkiye'de Soğuk Savaş'ın sonrasında geleneksel-muhafazakar (sağ kanat) siyaset ve modern-ilerlemeci (sol kanat) siyaset çözülmüştür, dahası orta sınıfın güvensizliği derinleşmiştir. Özcan ve Turunç'a (2011) göre orta sınıf bu duruma bir girişimcilik ruhuyla cevap verip ve devlet destekli ekonomik modernleşmeye ve yukarıdan aşağıya olan işletmeciliğe alternatif bir çalışma yöntemi(modus operandi) ile çözüm üretmiştir. MÜSİAD ve benzeri diğer siyasi ve iş temelli ittifaklardevletin mevcut idealleri içerisinde olan neo-liberal bir

ekonomiyleilişkisiiktisadi rollerine (Kaya, 2007) ilaveten, yerel toplumsal ve kültürel kurumlar olarak üyelerine mobilizasyon sağlamıştır (Özcan & Turunç, 2011). Bu mobilizasyonun ise üyelerinin kendi aralarında ve üyelerle çevre unsurları arasında olmak üzere iki boyutu vardır. MÜSİAD hem işadamlarının kendi aralarında görüşmeler düzenlemiş hem de hükümet yetkilileri ve kamu yüksek düzey yetkilileri ile üyeleri arasında toplantılar düzenlemiştir. Ayrıca kendi üyelerine yabancı şirketler ile daha iyi bağlantılar kurabilmesi için yardım etmiştir (Başkan, 2010).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ANALİZİ

3.1.Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın 1. bölümünde kurumsal siyasi faaliyetin tanımı, bu faaliyetlerin strateji temelli (enformasyon yoluyla, kamuoyu oluşturma yoluyla), katılım düzeyi temelli (şirket düzeyi ve diğer şirketlerle birlikte) ve türlerine göre (işlemsel ve ilişkisel) olmak üzere türleri ve şirketlerin kurumsal siyasi faaliyetleri ile ilgili kuramsal yaklaşımlar açıklanmıştır. 2. Bölümde ise Türkiye’de devlet iş dünyası arasındaki ilişki ile TOBB, TÜSİAD, MÜSİAD ve Türkiye’de yer alan diğer sanayici ve işadamları derneklerinin (SİAD’ların) ortaya çıkışları ve faaliyetleri hakkında yazın sunulmuştur. Bu bölüm de ise tezin keşifsel nitel bir araştırmayı içeren yöntemi açıklanacaktır. Öncelikle araştırmanın amacı ve kapsamı çerçevesinde araştırma problemi genel olarak ele alınacak ve sonrasında sırasıyla yöntem,ve analiz bölümlerine yer verilecektir.

Araştırma problemine genel olarak değinecek olursak, bu araştırmanın merkezine aldığı temel sorular Türkiye’de faaliyette bulunan işadamları derneklerinin üstlendikleri rollerde dönemsel olarak çeşitli değişikliklere dayanmaktadır. Gerek iktidarla yakın oldukları ve aktif faaliyetlerde bulundukları dönemde gerekse iktidarla çatıştıkları dönemlerde iş adamları dernekleri faaliyetlerini üyelerinin çıkarlarını maksimize etmek üzere faaliyetlerde bulunurlar. Bu nedenle araştırmanın bu bölümünde 1990 yılında kurulan MÜSİAD’ın ekonomik bir teşkilat olarak neden siyasi faaliyette bulunduğu, bu faaliyetleri ne şekilde yürüttüğü ve sorularına yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Nihayetinde bu araştırmanın amacı bir işadamları derneği olarak MÜSİAD’ın ticari faaliyetlerinin yanı sıra, pazar dışı faaliyetler arasında sayılan siyasi girişimlerinin ortaya çıkma nedenleri, bu girişimlerin yürütülme biçimlerini ortaya çıkarıp incelemektir. Bu minvalde yukarıda yapılan açıklamalar ışığında ve

kuramsal çerçevede araştırma sorusu şöyledir: MÜSİAD'ın ticari güdümlü bir dernek olarak Türkiye'de siyasi alanda faaliyet göstermesinin nedenleri nelerdir ve bu faaliyetler sonucunda üyeler ne gibi kazanımlar elde etmiştir? İşte bu nedenleri ve sonuçları belirlemek üzere araştırma kapsamını MÜSİAD tarafından süreli yayın olarak 1992 yılından itibaren basılan ve 2013 yılı sonuna kadar olan yayınlanan Çerçeve Dergisi sayıları (1-62) oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Veri toplama, kaydetme, bu verilerin analizi ve değerlendirilmesi gibi süreçlerin bütününe (Wilson, 2010) dayanan araştırma sürecinde nitel ve nicel araştırma yöntemi olmak üzere iki çeşit araştırma yöntemi vardır. Nicel araştırmalar genel olarak sayısal verilere odaklanır ve laboratuvar deneyleri, matematiksel modeller, istatistik gibi yöntemlerden yararlanarak (Myers, 2013) değişkenler arasında istatistiksel bağlar kurmaya ve bu bağlarla sonuçlara ulaşmaya çalışır (Bradley, Curry ve Dewers, 2007). Elde edilen bu sonuçlar nicel araştırma yönteminde araştırma evreni içerisinde bir örneklem seçilip bu verilerin analizi sonucunda, hipotezlerin var olan bir teori ile test edilmesini ve örneklemin alındığı bütüne genellenmesini içerir (Wilson, 2010). Nitel araştırma ise üzerinde çalışılan konuyu gerçekleştirdiği toplumsal ve kültürel bağlam (context) içerisinde anlamayı amaçlamaktadır (Myers, 2013). Nitel araştırma yöntemi araştırma probleminin bulunduğu çevre içerisinde nasıl ortaya çıktığını ve bu problemin ne anlama geldiğini (buna hangi anlamların yüklendiğini) ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Büyük örneklemle yapılacak ve geniş bir kitleye genellenecek çalışmalar için nicel araştırma yöntemi uygunken, insanları, insanların söylemlerini ve bu söylemler doğrultusunda ne yaptıklarını derinlemesine incelemeye imkân tanımamaktadır (Myers, 2013:8,9). Araştırma yöntemlerinden hem nitel araştırma hem de nicel araştırma yaklaşımları iş adamı derneklerinden MÜSİAD ile ilgili yapılacak olan bu araştırma için önemli ve gerekli olduğundan hangi yöntemin daha fazla katkı verebileceği düşünülerek araştırma yöntemi seçilmiştir. Silverman'a göre araştırma yöntemi seçiminin değerlendirilmesi doğru ya da yanlış olarak değil de daha çok ya da daha az katkı yapmıştır şeklinde olmalıdır (Silverman, 2013). Ayrıca araştırma yöntemi üzerinde çalışılan konu, araştırma sorusu, araştırmacının

ilgi ve deneyimi gibi faktörler (Myers, 2013) araştırma yönteminin seçilmesinde önemli olan faktörlerdir.

Bu araştırma da Türkiye’deki iş adamı derneklerinden MÜSİAD tarafından gerçekleştirilen siyasi faaliyetlerinin nedenlerini ve bu faaliyetlerini ne şekilde yürüttüklerini derinlemesine ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda MÜSİAD’ın içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik çevrenin incelenmesi gerekmektedir. Bu gereklilikler araştırmaya daha çok keşifsel (exploratory) bir nitelik taşıdığından yorumsamacı (interpretive approach) bir boyut tercih edilmiştir. Bu sebeple siyasi faaliyetle ilgili temaların belirlenip düzenlenmesi için konuşmalar ve metinler içinde bulundukları çevreye dair bütünsel bir fikir sağlayan nitel araştırma yöntemlerinden tematik analiz (Braun & Clarke, 2006) yöntemiyle incelenmiştir.

Bu araştırmada Türkiye’deki işadamı derneklerinden MÜSİAD’ın siyasi faaliyetler yürütmelerine etki eden nedenleri, bu faaliyetleri uygulama şekillerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Yorumsamacı yaklaşımda gerçekliğe dil, bilinçlilik, ortak anlamlar ya da araçlar gibi toplumsal yapılarla ulaşılır ve toplumsal meseleleri anlamak için çevrenin iyi bir şekilde incelenmesi gerekir aksi halde kullanılan veriler doğru değerlendirilemez (Myers, 2013). Bu araştırmada Türkiye’deki işadamı derneklerinin siyasi faaliyet yürütmesine etki eden çevresel koşullar uzun bir vadede geliştiği için MÜSİAD tarafından çıkarılan Çerçeve Dergisinin tüm sayıları tarihsel bir ayrıma gidilmeden araştırma kapsamına alınmıştır. İncelenen konunun yeni olması, yazında yeterli yayının bulunmaması durumunda keşifsel araştırmalar için nitel araştırma yöntemi en daha uygun bir yöntemdir (Myers, 2013). Ancak nitel araştırma yöntemiyle araştırma bulgularının büyük kitlelere genellenmesi hedeflenmez (Wilson, 2010). Fakat şirketlerin siyasi faaliyetlerinin farklı ortamlarda benzer motivasyonla şekillendiği varsayımı ile bu araştırma aracılığıyla Türk iş dünyasında bulunan iş adamı derneklerinin siyasi faaliyet motivasyonları ve kazanımlarına ışık tutulması amaçlanmaktadır.

3.3. Tematik Analiz (Thematic Research) Yöntemi

Nitel araştırma yöntemi olayları gerçekleştikleri çevrede anlamaya, kavramlar ve davranışlar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaya ve bunların yanı sıra yeni bir kuram oluşturup var olan kuramlara katkı yapmaya olanak sağlayan bir araştırma yöntemiyken (Bradley, Curry, & Devers, 2007), nitel araştırma yöntemlerinden biri olan tematik analiz ise verileri olabildiğince dar bir kapsama indirgeyerek düzenlemeye ve zengin bir şekilde açıklamaya yarayan bir nitel araştırma yöntemidir (Braun & Clarke, 2006). Başka bir ifadeyle tematik analiz bir olayın tanımlanmasında önemli bir yere sahip temaları aramaya yönelik bir araştırma yöntemidir (Fereday & Muir-Cochrane, 2006). Öte yandan nitel içerik analizi (qualitative content analysis) ile tematik analiz aynı amaçları paylaşarak benzer bir yöntem kullanılmaktadır. Çünkü hem nitel içerik analizi hem tematik analiz araştırmaya konu olan metnin içerisindeki benzer anlamda yer alan, tekrar eden ya da araştırmacı tarafından önemli olarak atfedilen verileri kategorilere ayırmayı hedeflemektedir (Hsieh & E. Shannon, 2005). Nitel birer araştırma yöntemi olarak her iki araştırma yöntemi de sosyal gerçekliği yorumlamaya çalışmakta ve nicel verilerin aksine öznel bir inceleme sürecinden geçse de bilimsel, güvenilirliği yüksek bulgular elde etme kaygısı gütmektedirler (Zhang & Wildemuth, 2009). Tematik analiz incelediği konuların ve izlediği yöntemin doğası itibarıyla özcü (deneyimler, anlamlar ya da katılımcıların gerçeklerini raporlayan); gerçekçi, yapılandırmacı (eldeki verilerin toplum içindeki söylemlerden ne şekilde etkilendiğini inceleyen) ve aynı zamanda olayların etkileşim halinde oldukları çevreye odaklanabilen çevresel bir analiz yöntemidir (Braun ve Clarke, 2006).

Araştırmacılar tematik analiz uygularken aşağıdaki aşamaları izlemektedir (Fereday & Muir-Cochrane, 2006). Bir şablonun kullanılması araştırmanın güvenilirliği açısından iyi bir yol göstericidir.

1. Veriler tekrar tekrar okunup ilk fikirler not edilir ve veri özümsemeye çalışılır.

2. Tüm veri setindeki dikkat çeken özelliklerin kendi içinde düzenlenerek kodlanması. Bu aşamada, yorumlamaya yardımcı olmak üzere benzer ya da

birbiriyle ilişkili metinlerin bölümlerinin daha iyi düzenlenmesinde iyi bir veri yönetim aracı olduğundan, kodlama kılavuzunun seçimi önemlidir.

3. Bir sonraki aşamada kodların potansiyel temalar içinde sıralanması ve potansiyel temalarla ilgili tüm verilerin derlenmesi yer almaktadır.

4. Analiz için kullanışlı bir çerçevenin geliştirilmesindeki önemli bir safha da oluşturulan kodun ham veriye uygulanabilirliğini belirlemek yani kodun güvenilirliğini test etmektir.

5. Bu aşamada her bir tema ve analizdeki bilgilerin özellikleri tespit edilir ve her bir tema net bir biçimde tanımlanıp isimlendirilir.

6. Kodlanan temaların doğrulanması ve meşrulaştırılması: Son aşama ise kodlanan metinden ortaya çıkan temaların kümelenme sürecini içermektedir ve doğrulama bulguların onaylanmasını ifade etmektedir.

(Bu aşamalar Fereday, Muir-Cochrane 2006'nın 5. Sayfasındaki tablodan alınmıştır.)

Tematik araştırma sürecine analiz yüz yüze görüşmeler, odak grup görüşmeleri ya da metinlerden elde edilen veri setlerinin incelenmesi ile başlanan bir araştırma yöntemidir (Braun ve Clarke, 2006). Bu kaynaklardan elde edilen veriler sistematik bir şekilde kodlanır. İyi bir kod olayın nitel zenginliğini yansıtabilmelidir. Eldeki bilgiyi kodlamak, bunların içindeki temaları belirleyip geliştirecek verilerin düzenlenmesine olanak sağlar (Fereday & Muir-Cochrane, 2006)

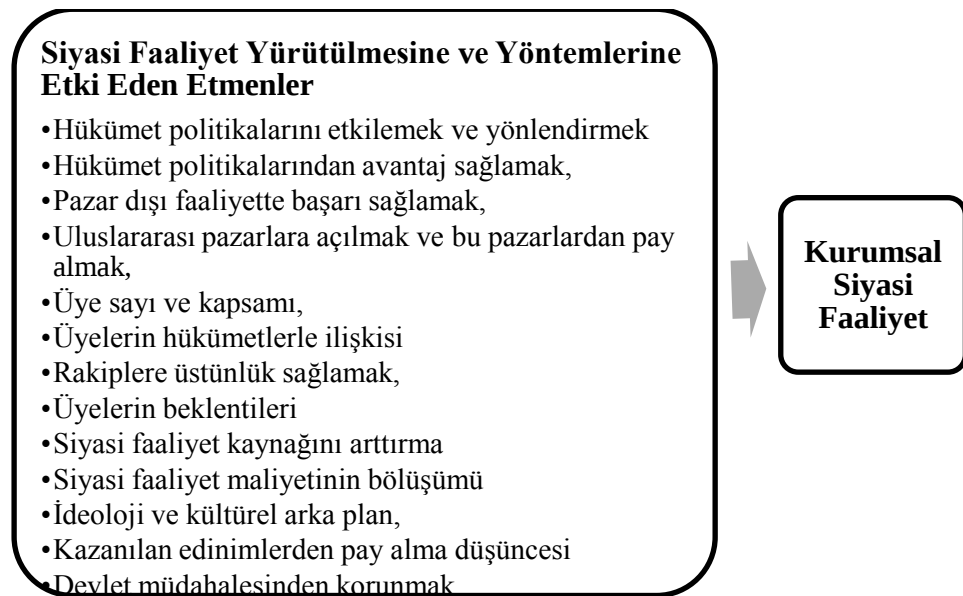
Bu analiz kapsamında kodlamalar kapsayıcı bir tema (theme) oluşturmak için düzenlenir ve veri setlerinin güvenilirliği yani temaların veri seti ve kodlamalarla ilintili olup olmadığı test edilir. Daha sonra da net bir şekilde isimlendirilen temalar nihayetinde bilimsel bir rapor olarak sunulur (Braun & Clarke, 2006). Bir tema (theme) araştırma sorusuna ilişkin verilere dair önemli bir içerik sağlasa da temayla ilgili verilerin ne sıklıkla kullanıldığı tematik analizi yürüten araştırmacı için

kodların belirlenmesinde her zaman bağlayıcı bir unsur değildir. Özetle bazı verilerin çoğunlukla kullanılıyor olması onların araştırma için daha fazla önem taşıdığını göstermez. (Braun ve Clarke, 2006:82). İşte bu noktada tematik analiz araştırmaya önemli temaların belirlenmesinde esneklik sağlayarak verilerin kullanım sıklığından ziyade araştırmacının yargısıyla da bir temanın önem derecesini belirlemeye imkân tanımaktadır, çünkü temalar veri seti boyunca en yaygın karşılaşılan temalar olmayabilir (Braun & Clarke, 2006). Tematik analiz yöntemi, tutarlı bir kavramsal çerçeveye ulaşmak üzere hem veri alt kümeleri içinde hem de veri ve yazın arasında tekrar eden temaları tespit eder (Starkey, 2014).

Tematik analiz metinde hem açık (semantic/explicit) hem de gizli (latent/implicit) şekilde yer alan verilerden yola çıkarak iki şekilde yorumlama yapılmaktadır (Braun & Clarke, 2006). Gizli tematik analiz, yorumsamacı bir yaklaşım ile yürütüldüğünden ve eldeki verilerin ortaya çıkmasında etkili olan etmenleri bulmaya olanak sağlayacağından bu yöntem araştırma sorusunun niteliğine uygundur. MÜSİAD ve üye işadamlarının siyasi faaliyetlerine etki eden etmenler genel olarak çevresel koşullarla ilişkilidir ve bu koşullardan etkilendiği için uygulanacak tematik analiz aynı zamanda bireylerin içinde yer aldığı sosyo-kültürel çevre ve yapısal koşulları inceleyen yapılandırmacı tematik analiz kapsamına dâhil olmaktadır.

3.4. Araştırmanın Modeli

Tablo 3-1Araştırmanın Modeli

3.5. Örneklem

Tematik analiz, nitel içerik analiziyle hemen hemen aynı yöntemleri kullanmakta olup araştırma sorusuna ilişkin yanıtları sağlayabilecek bir örneklem seçmeyi gerektirmektedir(Zhang ve Wildemuth, 2009:2). Bu nedenle bu araştırma da nicel araştırmalar da kullanılan tesadüfi örneklem yerine (Zhang ve Wildemuth, 2009:2), amaçlı örneklem tercih edilmiş ve MÜSİAD tarafından çıkarılan Çerçeve Dergisi bu çalışmanın ana kütesini teşkil etmiştir. Araştırma örneklemine oluşturan Çerçeve Dergisinin yayın hayatına başladığı günden 2013 yılı sonuna kadar çıkan sayılarda öncelikle MÜSİAD’da başkan, başkan yardımcısı, yönetim kurulu üyesi, yayın komisyonu üyesi, editör, genel sekreter vb. görevlerde bulunan kişiler tarafından kaleme alınan yazılar ve daha sonra direkt olarak MÜSİAD’da çalışmayan kişilerin yazıları incelenmiştir.

3.5.1. Araştırmada Yer Alan Dergilere Genel Bir Bakış

Tablo 3-2 Araştırmada Yer Alan Dergiler

Sayı	Tarih	Başlık
1	Eylül 1992	Sırp Vahşeti Durmuyor & Ege Müsiad'la Tanıştı
2	Ekim/Kasım 1992	Savaş, Açlık, Ölüm: Somali
3	Şubat 1993	Üye Sayımız 800'ü aştı (Kongre Özel)
4	Nisan 1993	Para Akıl ve Tarih
5	Haziran 1993	Piyasa Ekonomisi ve İslami Alternatifler' Pazar Ekonomisinde Üretim Olgusu
6	Ekim 1993	Özelleştirme
7	Ocak/Şubat 1994	MüsiadAfrikayı Keşfetti
8	Mart/Nisan 1994	Beyaz Sayfadan Kara Ekonomiye
9	Mayıs 1994	İhracatta Teşvik
10	Temmuz/Ağustos 1994	Tefeci Devlet Tefeci Banka & Balkanlarda Neler Oluyor
11	Eylül/Ekim 1994	Nüfus Planlaması Aslında Neyi Planlıyor
12	Kasım Aralık 1994	Gümrük Birliği ve Türkiye

13	Ocak/Nisan 1995	Türkiye'nin Özelleştirme Deneyimi & Önce Özel Sektör Özelleştirilmeli
14	Mayıs/Temmuz 1995	Globalleşme mi Bloklaşma mı? Uluslararası Sistemdeki Dönüşümler ve Bloklaşma Çabaları
15	Ağustos/Ekim 1995	Çağdaş Teknolojinin Kimliği
16	Nisan 1996	Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 2000'li Yıllarda Türkiye
17	Temmuz 1996	21. Yüzyıla Gelirken Türkiye'nin Hedefleri
18	Aralık 1996	Fuar Forum Özel Sayısı
19	Mart 1997	Türk Savunma Sanayi Türkiye'nin Stratejik Konumu
20	Ekim 1997	Kâr Ortaklığı, Esaslı Kredi ve Risk Sermayesi
21	Kasım 1997	Fuar ve Forum
22	Nisan 1998	Girişim Kültürü ve Girişimcilik
23	Kasım 1998	Özel Sektör ve Burjuvazi
24	Mayıs 1999	Bölgesel Kalkınma
25	Nisan 2001	E-Ticaret
26	Aralık 2001	IMF
27	Ekim 2002	Dış Ticaret - Fuar Özel
28	Nisan 2003	AB Para Politikası
29	Aralık 2003	Kayıt Dışına Yakın Takip – Vergi
30	Mart 2004	Kamu Reformu
31	Haziran 2004	İstihdam
32	Eylül 2004	Markalaşma
33	Aralık 2004	Ortaklık Dizaynı
34	Mart 2005	Ahilikten KOBİ'lere Gelişen Anadolu Girişimciliği
35	Haziran 2005	Tarıma Girişimcilik Aşısı
36	Aralık 2005	Eğitimde Vizyon Arayışı
37	Mart 2006	Perakende Organize Oluyor
38	Haziran 2006	Özü Korumaya Yeniliği Keşfet

39	Eylül 2006	Küresel Sermaye
40	Ocak 2007	Bilgi Teknolojileri
41	Nisan 2007	Tüketirken Tükenmek
42	Haziran 2007	Sağlıkta Sağlıklı Dönüşüm
43	Ekim 2007	Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma
44	Şubat 2008	Yeni Güç Dengesi: Enerji
45	Nisan 2008	Yeraltı Zenginliklerimiz
46	Ekim 2008	İslam Ülkeleri Arasında Ekonomik İş Birliği
47	Ocak 2009	Sosyal Politika, Sosyal Devlet, Sosyal İşletmecilik
48	Mart 2009	Küresel Kriz ve Dönüşüm
49	Haziran 2009	Rekabet ve Kümelenme
50	Eylül 2009	Tasarım, Ar-Ge, İnovasyon
51	Şubat 2010	İş Dünyası Üniversite İşbirliği
52	Ağustos 2010	Kültür Ekonomisi
53	Şubat 2011	Sağlık Turizmi ve Ekonomisi
54	Eylül 2011	Enerjide Dönüşüm Hamlesi
55	Aralık 2011	Bölgesel Uyanış
56	Nisan 2012	Verimli Kalkınma İçin Finansal Perspektif
57	Eylül 2012	Kentsel Dönüşüm
58	Şubat 2013	Sosyal Sorumluluk ve İnsani Değerler
59	Mayıs 2013	Avrupa'nın Sistem Krizi
60	Kasım 2013	Yüz Yıl Sonra Balkanlar

4. BULGULAR VE SONUÇ

4.1. Bulgular

Baron (1995) şirketlerin pazar/piyasa koşullarında gerçekleştirdiği faaliyetler edindiği yetkinlikler gibi pazar dışı faaliyetlerinde de ayırt edici yetkinliklere ulaşabileceğini ve bu yetkinliklerini piyasa dışında faaliyet gösterdiği ortamın karakteristik özellikleri ve koşullarına göre geliştirerek daha verimli faaliyetler yapabileceğini belirtmiştir. Araştırma kapsamında incelenen Çerçeve dergilerinin (1-62) sayılarından elde edilen bulgulara göre MÜSİAD ve üye işadamları da kuruluş tarihi olan 1990'dan günümüze kadar gelen süreçte piyasa dışı faaliyetlerle verimliliğini arttırmaya çalışmışlardır. Siyasetçileri vergi, ihracat, teşvik ve enerji politikaları ile ilgili veya yasa-kanun çıkarma gibi konularda etkilemek üzere çeşitli raporlar çıkarmak ve kamuoyu oluşturmak, direkt bürokrasi eleştirisi üzerinden meşruiyet elde etmek gibi doğrudan iş adamından beklenmeyen çeşitli faaliyetler yürütmüşlerdir. MÜSİAD ve üye işadamlarının rol aldıkları bu faaliyetler ülkenin değişen siyasi ve ekonomik koşullarıyla doğrudan ilgilidir. Hükümetin siyasi ekonomik kararları çerçeve dergisinde kimi zaman -1990'ların başında olduğu gibi- şiddetle eleştirilmişken kimi zaman -2000'lerin başından günümüze- eleştiriler azalmış bunun yerini tavsiyeler almıştır. Çerçeve dergisinin 1-62. sayıları incelenerek elde edilen bulgulara göre 5 adet ana temaya ve bunlarla ilintili kategorilere ulaşılmıştır. Temalar şu alanlarda kümelenmiştir:

1. Uluslararası piyasalara eklemlenme
2. Devlet politikalarının etkin olmayışı,
3. Ticari çıkarını koruma-Lobicilik,
4. Rekabet gücünü artırma,
5. İdeoloji ve kültürel arka plan

Bu bulgular, MÜSİAD ve üye işadamlarının siyasi faaliyet yürütmelerinde hangi etmenlerin etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Temalar aşağıda detaylı bir şekilde incelenecektir.

Tablo 4-1 Temalar

Temalar	1. Kategori	2. Kategori
Uluslararası piyasalara eklemlenme	İslam ülkeleriyle ekonomik mübadele	Dernek üyelerinin beklentisi
	Uluslararası piyasalarda meşruiyet	-Yabancı devlet adamları (İslam ülkeleri) - İş adamı etkileşimi -İş adamlarının yabancı piyasalarda bilinirliği / Dış ticaret ilişkileri -Üyelerin uluslararası piyasalarda ekonomik ilişkileri geliştirmesine katkı sağlama
Devlet politikalarının etkin olmayışı	Devletin yetersiz olması	-Başarısız kamu politikaları / İktisadi krizler -Etkin olmayan vergi politikaları -Özelleştirme uygulamalarındaki aksaklıklar -Kitlerin verimsizliği/başarısızlığı -Bölgesel kalkınma için yeterli altyapının oluşturulmaması -Ekonomi dışı faaliyetlere (eğitim, sağlık, kentsel dönüşüm vb) yönelerek meşruiyet sağlama -Yasal düzenlemelerin etkin olmayışı
	Siyasi istikrarsızlık	
Ticari çıkarını koruma-Lobicilik	Üyelerin işbirliği yapması ve ilgili devlet organlarını etkileme	-Üyeler arası rekabetin yapıcı olması -Üyelerin ekonomik etkinliğini arttırma -Bürokrasiyi en aza indirme

	Devletin piyasadaki etkin rolünden korunma	-Piyasa ekonomisinin tam gelişmemesi -Ticaretle ilgili yasal düzenlemelere etki etme, -Ekonomi ve siyaset politikasına etki etme
Rekabet gücünü artırma	Rekabet	-Pazar ekonomisine geçiş -Sürdürülebilir kalkınma -İşletmenin sürekliliği -Nitelikli İnsan kaynakları -Üye iş adamlarının çıkarlarını koruma
İdeoloji ve kültürel arka plan	-Mikro bazda aynı inanç ve ideallere sahip üyeler makro bazda ise İslam ülkeleriyle işbirliği Türki Cumhuriyetlerle İş birliği Uluslar arası piyasalara geçişte İslam ülkelerinin köprü olması	-Müslüman müteşebbislerin gücünden faydalanma -Karlılığı arttırma -Kültürel ve dini bağların yardımıyla Pazar sahasını genişletme - İdeolojik ve kültürel değerlerle hükümetlerle yakınlaşma

4.1.1. Uluslararası Piyasalara Eklemlenme

MÜSİAD'ın uluslararası piyasalara eklemlenme hedeflerini; diğer ülkelerle ekonomik mübadele ve uluslararası piyasalarda meşruiyet sağlama olarak iki alt kategoriye ayırabiliriz. Birçok üyesi uluslararası pazarlarda da faaliyet gösteren bir dernek olarak MÜSİAD hem Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği süreci, hem de Ortadoğu ve Afrika ülkeleri ile olan siyasi süreçlerle ilgili söylemlerde bulunmuştur. Üye iş adamları ile yabancı devlet adamları ve iş adamları arasında etkileşim sağlayarak üyelerinin yabancı piyasalardaki bilinirliği arttırılmaya

çalışılmıştır. Üyelerinin uluslararası piyasalarda ekonomik ilişkileri geliştirmesine katkı sağlama devlet görevlileri ve hükümet yetkilileriyle yapılan resmi ziyaretlerde kurum olarak bulunmasının nedenleri arasında gösterilebilir. Söylem, resmi temaslar ve bunlarla ilgili yayınlarla dernek üyelerinin uluslararası pazarlara girme ve faaliyette bulunma beklentileri gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin üyelik süreci ile ekonomik krizden çıkarılması gereken sonuçlar diyerek incelenmiştir.

Avrupa'yı yöneten akil insanların bu ekonomik krizden çok ders çıkarmaları gerekmektedir. Biz iki tanesini söyleyelim: Birincisi, daha çoğulcu bir Avrupa kültürünün inşası gerekmektedir. İkinci olarak, artık AB, Türkiye'ye farklı gözlerle bakacaktır. Türkiye artık AB'nin sudan bahanelerle reddedileceği bir ülke değildir. İşte bütün yönleriyle derin manalar ve sonuçlar taşıyan AB ve AB krizindeki süreci Çerçeve dergimizin son sayısında ele almaya çalıştık (Olpak, 2013)

Özellikle Müslüman Ortadoğu ve Arap ülkeleri ile dış politikada geliştirilen ilişkiler ve bu ilişkilerin devam ettirilmesi yönünde telkinlerde bulunulmuştur.

Aslında biz Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği olarak bu bölgede demokrasi ve ekonomik özgürlükle gelecek yaşam standartlarındaki gelişimin bir paydaşı olmak istiyoruz. Bu bölge bizim için kardeşlerimizin yaşadığı ortak kültür ve değerlerimizin olduğu önemli bir coğrafyadır ve bugün bizlere düşen, yaşanan elim olaylara sessiz kalmamak, toplumların iradelerinin hâkim olduğu bir yönetim anlayışına ulaşılmasında katkı sağlamak ve sonrasında tüm bu bölgede birlikte büyümek için tüm alanlarda özellikle finans, sağlık, eğitim ve ulaşım alanında en hızlı ve sağlıklı bir şekilde gerekli entegrasyonları sağlamak olacaktır. Türkiye ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri arasında bu işbirliği, dayanışma ve güç birliğinin yakalanması için tabii ki en başta işadamlarımıza baş aktörler olarak büyük sorumluluk düşmektedir (Kont, 2011,s:2).

Türkiye, kabuğunu kırdığı son 10 yıllık süreçte, gerek sağlam ve büyüyen ekonomisi, gerek köklü demokrasisi, gerekse de son dönemde artan dış politika aktivizmi nedeniyle, Arap halkları nezdinde oldukça itibarlı bir konuma gelmiş ve bölgede yumuşak güç olarak tanımlanmıştır (Vardan, 2011, s:3-4).

2000’li yıllardan sonra özellikle 58, 59 ve 60. hükümetlerde, yani dış ticaretle (ihracatla) büyümeyi kendisine ekonomik bir hedef olarak koyan Ak Parti iktidarları döneminde, hem komşu ülkelerle hem de İslâm ülkeleriyle ticarette diğer ülkelere nazaran daha hızlı bir artış trendi yaşandığını görüyoruz (Bayramoğlu, 2008, s:46-51)

Zira son yıllarda Türkiye dış ticaret pazarını genişletmiş ve çevre ülkelerle ticari ilişkilerini güçlendirmiştir. Bu bağlamda, başarılı dış politikaların da etkisiyle, son dönemde Türkiye’nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki etki alanı oldukça genişlemiştir. Dolayısıyla, önemli bir kısmıyla ciddi yatırım ve ticaret ilişkilerimiz bulunan bu ülkelerle olan ilişkilerin sektöre uğraması da yaşanan sürecin doğal bir sonucu olacaktır... (Vardan, 2011, s:3-4)

Sonuç olarak, arzumuz, bölgede özlemi çekilen adil, halkın kendisini ifade edebildiği, kendisini baskı altında hissetmediği demokratik bir düzenin kısa bir süre zarfında tesis edilebilmesi ve ülkelerin bu süreçten güçlü bir şekilde sıyrılabilmesidir. Bu gerçekleştiği takdirde, Türkiye’nin bölge ile ticari ilişkileri yeniden canlanacak, orta ve uzun vadede sürekli surette artacaktır (Vardan, 2011, s:3-4).

Ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde özel sektör boyutuna dikkat çekilmiş ve sanayicilere iki ülke arasındaki politik ilişkiyi güçlendiren bir anlam yüklenmiştir.

Sonuç olarak, bugün belli bir aşamaya ulaşan ilişkiler, kurumsallaşan özel sektör eliyle daha ileriye taşınacak ve kalıcı hale getirilecektir. Zira ülkelerin kalkınması bile dinamik, girişimci ve rekabet kapasitesine sahip, güçlü bir özel sektör sayesinde gerçekleşmektedir. Karar sürecine daha aktif katılan işadamları, daha somut ve hedefe yönelik girişimleri kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır. Bu sayede geline yeni noktada devletlerin, işadamları arasındaki iletişimi güçlendirecek hukuki ve altyapı imkânlarını oluşturması kolaylaşacaktır. Bu vesileyle, bu yıl MÜSİAD ev sahipliğinde gerçekleştirilen 12. IBF Kongresinin, 12. MÜSİAD Uluslar arası Fuarının ve İslâm Ülkeleri Arasında Ticaretin

Geliştirilmesi konu başlığını inceleyen Çerçeve dergisinin, bilgi paylaşımı ve ticari ilişkilerin önünü tıkayan engellerin aşılmasına ve ortak duygu düşüncelerin gelişmesine katkı sağlamasını umut ederim (Vardan, 2008, s:4-5,).

AK Parti'nin iktidara gelmesiyle dış politikada komşu ülkelerle yakın ilişkilerin geliştirilmesi stratejisi çerçevesinde ikili ilişkilerin seyrinde bir dönüm noktası yaşanmış, siyasî ilişkilerde yaşanan yakınlaşma ticarî ilişkilerin de gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Bunun neticesi olarak da, komşu ülkelerin Türkiye'ye olan ilgisi artmıştır (Özgün, 2008, s:76-).

4.1.2. Devlet Politikalarının Etkin Olmaması

Hillman ve Hitt (1999) kamu politikası sürecini bir talep edenler (siyaseti talepte bulunan kişi ve kurumlar) ve arz edenler (siyasetçiler, hükümet yetkilileri ve idareciler) arasındaki bir piyasa olarak tarif etmektedirler. Kamu politikası sürecinde arz eden taraf olarak devlet/hükümet politikalarının etkin olmayışı MÜSİAD'ın bu alanda hem söylem üretmesinin nedenleri arasında yer almış hem de bu söylemlerin ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır. Devletin yeterince etkin olmadığı düşünülen piyasa, tekel, sosyal politikalar, madencilik politikaları gibi konularda görüşler ve öneriler beyan edilmiştir. Bu şekilde otorite boşluğunun bulunduğu alanlarda söz söyleyerek bu boşluğu yönlendirecek şekilde doldurmak ve meşruiyet sağlamak hedeflenmiştir. Çevresel bir neden olan devlet politikalarının etkin olmayışı ve bu bağlamda meşruiyet sağlamak düşüncesi kendi içerisinde devletin bazı alanlarda yetersiz kalışı ve dönem dönem ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık olarak iki alt kategoriye ayrılmaktadır. Devletin yetersiz kalışı ve siyasi istikrarsızlığın oluşmasında; başarısız kamu politikaları / iktisadi krizler, etkin olmayan vergi politikaları, özelleştirme uygulamalarındaki aksaklıklar, kitlerin verimsizliği/başarısızlığı, bölgesel kalkınma için yeterli altyapının oluşturulmaması gibi faktörler etkili olmuştur. MÜSİAD bu faktörlerin meydana getirdiği sonuçlarla, ekonomi dışı faaliyetlere (eğitim, sağlık, kentsel dönüşüm vb) yönelerek meşruiyet sağlama yoluna başvurmuştur.

Türkiye'nin mevcut özel sektör yapısına baktığımız zaman yıllarca oluşturulan sanayide belirli gruplar korunmuş, tekelci özel sektör yapısı ve devlete

iş yaparak güçlenen bir yapı oluşturulmuştur. Devlet tekelleri kaldırmamış, yurt içinde serbest piyasa ekonomisinin kuralları uygulanmamış, yurt içi girişimcilerin patent hakları dahi teminat altına alınmamıştır. Bürokrasi ağına düşen küçük ve orta ölçekli girişimci ise çoğunlukla himaye görmemiş yalnız bırakılmıştır (Yarar,1994, s:5)

2006 yılında da bu rakam %20 artırılarak Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Ar-Ge'ye ayrılan en büyük kaynak olarak ülkemiz kuruluşlarının hizmetine sunuldu. Kabul etmek gerekir ki; Ar-Ge sadece bir kaynak tahsisinden ibaret değildir. Bununla ilgili olarak bir vizyon geliştirilmesi ve toplumun tüm kesimlerinden katılımın sağlanması gerekir. TÜBİTAK öncülüğünde yürütülen “Vizyon 2023 Projesi” bu açıdan zikredilmeye değer. Projenin başarısına katkıda bulunmak üzere her kurum ve kişi kendi üzerine düşeni yapmalıdır. MÜSİAD, yeni ürün ve hizmet anlayışını geliştirmek, geliştirilen projelerin finans kaynakları ve pazarla buluşturulmasını temin etmek amacıyla Projeler ve Destekler Birimi adıyla yeni bir oluşumu hayata geçirdi. Amacımız, üyemiz olan işletmeleri proje hazırlama konusuna yönlendirmek, Ar-Ge ve markalaşma öncelikli teknik çalışmalara özendirmek (Bolat 2006, s:6-7).

Yeni yüzyılın piyasa etiği, daha çok “laissezfaire” olarak belirtilen serbest irade ve bireysel sözleşme, iyi tanımlanmış varlık hakları, maksimum bireysel fayda ve şirket karlarına dayalı istihdam ilişkilerini kapsamaktadır. Hükümetlerin düzenlemeleri, kaynakların optimum tahsisini engellediği için zararlı müdahaleler olarak değerlendirilmiştir. Fiziksel ve entelektüel varlık hakları emek hakları üzerinde baskın olmuştur. Rasyonel, bireysel menfaat odaklı davranışlar ve ekonomik teşviklere vurgu yapılmış ve bunlar övgüye değer görülmüştür. Eşitsizlik, daha fazla gayret ve yetenekler için bir motivasyon unsuru ve ödül olarak değerlendirilmiş (Koçak, 2013, s:108)

Girişimcilerin yatırım için önlerinde bulunan bürokratik engeller dile getirilerek bu engellerin kaldırılması talep edilmiştir. Bu düzenleme süreçlerine de paydaşlar olarak şirketlerin de katılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Sağlık ekonomisinin gelişmesindeki en büyük engellerden birisi de devlet alımlarında kullanılan şartnamelerin düzenlenmesindeki sıkıntılar ve Kamu İhale Kurumu'nun işlevidir. Maalesef ihalelere yapılan itirazlar süreçleri uzatmakta ve hizmeti aksatmaktadır. Ekonomik yönden en düşük teklifin ihale kararlarında ve yapılan teftişlerde öncelikli olarak ele alınması, alınan hizmetin veya ürünün her zaman en kaliteli olacağı anlamına gelmemektedir (Esim 2011, s:3) .

Bu aşamadan sonra asıl görev sağlık politikacılarına düşmektedir. Sağlık politikacısı mutlaka paydaşlarla hareket etmeli, karar sürecine sağlık profesyonelleri, sivil toplum kuruluşları ve hasta temsilcilerini katarak onların sesini duyurmasına imkân tanırken endüstrinin de kaygılarına kulak vermeli, onları da karar sürecine dahil etmelidir. Bürokratlarımızın istişare yolunu açık tutmaları gerekir. Bu alanda ülkemizin önü ancak bu şekilde açılabilir (Esim 2011, s:).

Bir diğer sorun ise PPP (public-private partnership) gibi kamu özel sektör işbirliği projelerinin yürütülmesine ilişkin mevzuatın düzenlenememesidir. Gerek bu tip büyük projeleri yürütecek birimlerin belirlenmesi, gerekse yerel düzeyde uygulama kapasitesi başarılı bir yatırım için kamu-özel sektör işbirliği şart olarak gözükmektedir. Elbette, proje oluşturulması, yürütülmesi ve ihale süreçlerinin geniş katılımının sağlanarak yapılması da ayrıca önem arz etmektedir. Örneğin sağlık sektöründen söz edecek olursak, kamu-özel sektör işbirliği projesi kapsamında yatırım yapacak girişimcilerin eşit şartlarda rekabet etmesi son derece önemlidir (Esim 2011,s:3).

Özel sektörün kamu ile iş birliği yapması ve bu süreçte ortaya çıkan eksiklere vurgu yapılmış ve bu eksiklikler çözüm önerisi olarak sunulmuştur.

Tüm bu olumlu yaklaşımlara rağmen, özel sektörün altyapı projelerine katılımı bazı nedenlerle sınırlı düzeyde kalmaya devam etmektedir. Özel sektörün önünde bulunan engelleyici faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz:

** Kamu-özel sektör işbirliğini kolaylaştıracak hukuki alanda düzenleyici çerçeve eksikliği,*

* *Kötü planlanmış ihale ve sözleşme düzenlemeleri,*

* *Yüksek işlem maliyetleri,*

* *Politik riskler,*

**Kamunun söz konusu işbirliği modellerindeki tecrübe eksikliği (Aydın, 2011 Çerçeve 55, s:56-57, dönemin MÜSİAD Genel Sekreteri)*

Bu duruma karşı hükümetin ardarda açıkladığı önlem paketlerinin, ekonomide kısa vadede bir rahatlama sağlaması ümit edilmektedir. Ancak, ekonominin canlandırılması için bir taraftan birçok ekonomik tedbir alınırken, diğer taraftan da ekonomide bir istikrar sağlamak ve bunu sürdürülebilmek maksadıyla yapısal reformlara devam edilmesi öncelikli konular arasında yer almalıdır (Vardan, 2009 s:4),).

Madencilik, sosyal politikalar gibi konularda devletin eksik bıraktığı yönlerde vurgu yapıp, işletmelere sorumlu toplumsal inisiyatif rolü atfedilerek bu eksikliklerin giderilmesinde rol alması gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye’de, sosyal güvenlik şemsiyesi toplumun büyük çoğunluğunu kapsamasına rağmen, sosyal güvenlik, sosyal koruma ve gelir dağılımındaki adaletsizlik Türkiye’nin en önemli meseleleri arasında yer almaya devam etmektedir. Bu nedenle sosyal politika konusunda sürdürülen çalışmaların büyük bir kararlılıkla devam ettirilmesi gerekmektedir (Vardan 2009, s:5).

Öte yandan sosyal politikayı sadece devletin yürütmesini beklememek gerekir. Günümüz sosyal politika anlayışında ‘sorumlu toplumsal inisiyatif gündeme gelmektedir. Devlet, toplumsal sorunların bütünüyle yeteri kadar ilgilenememektedir (Vardan 2009, s:5).

Sonuçta bizler şunu gördük ki, bir ülkenin madenler bakımından doğal zenginliği, başarılı bir maden sanayinin kurulmasını garanti etmemektedir. Uygun

ve istikrarlı bir madencilik politikası ile işleyen güvenilir bir mali ve hukuki rejimin de bulunması gereklidir (Özdemir, 2008, s:3)

4.1.3. Ticari Çıkarını Koruma (Lobicilik)

İncelenen Çerçeve dergilerinden elde edilen bulgulara göre MÜSİAD ve üye iş adamlarını siyasi faaliyet yürütmeye yönelten nedenlerden bir diğeri de üye iş adamlarının ticari çıkarlarını koruma (lobicilik) düşüncesi olmuştur. Siyasi alanda faaliyet yürüten şirketler öncelikle bu faaliyetlerini tek başına mı yoksa diğer şirketlerle beraber mi yürüteceklerine karar vermek zorundadır (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Bir dernek çatısı altında bir araya gelen MÜSİAD ve üyelerinin gerçekleştirdikleri siyasi faaliyetlerden, ticari çıkarlarını korumak (lobicilik) kendi içinde üyelerin işbirliği yapması ve ilgili devlet organlarını etkileyerek devletin piyasadaki belirleyici rolünden korunma sağlanması şeklinde iki alt kategoriye ayrılmıştır. Üyelerin ticari çıkarlarını korumak amacıyla gerçekleştirilen girişimlerle üyelerin ekonomik etkinliğini arttırma, karşılaşılan bürokratik sorunları en aza indirme ve nihayetinde ekonomi, sanayi ve ticaretle ilgili yasal düzenlemelere etkileme söz konusudur. Merkezi ve yerel yönetimlerle iyi ilişkiler geliştirip üyelere yönelik muhtemel sorunların tartışılması, istihdam vergilerinin ve sanayide kullanılan elektrik fiyatlarının yüksekliği, perakende piyasaların düzeltilmesi ve hükümetin bu konuda yol haritası çıkarması ya da bazı sektörlerde yabancı sermaye payının sınırlandırılması gibi çeşitli konular bu yazıların konusu olmuştur. Bu konulara dikkat çekerken sadece birkaç şirket ve sanayici değil de üyelerin tamamının ve hatta daha geniş bağlamda küçük ve orta ölçekte faaliyet gösteren yerli sanayiciye avantaj sağlaması hedeflenmiştir.

Merkezi ve yerel yönetimlerde görev yapan kişilerle iyi ilişkiler geliştirip, üyelerin sorunları ve bu sorunlara çözüm önerilerinin getirilmesi gibi hususlar yazında yer almıştır. Örneğin;

Genel Merkez ve Şube Yönetim Kurullarınca, bölgenin mülki idareleri ziyaret edilerek tanışmalar yapılacak, samimiyet oluşturularak üyelerimize yönelik olabilecek muhtemel sorunlar tartışılacaktır. Bu idarelerin yapması gereken iyi hizmetlerde eksiklik varsa, bu konular hatırlatılacak ve bu idareciler merkezimize

davet edilerek üyelerimize konuşmalar yapması tesis edilecektir (Müsiad, 1993, s. 8).

İşletme giderleri arasında bulunan enerji, vergi gibi konulara yer verilip, enerji uygun şartlarda temininin sağlanması ya da vergi yükünün azaltılması yazılar aracılığıyla talep edilmiştir. Örneğin;

İstatistiklere göre Türkiye, OECD ülkeleri içinde kişi başına geliri en düşük ülkelerden biri olmasına rağmen Türkiye’de üretim maliyetleri içinde önemli yer tutan (Elektrik, akaryakıt, SSK primum ve vergi yükü) kalemlerinde gelişmiş batı ülkelerinden de, eski doğu bloku ülkelerinden de daha pahalı durumda. Sanayi maliyetlerinin seçilmiş bazı OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında arada dev bir uçurumun olduğu hemen fark ediliyor. İstihdam vergileri, sanayide kullanılan elektrik ve yüksek kükürtlü fueloil için Türk sanayicileri daha fazla bedel ödüyorlar. Böylesine yüksek maliyetler ile yabancı yatırımcıları ülkemize çekmemiz imkânsız olduğu gibi, yerli yatırımcıyı da yurt içinde tutmamız zorlaşmaktadır (Bolat, 2005, s. 6).

MÜSİAD olarak bu konuyu ele almaya karar verdiğimizde meseleyi tüm yönleriyle, uzmanlarla enine boyuna tartıştık. Ulusal enerji politikalarından, küresel enerji mücadelelerine, enerjinin tasarrufundan alternatif kaynaklara kadar birçok konu incelendi. Ancak hepsinden öte biz, hedefimizin merkezine yatırımcımız, girişimcimiz ve özel sektör temsilcilerinin enerji yatırımlarıyla ilişkisini koyduk (Kont, 2011, s. 3).

Sektörel düzenlemeler gündeme getirilip, özellikle küçük orta ölçekli işletmelere avantaj sağlayacak şekilde çözüm önerileri getirilmiştir.

Bugün gelinen noktada perakende piyasasını düzenlemek bir zaruret halini almıştır. Bu konudaki kanun çalışmalarının geçmişi 7 yıl öncesine kadar gitmesine rağmen, bir takım lobilerin baskıları yüzünden şu ana kadar bir sonuca ulaşamadı (Bolat, 2006, s. 6).

Yeni Düzenlemede Bunması Gereken Hususlar;

Bu gelişmeler karşısında devletin-hükümetin bir yol haritası belirleyiciliğine ihtiyaç vardır. İş piyasaya bırakılırsa, büyük sermaye ve teknoloji gücünün küçükleri öğütmesi kaçınılmazdır. Bunun sonucunda sosyal tahribatlar ortaya çıkabilir. Bu nedenle hükümet konuyla ilgili Büyük Mağazalar Kanun Tasarısını TBMM’de kanunlaştırarak, “Adil ve kuralları belirlenmiş bir rekabet alanı oluşturmalıdır. Bize göre perakende sektörü ile ilgili yeni düzenlemede olmazsa olmaz hususlar şunlardır:

- *Büyük mağaza ya da market açma, imar planlarında belirlenmiş yerlerde olmalı, bundan sonra meskûn alanlar dışında kurulmalıdır.*

- *Büyük mağazaların alım yaptıkları tedarikçilere yapacakları ödemeler belirli bir takvime (azami 60 gün) bağlanmalı. Büyük miktarlarda alım yapıldığı için istismarlar, tedarikçiyi iflas konumuna düşürecek kadar bunaltabilmektedir.*

- *Büyük mağazaların, kendi markalarını tedarikçiye yaptırmalarında, o ürün cirosunun % 20’sini geçmeme şartı getirilmelidir. Aksi halde üreticilerin markalaşma imkânı kalmayacaktır.*

- *Satın alım bedelinin altında zararına satış yapılamayacağı hükme bağlanmalıdır.*

- *Çalışma saatleri “sabah 09:00 – akşam 21:00 arasında” olmalı, “haftada azami 6 gün çalışma – 1 gün tatil” olmalıdır.*

- *Sergi parası, raf parası, anons parası vs. gibi astronomik ödemelerin tedarikçilerden talep edilmemesi sağlanmalıdır.*

- *3000 m2 üzerinde olan market ve alış veriş merkezlerinde, ibadet için uygun büyüklükte bir mekân tahsis edilmesi zorunlu hale getirilmelidir.*

- *Perakendeye gelen yabancı sermayeye karşı temkinli olunmalıdır. Bu konuda diğer bazı ülkelerdekine benzer şekilde asgari yatırım tutarı ve istihdam miktarı gibi belirli kriterler getirilebilir. Çünkü perakende sektörüne gelen yabancı yatırımın sermayesi düşük, ama yüksek kârlılık, hızlı büyüme ve nakit para girişi*

gibi çok cazip avantajları bulunmaktadır. Bu konuda yerel marketlerin de birleşmesi çok önemli ve elzemdir.

Bu hükümlerin yer alacağı yeni mevzuat; organize perakendeciler ile tedarikçi –üreticiler ve organize perakendeciler ile geleneksel tedarikçiler arasındaki oyun alanını daha adil ve rekabete uygun bir hale getirecektir (Bolat, 2006, s. 7).

Yabancı yatırıma bazı şartlar ya da sektörel sınırlamalar getirilerek yerli sanayicinin lehine kararlar alınması ve dışa bağımlılığın azaltılması talep edilmiştir.

Sonuç olarak, MÜSİAD doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomisi için faydalı olduğunu düşünmekle beraber, bu yatırımların devlet ve hükümet tarafından ekonominin rekabetçi bir yapıya kavuşması ve geleceğin sektörlerinin tespiti açısından belirli sektör ve bölgelere yoğunlaştırılarak desteklenmesinin gerekliliğine inanmaktadır. “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” anlayışı ile bugün herkesin istediği sektörde istediği yere yatırım yapma özgürlüğü dünyanın en gelişmiş ülkelerinde dahi yoktur. ABD hükümeti ve Kongresi Dubai liman şirketinin ABD’nin limanlarını devralmasına karşı çıkmış ve engellemiştir. Yine geçen yıl, AB içerisinde enerji ve finans sektörlerinde bu tür birçok engelleme ve yasaklamalar stratejik nedenlerle gerekçelendirilmiştir. Biz, özellikle bankacılık sektöründe yabancı sermaye payının %30’ları aşmaması için sınırlandırılması gerektiğini düşünüyoruz. Ülke ekonomisine üretim, katma değer, istihdam ve döviz kazandıracak doğrudan yabancı yatırımlara evet, ancak ülke ekonomisini kurutan sıcak para girişlerine ise dur denilmesi gerektiğine inanıyoruz (Bolat, 2006, s. 5).

Küresel rekabette sanayicimizin ve üreticimizin güçlü olması adına, cari açığımızın en önemli sebeplerinden birisi olan dışa bağımlılığın engellenmesi, ülkemizin ve vatandaşlarımızın hayat standartlarının artırılması için enerji politikalarımızda ortak akıl ve işbirliği ile çevreye zarar vermeden tüm potansiyelimizi kurulu güç haline dönüştürmemiz ve kendi elektriğimizi üretmemiz gerektiğine inanıyoruz ve bunu başarabilecek güce sahip olduğumuz biliyoruz. İnanıyorum ki, bu süreçte kendi teknolojisini üreten bir Türkiye olarak hedeflerimize en kısa zamanda ulaşacağız (Kont, 2011, s. 3).

2011'i yeni karşıladığımız şu günlerde, MÜSİAD olarak, bu yılı en verimli ve en bereketli şekilde değerlendirebilmek için şimdiden hızlı çalışmalara başladık. Nitekim, geleneksel olarak yaptığımız gibi, geçtiğimiz yıl içinde de ülkemizin gelişmesine katkı sağlayacağını düşündüğümüz çeşitli alanlardaki araştırma raporlarını yayımlamayı sürdürmüştük. Ortaya koyduğumuz bu çalışmalardan özellikle ikisine yönelik de çok olumlu tepkiler aldık. Bunlardan ilki; Türkiye'nin son on yılına ışık tutan Yükselen Değer Türkiye adlı raporumuzdu. Bu çalışma, politikacı, bürokrat, akademisyen, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve sanatçılar olmak üzere birçok farklı alan ve disiplinden gelen kişilerin ortaya koydukları Türkiye profillerinin bir derlemesi niteliğindedir. İkinci önemli araştırma raporumuz ise, çalışmaları uzun süredir devam eden Türkiye'nin Tarımsal Gücü ve Geleceği adlı kitabımızdı. Elazığ'da yapılan bir tanıtım ile geniş bir yankı uyandıran bu yayının, Türkiye'nin tarımdaki potansiyelinin farkına varılmasına büyük katkı sağladığına inanıyoruz (Vardan, 2011, s. 4-5).

4.1.4. Rekabet Gücünü Artırma

MÜSİAD'ı siyasi faaliyet yürütmeye yönlendiren bir diğer faktör ise üye sanayi kuruluşlarının rekabet gücünü arttırmaktır. Bu amaçla enerji politikalarının belirlenmesi, işletmelere verimli ve dünya fiyatlarında enerji girdisi sağlanması, hem enerjide hem de diğer ekonomik süreçlerde dışa bağımlılığın hükümet tarafından azaltılması ve iş dünyası – üniversite ya da kümelenme gibi birlikteliklerle rekabetin geliştirilmesine katkı sağlanması vurgulanmıştır. Rekabeti artırma düşüncesi ile üye sanayi kuruluşların serbest piyasa ekonomisiyle yatırım ve üretim maliyetlerini düşürecek enerji fiyatları, nitelikli insan kaynağı yetiştirilmesi gibi avantajlar sağlanması hedeflenmiştir. Böylelikle üye iş adamlarının üretim faaliyetlerini kolaylaştırarak genel ekonomik seviyelerinde artış sağlamak ve sahip oldukları şirketlerin büyümesi hedeflenmiştir. Siyasi faaliyetlere katılan şirketlerin büyüklüğü aynı zamanda siyasi gücün de bir göstergesidir (Hillman, Keim, & Schuler, 2004). Bu büyümeyle beraber siyasi faaliyetlerde daha fazla söz sahibi olması (siyasi faaliyet kaynağını arttırması) ve her hangi birinin yapacağı faaliyetin diğer üyelere de avantaj sağlanması istenmiştir.

Girdi maliyetlerini azaltarak, şirketlere rekabet üstünlüğü sağlayacak düzenlenmelerin yapılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Örneğin,

Türkiye gibi kalkınmasını sürdürülebilir hâle getirmek için sürekli yatırım yapan ülkeler için durum daha kritik bir öneme haizdir. Zira enerji ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınması için temel girdiyi oluşturmaktadır. Bu münasebetle kalkınmakta olan ülkeler enerji politikalarını son derece iyi belirlemek durumundadır. Ekonomik kalkınma yolunda ihracat artışını sağlıklı kılmanın temel unsurlarının başında, verimli ve dünya fiyatlarında enerji girdisi sağlamak gelmektedir. Enerjide yüksek verimliliği sağlayamayan sanayi kuruluşları, ne dünya pazarında rekabet edebilmekte, ne de emek gücüne gerektiği oranda refah sunabilmektedir. Küresel rekabette, sanayimizin ve ekonomimizin gelişerek ayakta kalması için sürdürülebilir, güvenilir ve kaliteli enerji sağlanması şarttır (Bolat, 2008, s. 4).

Özetle, enerjideki bağımlılığı en aza indirmek için, ülkemiz kaynaklarından en iyi şekilde yararlanmak durumunda olduğumuz açıkça görülmektedir. Ayrıca özel sektörün rakiplerine karşı rekabet gücünü kaybetmemesi, üretim girdilerindeki maliyetleri ile doğrudan ilgilidir. Bu sebeple enerji arz güvenliği kadar, enerjinin uygun maliyeti de son derece önemlidir (Bolat, 2008, s. 5).

Dünyanın bugün itibariyle 17. büyük ekonomisi olan Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda dünyanın ilk 10 arasına girmesinin yolu, ekonomisinin rekabetçi olmasından geçmektedir. Bu noktada kümelenme politikası, ülkemiz ve ülkemizdeki firmalarımızın rekabet gücünün artması açısından önemli bir araçtır (Vardan, 2009, s. 4).

Özel sektör ile devlet kurumları ve üniversiteler arasında ilişkiler geliştirerek şirketlerin rekabet gücünü arttırmak hedeflenmiştir.

Türkiye'de iş dünyası-üniversite işbirliği modeline geçilmesi fikirleri 1980 sonrasında Türkiye'nin dünyaya açılma sürecinin bir sonucu olarak zaruri hale gelerek ortaya çıkmıştır (Büyükdede, 2010, s. 3).

Küreselleşme sürecinin doğal bir sonucu olarak rekabet unsuru gerek firmaların gerekse ülkelerin bütün olarak birinci gündemine taşınmıştır. İşte bu dönemde Türkiye ekonomisi tekrar iş dünyası üniversite entegrasyonuna kilitlenmiş, yüksek katma değer üzerine yoğunlaşmıştır. 2003 yılında bu hususta kamu teşvikleri ve ilgili bakanlığın bu konudaki çalışmaları artırılmıştır (Büyükdede, 2010, s. 3).

İşte bu doğrultuda, ülkemizin 2023 yılında hedeflediği dünyanın en büyük 10. ekonomisi olma yolunda atacağı en önemli adımlardan birisi, şüphesiz -Çerçeve dergimizin 53. sayısının ana teması da olan- iş dünyası ve üniversite arasındaki işbirliği uygulamaları olacaktır. Bu minvalde, ufukları geliştirecek iş dünyası ve üniversite evliliğinden Türkiye adına katma değer doğacaktır. Bu duygu ve düşüncelerle daha önceki sayılarımızda olduğu gibi Çerçeve dergimizin bu sayısının da ülkemizin gelişmesine yararlı olacağını ümit ediyorum (Vardan, 2010, s. 5). Genel Başkan MÜSİAD

Küresel rekabette sanayicimizin ve üreticimizin güçlü olması adına, cari açığımızın en önemli sebeplerinden birisi olan dışa bağımlılığın engellenmesi, ülkemizin ve vatandaşlarımızın hayat standartlarının artırılması için enerji politikalarımızda ortak akıl ve işbirliği ile çevreye zarar vermeden tüm potansiyelimizi kurulu güç haline dönüştürmemiz ve kendi elektriğimizi üretmemiz gerektiğine inanıyoruz ve bunu başarabilecek güce sahip olduğumuz biliyoruz. İnanıyorum ki, bu süreçte kendi teknolojisini üreten bir Türkiye olarak hedeflerimize en kısa zamanda ulaşacağız (Kont, 2011, s. 3)

4.1.5. İdeoloji ve Kültürel Arka Plan

Her hangi bir sınıf ve gruba üye kişiler arasında oluşan kimlik ise maddi olarak oluşmuş olmasının yanı sıra bir algı ve düşünce birlikteliği gerektirir (Swartz, 2011). Bu birlikteliklerle aynı gruba dahil olan kişiler ortak bir amaç doğrultusunda faaliyet yürütürler. Genel olarak algı ve düşünce birlikteliğinden söz edebileceğimiz MÜSİAD ve üyeleri tarafından gerçekleştirilen siyasi faaliyetleri etkileyen diğer faktör ise üyelerin sahip olduğu ideoloji ve kültürel arka plan benzerliğidir. Bir grubu oluşturan ve bir araya getiren benzer tutumlar, değerler,

amaçlar veya tercihlerin varlığıdır. Bu grupları bir araya getiren benzerliklerle ilgili hükümet faaliyetleri ve bunun etkileri bu grupları siyasi hayatla alakadar etmiş ve onları siyasi olarak aktif hale getirmiştir (Robert H. Salisbury, 1987). MÜSİAD özelinde siyasi faaliyetler incelendiğinde benzer ideoloji ve kültürel arka plana, aynı inanç ve ideallere sahip üyelerin bir araya gelmesi ile hareket kabiliyeti artmıştır. Makro (ulusal ve uluslararası) bağlamda ise benzer inanışlara sahip olunan İslam ülkeleri ya da hem inanış hem kültürel benzerliklerin bulunduğu Türkî Cumhuriyetlerle iş birliği yapılmış hem de uluslararası pazarlarda faaliyet kabiliyeti arttırılmıştır. Çerçeve dergisinde konu edilen yazında devletin milleti ve inançlarıyla bir bütün içerisinde olması gerekliliği, toplum katlarını eşitlikçi bir dağılımın yapılması, daha geniş toplumsal kesimlerin ekonomik ve siyasi sistemle daha yakın etkileşime girmesi gibi vurgularla mikro bağlama dikkat çekilmiştir. Siyasi ilişkilerde yaşanan yakınlaşmanın ticari ilişkilerin gelişmesine olan katkısı, ortak kültür ve değerlerin bulunduğu İslam ülkeleriyle AKP hükümetlerinin izlediği dış politikalara ve bunların geliştirilerek devam ettirilmesi gerekliliğine, benzer ideolojik ve kültürel arka plan sayesinde, bu ülkelerle ticari ilişkilerin daha hızlı geliştiği ya da devletin, yerli sanayici ile yabancı devlet iş adamları arasında iletişimi güçlendirecek hukuki ve altyapı imkânlarının oluşturulması vurgusu ile de uluslararası bağlamda benzer kültürel ve ideolojik arka plana dikkat çekilmiştir.

İnançlar etrafında bir bütünlük sağlanabileceği, ahlaki ve dini değerlere vurgu yapılarak ekonomik sistemin şekillenmesi şeklinde bir örneklik oluşturulması dile getirilmiştir.

MÜSİAD'ın 5. Olağan Genel Kurulu'nu idrak edeceğimiz şu günlerde ümidimiz, devletin milletiyle, inançlarıyla bir bütünlük içinde dünyadaki gelişmeler ışığında doğal önderi olduğu İslam coğrafyasında, kendi iç kalkınması ve sosyal ahengi ile örnek bir ülke olarak, yüksek teknolojiyi yüksek ahlaki değerlerle birleştirerek dünya sistemine örnek olması (Yarar, 1996, s. 5).

Türkiye'de yerli girişimciliği koruma ve geliştirme politikalarının başlangıcını, Hayriye Tüccarlarına dayandırıyor (Dolu, 2005, s. 5).

Ekonomi sistemimiz, kutsal dışı alandan kutsala- alana □ ekilemediği sürece, kalkınmamızın rasyonel, verimli ve toplum katlarına adil-eşitlikçi bir nitelikte dağılımı mümkün olamayacaktır. Kendi değerlerimize dönmek suretiyle oradan bir şeyler kazanma zarureti şu anda karşımıza □ çıkmış bulunmaktadır. MÜSİAD gibi kuruluşlar, bu tür bir geleneğe başvurmayı tarihi bir görev kabul etmiş görünmektedir (Dolu, 2005, s. 5).

Özellikle Müslüman ülkeler ve benzer dini, kültürel özelliklere sahip olunan Türki devletlerle ham devletler boyutunda hem de girişimciler boyutunda iş birliği geliştirilmesi önerilmiştir.

Aslında biz Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği olarak bu bölgede demokrasi ve ekonomik özgürlükle gelecek yaşam standartlarındaki gelişimin bir paydaşı olmak istiyoruz. Bu bölge bizim için kardeşlerimizin yaşadığı ortak kültür ve değerlerimizin olduğu önemli bir coğrafyadır ve bugün bizlere düşen, yaşanan elim olaylara sessiz kalmamak, toplumların iradelerinin hâkim olduğu bir yönetim anlayışına ulaşılmasında katkı sağlamak ve sonrasında tüm bu bölgede birlikte büyümek için tüm alanlarda özellikle finans, sağlık, eğitim ve ulaşım alanında en hızlı ve sağlıklı bir şekilde gerekli entegrasyonları sağlamak olacaktır. Türkiye ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri arasında bu işbirliği, dayanışma ve güç birliğinin yakalanması için tabii ki en başta işadamlarımıza baş aktörler olarak büyük sorumluluk düşmektedir (Kont, 2011, s. 2)

Sonuç olarak, arzumuz, bölgede özlemi çekilen adil, halkın kendisini ifade edebildiği, kendisini baskı altında hissetmediği demokratik bir düzenin kısa bir süre zarfında tesis edilebilmesi ve ülkelerin bu süreçten güçlü bir şekilde sıyrılabilmesidir. Bu gerçekleştiği takdirde, Türkiye'nin bölge ile ticari ilişkileri yeniden canlanacak, orta ve uzun vadede sürekli surette artacaktır (Vardan, 2011, s. 4).

Bu durum “Türkiye Deneyimini” akla getirmiştir. “Türkiye deneyimi”, bu yüzyılın ikinci yarısında demokratikleşme yönünde ilerleyen siyasal süreç ile beraber Türkiye’de daha geniş toplumsal kesimlerin ekonomik ve siyasi sistemle daha yakın temas etmesini sağlamasıdır. 1980’lerde hızlanan bu süreç son on yıllık

dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi'yle (AK Parti) doruk noktaya ulaşmıştır. Bu süreç sonunda “çevre” olarak tanımlanan kesimler siyasal ve ekonomik alanda kendine yer bulabildiği gibi, artık ülkeye yön verir konuma gelmiştir. İşte bu durum Türkiye deneyimini oluşturmaktadır. Türkiye siyasi yapı ve kültürünün bir sonucu olarak sistem dışı kalan kesimleri sisteme çekebilmesini bilmiştir (Orhan, 2011, s. 24).

Türkiye ve MENA ülkelerinin, Arap Baharı öncesinde de, ülkeden ülkeye farklılaşsa da iktisadi ve siyasi ilişkilerin iyi konumdaydı. Bunun önemli nedeni 2002'den beri AK Parti hükümetlerinin izlediği dış politikanın olumlu etkisidir. Ayrıca, bunda kültürel ve coğrafi yakınlığın da payı vardır. Bölge ülkeleri ile Türkiye arasındaki iktisadi ilişkilerin iki boyutu vardır. Birincisi ihracat, ikincisi ise ithalattır. Türkiye'nin ihracatının en fazla olduğu bölge ülkesi, Irak'tır (Genç, 2011, s. 54).

Bir sivil toplum kuruluşu olarak MÜSİAD “İnsana insan olduğu için değer veren” bir anlayışa sahip olduğunu her zaman vurgulamaktadır. Bu anlayışa göre insanın hangi değerlere ve inanca sahip olduğu burada önemini yitirmekte ve “önce insan” fikri ön plana çıkmaktadır. Değişik inanç ve kültürel zenginliklere sahip insanların, örneğin İstanbul'da birbirlerinin haklarına saygı göstererek yüzyıllardır barış içinde yaşamaları bu düşüncenin bir eseridir. Türk insanı, birlikte yaşadığı diğer dinlere mensup insanlara gösterdiği hoşgörüyü ve saygıyı bu inancın etrafında kanıtlamıştır her zaman (Esim, 2010, s. 3).

Ülkenin tarihi, kültüre değerlerine yatırım yapılmasını ve bu yatırımların işletmelere katkı sağlayabileceği vurgulanmıştır. Örneğin,

Kültürün ekonomik olarak değer kazandıracak faaliyetlere dönüşmesi için ise becerikli girişimcilere ihtiyaç olduğu aşikârdır. İş dünyası olarak sahip olduğumuz kültürel değerlerin önce farkında olmak ve sonra bunun ekonomiye nasıl bir katkı sağlayacağını düşünmek ve araştırmak özel bir çaba gerektiriyor (Vardan, 2010, s. 4).

Özellikle işadamlarımızın, kültür alanının ülkemizde çok yeni ve nitelikli girişimcilerini bekleyen bir alan olduğunu görmesini umut ederek bu sayıyı hazırladık. Kültürden para kazanılabileceğini ve dahası kültüre yatırım yapılabileceğini işadamlarımıza göstermek istedik. Çerçeve dergisinin elinizdeki sayısı, bu sebeple öncelikli olarak “kültür ekonomisi nedir?” sorusu üzerinden ilerlemeye çalıştı. Soruları cevaplandırırken de akademisyenlerimizden, sanatçılarımızdan, bürokratlarımızdan ve işadamlarımızdan faydalandık; her birinin görüşü bizim için ayrı ayrı önemliydi (Vardan, 2010, s. 4).

Sonuç olarak, bugün belli bir aşamaya ulaşan ilişkiler, kurumsallaşan özel sektör eliyle daha ileriye taşınacak ve kalıcı hale getirilecektir. Zira ülkelerin kalkınması bile dinamik, girişimci ve rekabet kapasitesine sahip, güçlü bir özel sektör sayesinde gerçekleşmektedir. Karar sürecine daha aktif katılan işadamları, daha somut ve hedefe yönelik girişimleri kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır. Bu sayede gelineyen yeni noktada devletlerin, işadamları arasındaki iletişimi güçlendirecek hukuki ve altyapı imkânlarını oluşturması kolaylaşacaktır. Bu vesileyle, bu yıl MÜSİAD ev sahipliğinde gerçekleştirilen 12. IBF Kongresinin, 12. MÜSİAD Uluslar arası Fuarının ve İslâm Ülkeleri Arasında Ticaretin Geliştirilmesi konu başlığını inceleyen Çerçeve dergisinin, bilgi paylaşımı ve ticari ilişkilerin önünü tıkayan engellerin aşılmasına ve ortak duygu düşüncelerin gelişmesine katkı sağlamasını umut ederim (Vardan, 2008, s. 5).

2000’li yıllardan sonra özellikle 58, 59 ve 60. hükümetlerde, yani dış ticaretle (ihracatla) büyümeyi kendisine ekonomik bir hedef olarak koyan Ak Parti iktidarlari döneminde, hem komşu ülkelerle hem de İslâm ülkeleriyle ticarette diğer ülkelere nazaran daha hızlı bir artış trendi yaşandığını görüyoruz (Bayramoğlu, 2008, s. 47). MÜSİAD eski Genel Başkanı ve AK Parti Rize Milletvekili

AK Parti’nin iktidara gelmesiyle dış politikada komşu ülkelerle yakın ilişkilerin geliştirilmesi stratejisi çerçevesinde ikili ilişkilerin seyrinde bir dönüm noktası yaşanmış, siyasî ilişkilerde yaşanan yakınlaşma ticarî ilişkilerin de gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Bunun neticesi olarak da, komşu ülkelerin Türkiye’ye olan ilgisi artmıştır (Özgün, 2008, s. 76). MÜSİAD Araştırmalar ve Yayın Yöneticisi

4.2. Sonuç

Şirketlerin politika ile ilgili strateji ve uygulamaları olarak adlandırılan ve devletin/hükümetin gücünü kullanarak avantaj sağlama stratejileri (Hillman & Hitt, 1999) olan kurumsal siyasi faaliyet (Corporate Political Activity) Baysinger tarafından şirketlerin kendi çıkarları doğrultusunda hükümet politikalarını şekillendirme girişimi olarak tanımlanmıştır (Baysinger, 1984). Birçok sektörde şirketlerin politik alanda faaliyet gösterip bu faaliyetlerinden kendileri için avantaj elde etmeleri şirketlerin pazardan elde edecekleri avantajdan daha az önemli değildir (Hillman & Hitt, 1999). Bu açıdan hemen hemen her sektörde faaliyet gösteren sanayici ve iş adamı üye profiline sahip olan MÜSİAD için de siyasi faaliyette bulunmak önem arz etmektedir.

Şirketlerin pazar dışında yaptıkları faaliyetlerden oluşan ‘kurumsal siyasi faaliyet şirket performansı ve hisse değerleri bakımından önemli göstergelerden biri haline geldiği (Özer & Alakent, 2012) günümüzde MÜSİAD ve üye iş adamları/şirketler de bu yolla performansını arttırmaya çalışmıştır. Yapılan bu araştırmanın bulgularına dayanarak Türkiye’de 4 binden fazla sanayici ve iş adamını bir araya getiren bir dernek olarak MÜSİAD’ın siyasi faaliyet yürütmesine neden olan belli başlı 5 faktör elde edilmiştir. Bunlar sırasıyla uluslararası piyasalara eklenme, devlet politikalarının etkin olmayışı, ticari çıkarını koruma-lobicilik, rekabet gücünü artırma, ideolojik ve kültürel arka plan şeklindedir.

Görüldüğü gibi MÜSİAD ve üyelerinin siyasi faaliyet yürütmelerine etki eden faktörler genel olarak üyelerinin genel ekonomik seviyelerinde artış hedeflemektedir. Başka bir ifadeyle siyasi faaliyetlerde bulunarak devleti/hükümeti etkilemeye yönelten esas neden bu derneğe üye olan kişi ve kurumların beklentilerini karşılayacak faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda incelenen Çerçeve dergilerinde bulunan yazılarda, derneğin esas faaliyet alanında bulunmayan merkezi ve yerel yöneticilerle etkileşime girilip, üyelerin sorunlarının tartışılması (Erol Yazar) Türkiye ekonomisine rekabetçi bir hüviyet kazandırılması (Ömer Cihad Vardan), ulusal enerji politikalarına dair öneriler (Ergun Kont) perakende sektörü ile ilgili yapılacak olan yeni düzenlemede bulunması gereken hususlar (Ömer Bolat) gibi yazılarla paydaşlarının devletten beklentilerini ve bu

beklentilerinden olumlu sonuçlar elde etmeleri düşünülmüştür. Böylece dernek üyeleri tarafından MÜSİAD'a siyasi bir rol atfedildiği ve derneğin biçilen bu role uygun davranarak doğal faaliyetlerinin dışına çıktığı sonucuna varılmaktadır.

Şirketlerin ekonomik gelişmişliğini tamamladıktan sonra aynı sektörde faaliyet gösteren rakipleri ile siyasi rekabete başladıklarını ve hükümetlerin şirketler açısından rekabet edebilme araçlarından biri haline geldiğini söylemiştir (Hillman & Hitt, 1999). 1900'lerin başından günümüze kadar ki hükümetler tarafından yerli bir iş adamı grubu yaratılması çabalarının (Buğra, 2010) devam ediyor oluşu MÜSİAD'ın siyasi faaliyetlerinde bir yandan önünü açmıştır. Keyman ve Koyuncu (2005) de bu konuda özellikle 1990 yılından günümüze (piyasa ekonomisine geçişin de etkisiyle) TÜSİAD, MÜSİAD ve SİAD gibi farklı toplumsal vizyon ya da vatandaşlık iddiaları ile birinden diğerine değişen kurumsal stratejilere sahip ticari örgütlerin Türkiye ekonomisinin ve demokrasisinin seyrine yönelik toplumsal talepler üzerinde etkili olduğuna dikkat çekmiştir. MÜSİAD ve benzeri kuruluşlar toplumsal (üyelerinin de yer aldığı) talepler doğrultusunda hükümet üzerinde baskı kurma yoluyla ve üyeler nezdinde değer kazanmışlardır.

Türkiye'de her ne kadar devlet/hükümet eliyle yerli sanayici gözetilmeye çalışılmışsa da şirketlerinin faaliyet gösterdiği pazarın dışında gerçekleştirdiği faaliyetler büyük oranda piyasa koşullarının değil de devlet /hükümet kontrolünde kalan alanlardır. Şirketler bir yandan normal ekonomik ticari faaliyetlerine devam ederken aynı zamanda siyasi faaliyetlerin ve stratejilerini de yürütmüşlerdir. Şirketlerin pazar içi ve finansal performanslarının yanı sıra çeşitli çalışmalarda da (Baron 1995, Getz 2001, Hillman, Keimand, Douglas & Schuler 2004, Özer & Alakent 2012) belirtildiği üzere şirketlerin pazar dışı faaliyetleri de şirketlerin karlılığı ve sürekliliği açısından önem arz etmektedir. Buradan hareketle MÜSİAD ve üye şirketler karlılıkları arttırmak ve sürekliliklerini sağlamak için, devlete/hükümete ait alanlarda devleti yönlendirecek söylemlerle, üyelerinin çoğunluğunu oluşturduğu küçük ve orta ölçekli işletmelere avantaj sağlayacak hususlara vurgu yaparak dış politika, enerji politikası gibi konularda devleti/hükümeti yönlendirmeye çalışmıştır.

Ayrıca Şirketlerin siyaset yapıcılarıyla olan ilişkileri şirketlerin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayacak kamu politikalarına etki etmelerine olanak tanıyabilir (Hillman & Hitt, 1999) gerçekliğinden yola çıkarak MÜSİAD ve hükümet yetkilileri arasındaki ilişkiler siyasi faaliyet yürütmelerinde önemli derecede etkili olmuştur. MÜSİAD'ın kurulduğu tarih olan 1990'dan 2002'ye kadar Refah-Yol hükümeti hariç- çok yakın etkileşim sergilediği söylenemez. Ancak özellikle 2000 sonrası AKP hükümetleri dönemlerinde MÜSİAD ve üyeleri ile hükümet arasındaki ilişki daha fazla göze çarpmaktadır. Şöyle ki teşkilatlanma açısından AKP, MÜSİAD tabanından istifade ederken, 20 tane MÜSİAD üyesi sanayici 2002 yılında AKP milletvekili olarak parlamentoya katılmıştır (Gümüşçü & Sert, 2009). Aynı şekilde 2007 seçimlerinde de bazı MÜSİAD üyelerinin milletvekili oluşu bu organik ilişkiyi (Başkan, 2010) destekler niteliktedir. Siyasi faaliyet yürüten grupların bu faaliyetlerinde başarılı olmaları çokluk/çoğunluk durumunda olmalarıyla da açıklanabilir ancak daha çok bu grupların etkinliği, hükümet yetkilileri ile olan ilişki biçimleri gibi özellikleri ile yakından ilgilidir. Yukarıda bu ilişkinin görünür kısmıyla detaylandırıldığı üzere MÜSİAD ve AKP hükümetleri arasındaki bu organik ilişki, MÜSİAD üyelerinin siyasi faaliyetlerinden avantaj sağlamalarını kolaylaştırmıştır.

4.3. Araştırmanın Kısıtları, Tartışma ve Öneriler

Araştırmanın kısıtlarına gelince bunlardan ilki örneklem sayısının az olmasıdır. Daha genellenebilir ve geçerli sonuçlara ulaşmak için araştırma verilerinin daha geniş kapsamlı olması gerekmektedir. Örneklemen temsil gücünün daha fazla olması için araştırma çerçevesinde daha fazla MÜSİAD yayınına (bülten, rapor vb.) başvurulabilir. Öte yandan araştırma Çerçeve Dergisi'ndeki yazılara dayandığı için elde edilen veriler nesnel olmaktan bir dereceye kadar uzaktır. Bu sebepten dolayı araştırma verileri aranan içeriğin özelliklerini ne kadar yansıttığı tartışmaya açıktır (Braun ve Clarke, 2006). Ayrıca araştırmanın bir de zaman kısıtı vardır. Veri setlerinin kodlamalara ve kategorilere dönüştürülüp bunlardan kapsamlı ve özgün, çapraşık olmayan, birbiriyle örtüşmeyen temalara geçmek oldukça geniş bir zaman gerektirmektedir (Braun ve Clarke, 2006). Diğer yandan belirlenen bu temaların tamamen araştırmacının yargısına ve yorumuna bağlı olması da araştırmanın nesnelliğini kısıtlamaktadır. Daha sonraki

araştırmalarda metin incelemesinin yanı sıra MÜSİAD çalışanlarıyla, Çerçeve Dergisi çalışanlarıyla ve üye işadamlarıyla yüz yüze görüşme yapılarak araştırma farklı veri toplama ve analiz yöntemleri (triangulation) ile de genişletilebilir (Myers, 2013).

Hillman ve Hitt tarafından şirketlerin politika ile ilgili strateji ve uygulamaları olarak adlandırılan ve devletin/hükümetin gücünü kullanarak avantaj sağlama stratejileri olan kurumsal siyasi faaliyet tanımı, şirketlerin faaliyette bulunduğu ülkelerin içinde bulundukları devletin yapısı (geleneğini) göz ardı etmektedir. Oysaki devletin kaynakları ve gücü, ekonomik gruplarla devlet arasındaki ilişki biçimini etkilemektedir (Stigler, 1971). Yani şirketlerin siyasi faaliyetleri salt şirket tarafından uygulanan mekanik bir süreç değil aynı zamanda devlet yapısıyla yakından ilgilidir. Örneğin güçlü bir devlet yapısı ve geleneği olan ülkelerde şirketler kurumsal siyasi faaliyet uygulamalarından görece devlet yapısı ve geleneği zayıf olan ülkelere göre daha az avantaj sağlamaları kaçınılmazdır. Ayrıca bu araştırma bağlamında karşılaşılan ve tanımlamada eksik gözüken bir diğer unsur da sermaye yapısı (yerli-yabancı) da şirketlerin kurumsal siyasi faaliyet düzeyini etkileyen faktörlerdendir. Şöyle ki Türkiye’de devletin yerli bir iş adamı grubu (sermayedar) oluşturma düşüncesi (Buğra, 2010) Türk şirketlerinin siyasi faaliyet yürütmelerinin önünü açarak kolaylaştıran unsurlardan olmuştur.

Bu araştırma birlikte siyasi faaliyet gösteren bir dernek olarak MÜSİAD’ın süreli yayını olan Çerçeve Dergisini incelemiş olup, bu konuya Türkiye’de aynı sektörde faaliyet gösteren şirketlerin bir araya gelerek oluşturdukları sektörle ilgili hükümeti devleti etkileme girişimleri incelenebilir. Böylece aynı faktörde faaliyet gösteren şirketlerin siyasi faaliyet uygulamaları sektörel anlamda da genellenebilir ve bu yönüyle kurumsal siyasi faaliyet kavramına katkı yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akkan, F. (2004, Temmuz). Yayınlanmamış Y.L. Tezi. *Türk Dış Politikasında Baskı Grupları: Tüsiad Örneği*. Trabzon: KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alkan, H. (1998). Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Türkiyede Baskı Grupları: Siyaset ve İş adamı Örgütlenmeleri Tüsiad-Müsiad*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Antonio, R. J. (2003). “Karl Marx”. G. R. (Ed.) içinde, *The Blackwell Companion to Major Social Theorists* (s. 93-131). Oxford: Blackwell Publishing.

Atlı, A. (2011). Businessmen as Diplomats: The Role of Business Associations in Turkey’s Foreign Economic Policy. *Insight Turkey*, 13 (1), 109-128.

Babacan, A. (2012). *Binyılın Sonu: 28 Şubat*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Babacan, M. (2012). The Nature of Lobbying and Regulation in Turkey. *Afro Eurasian Studies*, 1 (1), 173-194.

Balı, R. N. (2002). *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Barley, S. R. (2010). Building an Institutional Field to Corral a Government: A Case to Set an Agenda for Organization Studies. *Organization Studies*, 31 (6), 777–805.

Baron, D. P. (1995). Integrated strategy: Market and nonmarket components. *California Management Review*, 37(2) 47-67.

Barron, A. (2013). Exploring the actions of Government Affairs Managers during economic and financial crises—an exploratory study in the European Union. *Journal of Public Affairs*, 13 (1), 61-71.

Barron, A. (2011). The Impact of National Business Cultures on Large Firm Lobbying in the European Union: Evidence from a Large-Scale Survey of Government Affairs. *Journal of European Integration*, 33 (4), 487-505.

Başkan, F. (2010). The rising Islamic business elite and democratization in Turkey. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12 (4), 399-416.

Bayramoğlu, A. (2008). İslâm Ülkeleriyle İlişkiler Sıcak Tutulmalı. *Çerçeve* (48), 46-52.

Baysinger, B. (1984). Domain maintenance as an objective of business political activity: An expanded typology. *Academy of Management Review* , 248–258.

Bolat, Ö. (2005). Anadolu'ya Dönüş Muhteşem Olabilir. *Çerçeve* , 6-7.

Bolat, Ö. (2006). Perakende ‘Organize’ Olmalı. *Çerçeve* (38), 6-7.

Bolat, Ö. (2008). Sürdürülebilir ve Güvenilir Enerji Arzı Sunulmalıdır. *Çerçeve* (48), 4-5.

Bolat, Ö. (2006). Yabancı Sermayeye Bakış. *Çerçeve* (40), 4-5.

Bora, T. (2001). Türkiye'de Meslek Kuruluşları: Kamu, Sivil ve Milli'nin Muğlak Kesişim Alanı. *Türkiye Sivil Toplum ve Milliyetçilik* (s. 265,310). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

Bourdieu, P. (2011). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. J. Richardson içinde, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (s. 241 - 258). Greenwood: New York.

Bradley, E. H., Curry, L. A., & Devers, K. J. (2007). Qualitative Data Analysis for Health Services Research: Developing Taxonomy, Themes, and Theory. *Health Research and Educational Trust* , 1758 - 1772.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* , 77 - 101.

Broadbent, J. P. (2000). Social capital and labor politics in Japan: Cooperation or cooptation? *Policy Sciences* , 307 - 321.

Buğra, A. (1998). Class, Culture, and State: An Analysis of Interest Representation by Two Turkish Business Associations. *International Journal of Middle East Studies*, 30 (4), 521-539.

Buğra, A. (2010). *Devlet ve İş Adamları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Buğra, A. (2002). Labour, Capital, and Religion: Harmony and Conflict among the Constituency of Political Islam in Turkey. *Middle Eastern Studies*, 2 (38), 187–204.

Büyükdede, H. (2010). Yeni Bir Model: İş Dünyası-Üniversite İşbirliği. *Çerçeve* (53), 3.

Calhoun, C. (2000). Pierre Bourdieu. G. Ritzer içinde, *The Blackwell Companion to Major Social Theorists* (s. 705-726). Wiley-Blackwell.

Campbell, H. E. (1998). When businesses collide: Producer interest groups and the politics of regulation. . *Policy Studies* , 310 - 328.

Coen, D. (1997). The evolution of the large firm as a political actor in the European Union. *Journal of European Public Policy*, 4 (1), 91-108.

Crouch, C. (2011). *Neoliberalizmin Garip Ölümsüzlüğü*. İstanbul: Açılım Kitap.

Dahan, N. M., Hadani, M., & Schuler, D. A. (2013). The Governance Challenges of Corporate Political Activity. *Business Society* , 365 - 387.

Demiralp, S. (2009). The Rise of Islamic Capital and the Decline of Islamic Radicalism in Turkey. *Comparative Politics*, 41 (3), 315-335.

DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Journal of Sociology* , 48 (2) 147-160.

Dolu, Ş. (2005). Hür Teşebbüsün 200 Yıllık Serüveni. *Çerçeve* (35), 5.

Drope, J. M., & Hansen, W. L. (2009). New Evidence for the Theory of Groups Trade Association Lobbying in Washington, D.C. *Political Research Quarterly* , 303-316.

Duran, B. (2010). The experience of Turkish Islamism: between transformation and impoverishment. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* , 12(1) 5-22.

ESİAD. (2014, 02 15). *ESİAD Hakkımızda*. ESİAD Web Sitesi: <http://esiad.org.tr/tarihce/> adresinden alınmıştır.

Esim, S. (2010). Hoşgörünün Birleştiği Yer İstanbul... *Çerçeve* (54), 3.

Fereday, J., & Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development. *International Journal of Qualitative Methods* , 1 - 13.

Freed, B. F., & Sandstrom, K. J. (2008). Political Money:The Need for Director Oversight. *Executive Action*, (s. 1-9).

Genç, H. (2011). “Arap Baharı”nın Dünya ve Türkiye Ticari İlişkilerine Etkileri . *Çerçeve* , 44-55.

Getz, K. A. (2001). Public affairs and political strategy: Theoretical foundations . *Journal of Public Affairs* , 305-329.

Gümüşcü, S. (2010). Class, Status, and Party: The Changing Face of Political Islam in Turkey and Egypt. *Comparative Political Studies* (43), 835.

Gümüşcü, Ş., & Sert, D. (2009). The Power of the Devout Bourgeoisie:The Power of the Devout Bourgeoisie:Development Party in Turkey. *Middle Eastern Studies*, 45 (6), 953-968.

Gürel, D. (2006, Eylül). Müsiad Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Konya Örneği. Eskişehir.

Gürel, D. (2006). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Müsiad Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Konya Örneği* . Eskişehir.

Hadani, M. (2007). Family Matters: Founding Family Firms and Corporate Political Activity. *Business & Society*, 20 (10), 1-36.

Hansen, W. L., Mitchell, N. J., & Drope, J. M. (2004). Collective Action, Pluralism, and the Legitimacy Tariff: Corporate Activity or Inactivity in Politics. *Political Research Quarterly* , 421-429.

Harsanyi, F. M., & Schmidt, S. (2012). Creating a public affairs function in countries without a public affairs culture. *Journal of Public Affairs*, 12 (1), 86–97.

Hart, D. M. (2004). “Business” is not an Interest Group: On the Study of Companies in American National Politics. *Plitical Science* , 47–69.

Hart, D. M. (2004). "BUSINESS" IS NOT AN INTEREST GROUP: On the Study of Companies in American National Politics. *Annual Review Political Science* , 47–69.

Hart, D. M. (2002, Temmuz). Faculty Research Working Papers Series. *Business Is Not an Interest Group On The Study of Companies in American National Politics* . Harvard: Harvard University.

Hillman, A. J. (2003). Determinants of Political Strategies in U.S. Multinationals. *Business & Society* , 455 - 485.

Hillman, A. J., & Hitt, M. A. (1999). Corporate Political Strategy Formulation: A Model of Approach, Participation, and Strategy Decisions. *The Academy of Management Review*, 24 (4), 825-842.

Hillman, A. J., Keim, G. D., & Schuler, D. (2004). Corporate Political Activity: A Review and Research Agenda. *Journal of Management* , 837–857.

Hillman, A., Zardkoohi, A., & Bierman, L. (1999). Corporate political strategies and firm performance: Indications of firm-specific benefits from personal service in the US government. *Strategic Management Journal* , 67 - 81.

Hoşgör, E. (2011). Islamic Capital/Anatolian Tigers: Past and Present. *Middle Eastern Studies*, 2 (47), 343-360.

Hsieh, H.-F., & E.Shannon, S. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research* , 1277 - 1288.

Kang, D. C. (2002). Bad Loans to Good Friends: Money Politics and the Developmental State in South Korea. *International Organization* , 177-207.

Kara, İ. (1986). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi 1*. İstanbul: Risale Yayınları.

Karadag, R. (2010). *Neoliberal Restructuring in Turkey: From State to Oligarchic Capitalism*. Köln: Max Planck Institute for the Study of Societies.

Kaya, I. (2007). Identity Politics: The Struggle for Recognition or Hegemony? *East European Politics and Societies* (21), 704.

Keyder, Ç. (1989). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim.

Kluge, P. (2010). MÜSİAD the Green Capital of Turkey, and Armenia. *Iran and the Caucasus* (14), 387-406.

Kont, E. (2011). Arap Baharı. *Çerçeve* , 2.

Kont, E. (2011). Enerjide Dönüşüm Hamlesi. *Çerçeve* (56), 3.

Koraltürk, M. (2002). *Türkiye ticaret ve Sanayi Odaları (1880-1952)*. İstanbul: Denizler Kitabevi.

Krouse, R. W. (1982). Polyarchy & Participation: The Changing Democratic Theory of Robert Dahl. *Polity* , 441-463.

Kubicek, P. (1996). Variations on a Corporatist Theme: Interest Associations in Post-Soviet Ukraine and Russia. *Europe-Asia Studies* , 27 - 46.

Kuru, A. T. (2008). Contemporary Islamic Conversations: M. Fethullah Gülen on Islam, Turkey, and the West. *Middle East Journal*, 62 (3), 529-530.

Lawton, T., McGuire, S., & Rajwani, T. (2013). Corporate Political Activity: A Literature Review and Research Agenda. *International Journal of Management Reviews* , 88.

Layder, D. (2010). *Sosyal Teoriye Giriş, Çev. Ümit Tatlıcan*. İstanbul: Küre Yayınları.

Lorasdağı, B. K. (2004). Küreselleşme ve MÜSİAD: Bir Müslüman İşadamları Derneğinin Küreselleşmeye Eklemlenmesi . *Sosyoloji Dergisi* , 25-36.

Lorasdağı, B. K. (2010). The Relationship between İslam and Globalization in Turkey in the Post-1990 Period: The Case of MÜSİAD. *Bilig* , 105-128.

Lord, M. D. (2000). Corporate Political Strategy and Legislative Decision Making: The Impact of Corporate Legislative Influence Activities. *Business & Society* , 78.

Lowery, D. (2007). Why Do Organized Interests Lobby? A Multi-Goal, Multi-Context Theory of Lobbying. *Northeastern Political Science Association*, 39 (1), 29 - 55.

Mango, A. (2006). Religion and Culture in Turkey. *Middle Eastern Studies*, 42 (6), 997-1032.

Mardin, Ş. (2004). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim .

Mardin, Ş. (1995). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Marx, K. (2011). *Kapital 1.Cilt*. İstanbul: Yordam Kitap.

Meyer, J. W., & Rowan, B. (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83 (2), 340-363.

Moore, P. W. (2001). What Makes Successful Business Lobbies? Business Associations and the Rentier State in. *Comparative Politics* , 127 - 147 .

Müsiad. (1993). Faaliyet Raporları. *Çerçeve* , 6-9.

Müsiad. (2013). *Müsiad*. Ekim 26, 2013 tarihinde MÜSİAD Ana Sayfa: www.musiad.com.tr adresinden alındı

Müsiad. (2013). *Müsiad Tarihçe*. 12 17, 2013 tarihinde Müsiad Web Sitesi: <http://www.musiad.org.tr/tr-tr/musiadla-tanisin/tarihce> adresinden alındı

Myers, M. D. (2013). *Qualitative Research in Business & Management*. Sage.

Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage. *The Academy of Management Review*, 23 (2), 242-266.

Olpak, N. (2013). Avrupa'nın Krizi ve Türkiye-Avrupa İlişkileri. *Çerçeve* , 2-3.

Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action*. Massachusetts: Harvard University Press.

Orhan, O. (2011). Arap Baharı ve Türkiye. *Çerçeve* (57), 22-26.

Ortaylı, İ. (2011). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Timaş.

Ozer, M., Demirkan, I., & Gokalp, O. N. (2013). Collaboration networks and innovation: does corporate lobbying matter? *Journal of Strategy and Management* , 286 - 309.

Öniş, Z. (2001). Political Islam at the crossroads: From hegemony to co existence. *Contemporary Politics*, 7 (4), 281-298.

Öniş, Z., & Yilmaz, Ş. (2009). Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era. *Turkish Studies*, 10 (1), 7-24.

Özcan, G. B., & Çokgezen, M. (2003). Limits to Alternative Forms of Capitalization: The Case of Anatolian Holding Companies. *World Development*, 31 (12), 2061–2084.

Özcan, G. B., & Turunç, H. (2011). Economic Liberalization and Class Dynamics in Turkey: New Business Groups and Islamic Mobilization. *Insight Turkey*, 3 (13), 63-86.

Özdemir, Ş. (2006). *Müsiad: Anadolu Sermayesinin Dönüşümü ve Türk Modernleşmesinin Derinleşmesi*. Ankara: Vadi Yayınları.

Özdemir, Ş. (2003). Özgün Bir (Orta) Sınıflaşma Öyküsü Olarak Müsiad. *Tezkire* , 59-63.

Özer, M., & Alakent, E. (2012). The Influence of Ownership Structure on How Firms Make Corporate Political Strategy Choices. *Business Society* , 1-22.

Özgün, M. (2008). Medine Pazarı'ndan, Küresel İşbirliğine. *Çerçeve* (48), 76-79.

Powell, P. J. (1983). The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Journal of Sociology* , 147-160.

Poyraz, F. (2013, Mayıs). Müsiad. (A. Üzmez, Röportajı Yapan)

Robert H. Salisbury, J. P. (1987). Who Works with Whom? Interest Group Alliances and Opposition. *American Political Science Review* , 1217-1234.

Sabancı, S. (1985). *İşte Hayatım*. İstanbul: Aksoy Matbacılık A.Ş.

Schuler, D. A. (1996). Corporate Political Strategy and Foreign Competition: The Case of the Steel Industry. *The Academy of Management Journal* , 720 - 737.

Schuler, D. A., Schnietz, K. E., & Baggett, L. S. (2002). Determinants of Foreign Trade Mission Participation: An Analysis of Corporate Political and Trade Activities. *Business & Society* , 6 - 35.

Schuler, D. A., Schnietz, K. E., & Baggett, L. S. (2002). Determinants of Foreign Trade Mission Participation: An Analysis of Corporate Political and Trade Activities. *Business & Society* , 6 - 34.

Sedgwick, P. &. (2007). *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*. Çev. Mesut Karaşahan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Shaffer, B., & Hillman, A. (2000). The development of business-government strategies by diversified firms. *Strategic Management Journal* , 175 - 190.

Shaffer B, Quasney T. J. & Grimm C M. . (2000). Firm Level Performance Implications of Nonmarket Actions. *Business & Society* , 39(2) 126 - 127.

Silverman, D. (2013). *Doing Qualitative Research*. Sage.

Soylu, P. Ü., & Yaktı, Ö. (2012). Devletçiliğe Yönelmede Bir Köşe Taşı: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı. *History Studies* , 365 - 379.

Sönmez, M. (2010). *Türkiye'de İş Dünyasının Örgütleri ve Yönelimleri*. İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung Derneği Yayını.

Starkey, K. B. (2014). The Dilemmas of Internationalization:Corporate Social Responsibility in the Multinational Corporation. *British Journal of Management* , 4 - 22.

Stigler, G. J. (1971). The Theory of Economic Regulation. *The Bell Journal of Economics and Management Science* , 3 - 21.

Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar*, Çev. Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.

TOBB. (2014, 02 14). *Başkanımız* . TOBB Web Sitesi: <http://www.tobb.org.tr/Baskanimiz/Sayfalar/Ozgecmisi.php> adresinden alınmıştır

TOBB. (2014, 02 13). *Tarihçe*. TOBB Web Sitesi: <http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Tarihce.php> adresinden alınmıştır

Tosun, G. E. (2001). *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet Sivil Toplum İlişkisi*. İstanbul : Alfa Akademi.

Tuskon. (2014, 05 14). *Tuskon hakkında*. 05 14, 2014 tarihinde Tuskon web sitesi: <http://www.tuskon.org/?p=content&cl=kurumsal&i=3> adresinden alındı

TÜGİAD. (2014, 02 14). *TÜGİAD Hakkımızda*. TÜGİAD Web Sitesi: <http://tugiad.org.tr/hakkimizda> adresinden alınmıştır

Tür, Ö. (2011). Economic Relations with the Middle East Under the AKP—Trade, Business Community and Reintegration with Neighboring Zones. *Turkish Studies* , 589-602.

Tür, Ö. (2011). Economic Relations with the Middle East Under the AKP—Trade, Business Community and Reintegration with Neighboring Zones. *Turkish Studies*, 12 (4), 589-602.

TÜSİAD. (2014, 02 14). *Kurucular Protokolü*. Tüsiad Web Sitesi: <http://www.tusiad.org/tusiad/kurucular-protokolu/> adresinden alınmıştır

Vardan, Ö. C. (2011). Arap Baharı ve Türkiye. *Çerçeve* , 3-4.

Vardan, Ö. C. (2008). İKT (İslam Konferansı Topluluğu) Üyesi Ülkeler Arasında Ticareti Özel Sektör Geliştirecektir. *Çerçeve* (48), 4-5.

Vardan, Ö. C. (2009). Küresel Rekabette Alternatif Güç: Kümelenme Politikaları. *Çerçeve* , 4-5.

Vardan, Ö. C. (2011). Sağlık Turizminde Türkiye'nin Yeri. *Çerçeve* , 4-5.

Vardan, Ö. C. (2010). Türkiye İçin Büyüme Stratejileri: İş Dünyası ve Üniversite Arasında İşbirliği. *Çerçeve* (53), 4-5.

Vardan, Ö. C. (2010). Ülkemiz İçin Yeni Bir Fırsat. *Çerçeve* (54), 4-5.

Vorhoff, K. (2001). Türkiye'de İşadamları Dernekleri: İşlevsel Dayanışma, Kültürel Farklılık ve Devlet Arasında. *Türkiyede Sivil Toplum Kuruluşları ve Milliyetçilik* (s. 311,356). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

Wacquant, L. J. (1989). Towards a Reflexive Sociology: A Workshop with Pierre Bourdieu. *Sociological Theory* , 26-63.

Weidenbaum, M. (1980). Public policy: No longer a spectator sport for business. *Journal of Business Strategy*, 3 (4), 46-53.

Wilson, J. (2010). *Essentials of Business Research a Guide to Doing Your Project*. London: SAGE Publications Ltd.

Yamak, S., Ergur, A., Ünsal, A., Uygur, S., & Özbilgin, M. (2014). Between a rock and a hard place: corporate elites in the context of religion and secularism in Turkey. *The International Journal of Human Resource Management* .

Yankaya, D. (2013). *Yeni İslami Burjuvazi Türk Modeli*. İstanbul: İletişim.

Yarar, E. (1996). Planlamalı mı, Planlamamalı mı? *Çerçeve* (16), 5.

Yaşa, M. (1980). Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi. Akbank Yayınları.

Yavuz, M. H. (2003). *Islamic Political Identity in Turkey*. New York: Oxford University Press .

Yeldan, E. (2013). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeldan, E. (2004). Türkiye Ekonomisi'nde Dış Borç Sorunu ve Kalkınma Stratejileri Açısından Analizi . Ankara: Bilkent Üniversitesi.

Zhang, Y., & Wildemuth, B. M. (2009). Qualitative analysis of content.Applications of social research methods to questions in information and library science. 308-319.

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet Üzmez, 02.05.1987’de Malatya’da doğdu. 2005 yılında Malatya Anadolu Lisesi’nde lise öğrenimini tamamladıktan sonra 2005 yılında Marmara Üniversitesi’nde İşletme lisans programına başladı. 2010 yılında lisans öğrenimini tamamladıktan sonra 2011 yılında Galatasaray Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalında İşletme yüksek lisans programına başladı.

2010 yılında Öğretim Görevlisi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında, Bingöl Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı’nda Yönetim ve Organizasyon alanında araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 2011 yılında geçici olarak Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde araştırma görevlisi olarak görevlendirildi. Halen Galatasaray Üniversitesi’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite	Galatasaray Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı Soyadı	Ahmet ÜZMEZ
Tez Başlığı	Türkiye’de İş Adamı Dernekleri ve Siyasi Faaliyetleri: MÜSİAD Örneği.
Savunma Tarihi	29.08.2014
Danışmanı	Prof.Dr. Sibel YAMAK

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı

İmza

Prof.Dr. Sibel YAMAK

Doç.Dr. Volkan DEMİR

Yrd.Doç.Dr. Mehmet BABACAN

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. M.Yaman ÖZTEK